

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SURİYELİ
SIĞINMACILAR KONUSUNDAKİ ROLÜ**

Rana MOLBAY

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SURİYELİ SIĞINMACILAR
KONUSUNDAKİ ROLÜ

Rana MOLBAY

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

RANA MOLBAY tarafından hazırlanan "TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SURİYELİ SİĞİNMACILAR KONUSUNDAKİ ROLÜ" başlıklı bu çalışma, 27.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Metin Yüksel (Başkan)

Prof. Dr. Ali Çağlar (Danışman)

Doç. Dr. Gökhan Savaş (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

06.05.2019

Rana MOLBAY

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılmaması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ay aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr., Ali ÇAĞLAR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Rana MOLBAY

TEŞEKKÜR

Tezimin tüm aşamalarında benden desteğini ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR'a;

Tez yazma sürecim boyunca bana yardımcı olan kurumum Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na;

Tezimi yazma aşamasında manevi desteklerini esirgemeyen iş arkadaşlarım Ezgi GÜRÇAY KÜKNER ve Zeynep ATALAY'a;

Tezimle ilgili görüşmeler yapmayı kabul eden Mazlumder'den Ali Bey'e, İHH'dan Mustafa Bey'e, Yeryüzü Çocuklar Derneği'nden Hamdi Bey ve Nesibe Hanım'a, İyilikhane Derneği'nden Merve Hanım'a;

Beni bugünlere getiren; aldığım kararlarda ve hayatımın her anında benim en büyük destekçim olan; bu süreçte beni yalnız bırakmayan; emeklerinin ve maddi-manevi fedakârlıklarının karşılığını asla ödeyemeyeceğim annem Nevin MOLBAY'a, babam Mehmet MOLBAY'a, ablalarım Nilüfer ve Müge'ye;

teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

MOLBAY, Rana. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Türkiye, tarihi boyunca her zaman göç yollarının üzerinde bulunmuştur. Suriye krizi de göçlere alışık olan bu coğrafyanın karşılaştığı kitlesel akınlardan birini doğurmuştur. Ancak, Suriyeli sığınmacılar pek çok anlamda Türkiye için farklı bir göç deneyimi haline gelmiştir. Bu farklılık aynı zamanda deneyimsizliği ve pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Başlangıcından itibaren geçici olacağı düşünülen bu “misafirliğin” uzaması bu sorunları daha da görünür kılmış ve bu sorunların çözülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ayak bastığı ilk günden itibaren konunun yakın takipçisi olmuş ve saha çalışmaları ile kamu kurumlarının başlangıçta boş bıraktığı alanları doldurmaya çalışmıştır. Suriyeli sığınmacıların kalıcılığının kabul edilmesiyle birlikte kamu kurumları da Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu politikaların eksik kaldığı noktalarda da sivil toplum kuruluşları saha çalışmaları ile eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Bu çalışma sivil toplum kuruluşlarının bu çabaları üzerine yoğunlaşmıştır. Kamu kurumlarının yetersiz kaldığı noktalarda sivil toplum kuruluşları varoluş amaçlarını gerçekleştirerek kamu yardımı olmadan sivil inisiyatif ile sorunların bir nebze çözülebileceğini kanıtlamıştır. Çalışmada sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılar konusunda yürütmüş ve yürütmekte olduğu projelerle ilgili bilgiler verilmiş, sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı sorunlar belirlenmiş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

sivil toplum , STK, Suriye krizi , Suriyeli sığınmacılar, kalıcılık

ABSTRACT

MOLBAY, Rana. *The Role of Civil Society in Turkey About Syrian Refugee Issue*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Turkey has always been on the migration route throughout history. The Syrian crisis has caused a mass raid in the area that is accustomed to migration. However, Syrian refugees in many ways has turned out to be a different experience of migration to Turkey. The difference in the situation also lead to inexperience and many problems. This prolonged visit, which is expected to be temporary at first, has made these problems more visible and it has become inevitable to solve these problems. Non-governmental organizations, has been a close follower of the issue of Syrian refugees from the first day Syrian refugees set foot in Turkey and field studies have tried to fill the empty space left by the initial public institutions. With the adoption of the permanence of the Syrian refugees, public institutions also started to develop policies for the Syrian refugees. At the points where these policies seem unsuficiant, non-governmental organizations tried to eliminate the shortcomings by field studies. This study focus on the efforts of civil society organizations. In cases where public institutions are insufficient, non-governmental organizations have proved their goals and proved that problems can be solved by civil initiative without public assistance. In this study, information about the projects carried out by civil society organizations on Syrian refugees and the problems faced by non-governmental organizations were determined and solutions were suggested.

Keywords

civil society, NGOs, Syria crisis, Syrian refugees, permanence

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN BİLGİLERİ.....	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	6
1.2. LİTERATÜR TARAMASI.....	6
1.3. ARAŞTIRMANIN METODU.....	11
BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	14
2.1. GÖÇ,GÖÇMEN, SİĞINMACI VE MÜLTECİLİK.....	12
2.2.1. TÜRKİYE'DE GÖÇ SÜREÇLERİ.....	19
2.2. SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	22

BÖLÜM 3: SURİYELİ SIĞINMACILAR.....	33
3.1. TARİHSEL ARKA PLAN.....	33
3.2. GÜNÜMÜZDEKİ MEVCUT DURUM.....	38
3.3. SURİYELİ SIĞINMACILARIN BAŞLICA SORUNLARI.....	47
3.1.1. Barınma.....	47
3.1.2. Sağlık.....	49
3.1.3. Eğitim.....	50
3.1.4. Çalışma.....	53
3.1.5. Çocuk İşçiler ve Refakatsiz Çocuklar.....	55
3.1.6. Toplumsal Cinsiyet.....	56
3.1.7. Uyum.....	57
3.1.8. Hukuki Statü.....	58
BÖLÜM 4: ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	62
4.1. SURİYELİ SIĞINMACILARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER.....	62
4.1.1. Kamu Kurumları Tarafından Götürülen Hizmetler.....	62
4.1.1.1. Barınma ve Kayıtlama Hizmetleri.....	62
4.1.1.2. Sağlık Hizmetleri.....	68
4.1.1.3. Eğitim Hizmetleri.....	71
4.1.1.4. Çalışma İzni ve Ekonomik Hizmetler.....	75
4.1.1.5. Sosyal Hizmetler.....	76
4.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusunda Oynadıkları Rol ve Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Götürülen Hizmetler.....	78

4.1.2.1. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Ekonomik Hizmetler.....	85
4.1.2.2. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Eğitim Hizmetleri ..	89
4.1.2.3. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Sosyal Hizmetler..	98
4.1.2.4. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Diğer Hizmetler...	103
4.1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Karşılaştıkları Sorunlar.....	108
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	112
KAYNAKÇA.....	119
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	134
EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ	136
EK 3. MÜLAKAT SORULARI.....	137

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

DEAŞ: Devlet'ül İslamiyye fi'l Irak ve's Şam (Irak ve Şam İslam Devleti)

ECHO: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü

GIZ: Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu

İGAM: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

İKGV: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

KDK: Kamu Denetçiliği Kurumu

Malumder: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MSYD: Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği

MUDEM: Mülteci Destek Derneği

Mülteci-Der: Mültecilerle Dayanışma Derneği

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PYD: Demokratik Birlik Partisi

SETA: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

SGDD-ASAM: Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

ŞEY: Şartlı Eğitim Yardımı

TBB: Türkiye Tabipleri Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÖMER: Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

YPG: Halkçı Koruma Birlikleri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler.....	29
Tablo 2. Suriyeli Sığınmacıların İller Bazında Dağılımı.....	30
Tablo 3. Suriyeli Sığınmacıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (25.04.2019 itibarıyla).....	31
Tablo 4. AFAD Araştırmasında Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Durumları Tablosu (2017 itibarıyla ve 6 yaş üzeri nüfus içerisinde).....	39

GİRİŞ

Bu tezin ana amacı, Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet gösteren ulusal sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları incelenerek hem sivil toplum kuruluşlarının hem de Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların sorunlarının tespit edilmesidir. Bu amaca ulaşmak için çalışma dört bölümden oluşturulmuştur.

Tezin birinci bölümünde, araştırmanın yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmanın konusu, amacı, araştırma soruları, çalışma konusunun literatürdeki yeri, çalışmanın literatürdeki mevcut çalışmalardan farkı ve bu anlamda literatüre katkısı incelenmiştir. Bu bölümde aynı zamanda araştırmanın yöntemi hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınmıştır. Araştırmanın temel kavramları olan göç, göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları açıklanmıştır. Göç teorilerine dair genel bilgiler verilmiştir. Türkiye’nin göç tarihi konusu genel hatlarıyla, kısaca ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca araştırmanın bir diğer temel kavramı olan sivil toplum, sivil toplum kuruluşları kavramları açıklanmıştır. Dünyada ve Türkiye’de sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının gelişimi açıklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, Suriyeli sığınmacılara dair bilgiler verilmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de bulunmasının arkasında yatan tarihsel süreç olan Suriye krizi anlatılmıştır. Ardından Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelişi ve Suriyeli sığınmacılara ait sayısal veriler incelenmiştir. Suriyeli sığınmacıların yasal hak ve statüleri ile sorun alanlarına da bu bölümde yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde elde edilen bulgular üzerinden Suriyeli sığınmacılara götürülen hizmetler incelenmiştir. İlk olarak kamu kurumları tarafından Suriyeli sığınmacılara götürülen hizmetler ve Suriyeli sığınmacıların tabi olduğu yasal düzenlemeler incelenmiştir. Sonrasında ise sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar

incelenmiştir. Bu bölümde Suriyeli sığınmacılar konusunda çalışan sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler paylaşılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarından elde edilen veriler ve yapılan incelemeler sonucu sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yaparken karşılaştıkları sorunlar belirlenmiştir.

Sonuç bölümünde ise hem Suriyeli sığınmacıların, hem Türk toplumunun birlikte yaşamasına yönelik katkıda bulunabilecek hem de bu alanda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının daha etkin çalışması için eksik noktaların nasıl tamamlanabileceğine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu şekilde Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum kuruluşlarının ve Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

İnsanlık tarihi boyunca sık sık gündeme gelen zorunlu göç, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sayısı ve yoğunluğu artarak devam etmektedir. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme zorunlu göç sonucu yerinden edilmiş kişilerin uluslararası alanda korunmaları ve statülerinin belirlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen, vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler mülteci olarak tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1951).

Türkiye, son dört buçuk yıldır insanlık tarihinin gördüğü en büyük göç dalgasının en yakından tanığıdır. Suriye'de 15 Mart 2011'de başlayan iç savaş, günümüze kadar zaman zaman şiddetini arttırarak ama hiç ara vermeyerek devam etmektedir. Bu savaştan kaçan Suriye vatandaşı insanların oluşturduğu göç dalgası, en uzun sınırı Suriye ile olan Türkiye'yi oldukça fazla etkilemiştir. Coğrafi yakınlığının yanında uyguladığı "açık kapı politikası" sonucu Türkiye, en fazla Suriyeli sığınmacıyı barındıran ülke konumuna gelmiştir (Erdoğan, 2018a: 1-4).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin aylık olarak güncellediği verilere göre Türkiye'de kayıtlı 3,6 milyon Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır (H/Data, 2019).

Türkiye, 1951 yılında imzaladığı ve 1961 yılında onayladığı Cenevre Sözleşmesi'ne çeşitli gerekçelerle "coğrafi çekince" koymuştur. Bu çekinceye göre Türkiye yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen kişileri "mülteci" olarak tanıyacağını belirtmiştir. Bu ülkeler dışından gelen ve mülteci tanımına uyan kişiler "sığınmacı" statüsü almaktadır. Bu nedenle Türkiye'de ikamet eden Suriyeliler mülteci statüsü alması söz konusu değildir (Erdoğan, 2018a: 45). İç hukukta yapılan değişikliklerle Suriye'den göçenlere hukuksal ve siyasi olarak "şartlı mülteci", "misafir", "geçici koruma statüsü" gibi statüler verilmiştir (Kaya ve Eren, 2014: 15-18). Bu çalışmada geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli göçmenler için "sığınmacı" kavramı tercih edilmiştir. Bu kavramın tercih edilmesinin sebebi coğrafi çekince nedeni ile aslında tüm şartlarını sağlamalarına rağmen mülteci statüsüne sahip olmayan Suriyeli sığınmacıları tanımlarken terimsel bir hata yapmaktan kaçınılmak istenmesidir.

Bu kadar yüksek sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapılması ve bunların büyük kısmının kentlerde, halkla temas halinde yaşıyor olması, başta ekonomik ve toplumsal pek çok sorunla karşılaşılmasına kapı açmaktadır. Suriye krizinin ilk ortaya çıktığı günlerde Suriyeli sığınmacılar konusunda yetkili olan kamu kuruluşu Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı iken 2014 yılında Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınması başta olmak üzere yetkilerin büyük kısmı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Bu dönemden sonra iki kurum koordine olarak Suriyeli sığınmacılarla ilgili sorunların çözümü için çalışmıştır. Fakat gerek sayının fazla olması ve çoğunluğun Geçici Barınma Merkezi dışında dağınık ikamet etmesi gerekse konuya geçici çözüm arayışları kamu kurumlarının çalışmalarının yetersiz kalmasına neden olmuştur (İGAM, 2013: 2). Kamu kurumlarının ve politika yapıcıların Suriyeli sığınmacıların kısa sürede ülkelerine döneceklerini düşünmeleri nedeni ile sığınmacılara yönelik politika üretirken ve verilecek hizmetleri planlarken hem yavaş davranmaları hem de kapsamlı politikalar ortaya koyamayışları, Suriyeli sığınmacıların kimi

sorunlarının çözülememesine, kimi sorunlarının ise derinleşmesine neden olmuştur (Erdoğan, 2018a: 32).

Kamu kurumlarının yetersiz kaldığı noktalarda ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları Suriyeli sığınmacıların sorunlarının çözümünde son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Her ne kadar faaliyet alanı olarak doğrudan sığınmacı ve göçmenlerin belirlendiği sivil toplum kuruluşları çok sınırlı olsa da sosyal yardımlaşma amacıyla kurulmuş sivil toplum kuruluşlarının pek çoğu Suriyeli sığınmacılar konusunda faaliyet göstermiştir. Geçici Barınma Merkezlerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları sınırlı olmakla birlikte, Geçici Barınma Merkezi dışında yaşayan sığınmacıların başta maddi olmak üzere ihtiyaçlarının giderilmesi ve toplumsal uyumlarının sağlanması için sivil toplum kuruluşları çözüm üretmişlerdir (İGAM, 2013: 4-6).

Suriyeli sığınmacıların yaşadığı sorunlarda sivil toplum kuruluşları başlangıçta sığınmacıların ekonomik sorunlarına ayni ve nakdi yardımlar yaparak çözüm üretme yolunu tercih etseler de zamanla sığınmacıların Türkiye’de buldukları sürenin uzayacağı ve yakın zamanda ülkelerine dönemeyeceklerinin anlaşılması üzerine daha kapsamlı ve daha kalıcı çözümler üretilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine sivil toplum kuruluşları; eğitim, psikososyal destek, meslek edinme konusunda yardım ve meslek edindirme kursları açma gibi alanlarda Suriyeli sığınmacıların sorunlarına kalıcı çözümler üretilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelmesi ile birlikte Türkiye’nin sivil toplumunun gelişiminde de değişimler yaşanmıştır. Sığınmacılarla birlikte sivil toplum kuruluşlarının görünürlüğü ve etkinliğinin yanında sayısal olarak da sivil toplum kuruluşları artmıştır. Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçları üzerine bazı yeni sivil toplum kuruluşları kurulurken ve etkinlik alanlarını genişleten mevcut sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır (Mackreath ve Sağınç, 2017: 2). Sivil toplum kuruluşları ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak pek çok proje yürütmüş ve pek çok gönüllü, bağışçı sivil toplum kuruluşlarının bu

projelerinde yer almıştır. Bu şekilde sivil toplum geleneğinin yerleşmesi için de bir fırsat doğmuştur.

Suriyeli sığınmacıların sayısının Türkiye'nin tarihinde gördüğü en büyük kitlesel göç dalgası olması, daha önce deneyimlenmeyen pek çok sorunu ve uygulamayı beraberinde getirmesi anlamında eşsiz bir deneyimdir. Bu deneyimde sivil toplum kuruluşlarının biraz zorunluluktan biraz da gönüllü olarak Suriyeli sığınmacıların sorunlarını çözmek için geliştirdikleri projeler, sivil toplumun Türkiye'de geldiği yeri görmek ve kamu kurumlarının yetersiz kaldığı alanlarda sivil toplumun çalışmalar yürüterek varlık nedenini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini izlemek için Suriyeli sığınmacılar konusunda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarını araştırmak hem Suriyeli sığınmacılara ilişkin güncel verilerin ve sorun alanlarının ortaya konması hem de sivil toplum kuruluşlarının bu alanda ne denli etkin olduğunun ortaya konması anlamında önem arz etmektedir. Bu çalışma, bu alana yapılması planlanan mütevazı bir katkıyı amaçlamaktadır.

Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştiren ulusal ve uluslararası pek çok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları incelendiğinde uluslararası sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'de çalışmalar gerçekleştirirken ulusal sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışmalar gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu nedenle ulusal sivil toplum kuruluşlarının incelenmesi, uluslararası kuruluşlarının çalışmaları hakkında da bilgi sahibi olmayı mümkün kılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının sayıca fazla olması, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının karmaşık yapısı ve tezin yazımı için sınırlı bir süre öngörülmesi nedeniyle bu tezin kapsamı ulusal sivil toplum kuruluşları ile sınırlı tutulmuştur. Bu tezin amacı Suriyeli sığınmacıların sorunlarına çözüm bulma amacıyla faaliyet gösteren ulusal sivil toplum kuruluşlarının belirlenmesi, oynadıkları rolün tespit edilmesi ve bu sorunların çözümünde karşılaştıkları sorunların ortaya konmasıdır.

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN BİLGİLERİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Bu çalışmada, Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları incelenmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelmeye başladıkları 2011 yılından bu yana ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları bu alanda faaliyet göstermişler ve kamu kurumlarının eksik kaldığı noktalarda Suriyeli sığınmacıların sorunlarını çözmeye çalışmışlardır. Her ne kadar çok sayıda sivil toplum kuruluşunun sorunun büyümemesinde çok büyük katkısı bulunsa da başta kaynak olmak üzere pek çok konuda sorun yaşadıkları da bilinmektedir. Bunun yanında sivil toplum kuruluşlarına ve onların çalışmalarına dair kapsamlı çalışmaların sınırlı oluşu, bu alanda bir bilgi eksikliğinin doğmasına, bu durum da koordinasyon problemlerinin ortaya çıkmasına neden oluşturabilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet gösteren ulusal sivil toplum kuruluşları hakkında genel bilgilerin toplanmasının yanında yapılacak görüşmelerle hem sivil toplum kuruluşlarının hem de Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların sorunlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.2. LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmanın sivil toplum ve Suriyeli sığınmacılar olmak üzere iki temel hareket noktası olduğunu belirtmek gerekir. Literatür incelendiğinde sığınmacılara yönelik çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarını, kendilerinin ana eksenlerinden biri kabul etmiş olan çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmalardan biri Dönmez Kara tarafından gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında yapılmış olan tez çalışması tıpkı bu çalışma gibi sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştiren STK’ları ele almıştır. 2010 yılında yazıldığı için 2008 yılına dair veriler kullanılmıştır. Sığınma başvurusu sayısı 50.000 olarak belirlenmiştir (Kara, 2010: 116). 2011 yılından bu yana gerçekleşen tarihin en büyük göç dalgası henüz

yaşanmadığı için konjonktürdeki büyük değişiklikler ele alınamamıştır (Kara, 2010). Konuya dair bir diğer çalışma Duman tarafından hazırlanmıştır. İHH ve Mülteci-Der'in örneklem olarak seçildiği çalışmada STK'lar kozmopolit demokrasi çerçevesinde incelenmiştir. Her iki STK'nın sığınmacılara yönelik çalışmaları ikincil olarak ele alınmıştır (Duman, 2012).

Aslıhan McCarthy tarafından gerçekleştirilen tez çalışması, Geçici Barınma Merkezi dışında yaşayan Suriyeli çocukların eğitimlerinde devlet-sivil toplum ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları ile yapılan mülakatlar ile veriler toplanmıştır. Örnekleme yer alan İGAM ve İHH, bu çalışma çerçevesinde belirlenen örnekleme de yer almaktadır. Çalışmanın odak noktasını eğitim konusu oluşturmaktadır (McCarthy, 2016). Sezge Çınar tarafından yapılan tez çalışması ise İsveç ve Türkiye'deki STK'ların Suriyeli sığınmacı krizine bakış açısını ortaya koymayı amaçlamıştır. Türkiye ve İsveç'te STK'lar ile mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen veriler ışığında iki ülkenin krize verdiği tepkiler ortaya konulmuştur (Sezge Çınar, 2017).

2017 yılında kaleme alınmış üç tez çalışmasına yazarları tarafından kısıtlandığı için ulaşmak ve çalışmaları incelemek mümkün olmamıştır. Kırac tarafından vakıflar ve yönetim konularına odaklandığı özetinden anlaşılan çalışma, 22.08.2020'ye kadar ulaşımına kapatılmıştır (Kırac, 2017). Sever tarafından kaleme alınan; sığınmacıları ve STK'ları Mersin özelinde incelediği özetinden anlaşılan çalışma, 21.09.2020 tarihinde kadar erişime kapatılmıştır (Sever, 2017). Bir diğer çalışma ise "Türkiye'nin Yeni Dönem Göç Politikaları Kapsamında Sivil Toplumun Yeri (Suriye Örneği)" başlıklı tez çalışmasıdır ve sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetlerinin incelendiği, çalışmanın özetinden anlaşılmaktadır (Yiğit, 2017).

2018 yılında Bayrak tarafından hazırlanmış olan "Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışması literatürde güncel bilgiler içermesinden dolayı son derece önemlidir. Çalışmada Suriyeli sığınmacılarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları İzmir'de bulunan sivil toplum kuruluşları üzerinden ele alınmıştır. Sivil toplum

kuruluşlarının bilhassa sığınmacıların sosyal uyumlarının sağlanması için yaptıkları çalışmalar incelenirken STK'ların kamu kurumları ile sığınmacılar arasında nasıl bir işlevi olduğuna cevap aranmıştır (Bayrak, 2018).

2018 yılında kaleme alınan bir diğer tez çalışması Durmaz tarafından ortaya konan, "Ankara Yerelinde Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Projelerde Sivil Toplumun Yerel Yönetimlerle İşbirliği" başlıklı çalışmadır. Çalışmada Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmalarda belediyelerle işbirliği içerisinde olup olmadığı ve bu işbirliğinin seviyesi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma, Ankara özelinde SGDD tarafından ve uluslararası kurumlar tarafından finansmanın sağladığı projelere odaklanmıştır. Çalışmada kamu kurumları ile telefonla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve literatür taraması ile veriler elde edilmiştir (Durmaz, 2018).

"Suriyeli Mülteci Krizi"ni Yönetmede Türkiye'deki Ulusal Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" başlıklı tez çalışması, 2018 yılında Demirdağ tarafından hazırlanmıştır. Çalışma, Suriyeli sığınmacılar konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarını ele alması bakımından bu çalışma ile paralellik göstermektedir. Benzer bir şekilde örneklem olarak ulusal sivil toplum kuruluşları seçilmiş, ancak uluslararası kuruluşların finansmanları ile projeler yürüten SGDD gibi sivil toplum kuruluşları araştırmanın dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak araştırmanın örnekleme sivil toplum kuruluşlarının veri paylaşmayı reddetmesi üzerine Deniz Feneri, Hayrat Vakfı, Hüdayi Vakfı, İHH olarak belirlenmiştir (Demirdağ, 2018).

2018 yılında ortaya konan "Rethinking State and Civil Society Relations In Turkey: An Analysis On Migrant Health" başlıklı tez çalışmasında Ok, Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık hizmetleri konusunda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarını incelemiştir. Sağlık alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının sınırlı oluşu ve oynadıkları rol ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında sivil toplum kuruluşlarına sağlık hizmeti veren kurumlarda gözlem yapılmış ve bu kurumlarda görev yapan doktorlar, sağlık çalışanları ile görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanında akademisyenler, gönüllüler ve sivil toplum kuruluşları ile görüşmeler de gerçekleştirilmiştir (Ok, 2018).

“Civil Society's View About Turkey's Migration and Asylum Policy and Syrian Refugee Crisis” adlı çalışması ile Rozsypalová, 2018 yılında Suriyeli sığınmacılarla birlikte tartışma konusu haline gelmiş olan göç ve sığınmacı politikasının sivil toplum nezdinde nasıl değerlendirildiğini ortaya koymuştur. Suriyeli sığınmacıların tabi olduğu yasal düzenlemeler incelenmiştir. Sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile yapılan görüşmelerle elde edilen veriler üzerinden sivil toplumun göç ve sığınmacılar konusundaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır (Rozsypalová, 2018).

Bu çalışmanın konusuna paralel kaleme alınmış makaleler de incelenmiştir. Kaya tarafından ele alınan çalışma, Suriyeli sığınmacılarca kurulmuş derneklerin perspektifinden Türkiye’de sığınmacılık deneyimini ortaya koymayı amaçlamıştır. Şanlıurfa’nın örneklem olarak seçildiği çalışmada Suriyeli sığınmacılar tarafından kurulmuş derneklerle yapılan görüşmeler ve odak grup çalışmaları ile ilgili veriler toplanmıştır (Kaya, 2015). Apak tarafından gerçekleştirilen bir diğer çalışma da Kaya gibi Suriyeli göçmen STK’ları odak noktası olarak seçmiştir. Bu çalışma literatür üzerinden gerçekleştirilmiştir (Apak, 2016).

Türk, 2016 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet gösteren STK’ları incelemiştir. Çalışma, literatür ve STK’ların internet sitelerinden edinilen bilgiler üzerinden gerçekleştirilmiştir (Türk, 2016). Güran Yiğitbaşı ise sığınmacı ve mültecilere yönelik faaliyet gösteren Mülteci-Der’in medyada ne kadar ve ne şekilde yer aldığını inceleyerek medyanın sığınmacı ve mültecilere bakış açısını sivil toplum perspektifinden değerlendirmiştir. 1 Ocak 2015-1 Ocak 2016 arasında medyada yer alan haberlere yönelik içerik analizi gerçekleştirilmiştir (Güran Yiğitbaşı, 2016). Altay, Alhamoud ve Dedeoğlu tarafından kaleme alınan bir diğer makalede sığınmacıların STK’lardan aldıkları hizmetlere yönelik memnuniyet düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Hatay, Kilis ve Gaziantep’te ikamet eden 384 kişi ile anket çalışması gerçekleştirilmiş ve elde edilen verilerin analizi ile STK’ların hizmetlerinden ne derece memnun oldukları ortaya konmuştur (Altay vd., 2017). Çebi tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, STK’ların Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalar ve projeler ele alınmıştır. Ulusal ve uluslararası

kuruluşların ele alındığı çalışmada STK'ların internet sitelerinden elde edilen verilerin yanında yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada, İHH ön plana çıkarılmış ve Suriyeli sığınmacılara yönelik büyük projeler ürettiği tespitine yer verilmiştir (Çebi, 2017).

Usanmaz tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen "Göç, Mülteciler ve STK'lar" başlıklı yüksek lisans tezi literatürde sığınmacılar ve sivil toplum kuruluşlarını ana eksen kabul eden çalışmalardan biridir. Ancak, çalışma incelendiğinde sivil toplum kuruluşlarının çok kısıtlı olarak çalışmada yer aldığı görülmüştür. Bunun yanında göç ve sığınmacılık/mültecilik olguları egemenlik ve yurttaşlık kavramları üzerinden değerlendirilmiştir. AB ve BM ulusüstü kurumlar olarak sığınmacı/mülteci çalışmaları kapsamında ele alınmıştır. BM ile birlikte çalışan STK'lara kısaca değinilmiştir. Türkiye'de sığınmacı ve mülteci sayısının sınırlı olduğu bir dönemde yapılmış olması nedeni ile AB sınırları içerisindeki mülteci kampları incelenmiştir (Usanmaz, 2009).

Literatür incelendiğinde yapılan tez çalışmasının özellikle STK'larda görev alan kişiler ile gerçekleştirilen görüşmelerden toplanacak verileri kullanıyor olması ve güncel olması noktasında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Güncellik, zaman akmaya devam ettiği sürece her çalışma için belli bir süre geçerli olacaktır. Fakat literatür incelendiğinde 2011 yılında gerçekleşen Suriyeli sığınmacı göçünden sonra konuyu sivil toplum kuruluşlarının perspektifinden inceleyen tez çalışmalarının bulunduğu belirlenmiştir. Ancak bu çalışmalardan bir kısmı uluslararası kurumlar tarafından sağlanan fonları kullanan sivil toplum kuruluşlarına odaklanırken bir kısmı ise tersine uluslararası kuruluşlar tarafından fonlanan ulusal sivil toplum kuruluşlarını çalışmanın kapsamı dışında bırakmıştır. Bu çalışmada ise ulusal sivil toplum kuruluşlarının uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından fonlanıp fonlanmaması bir kriter olarak gözetilmemiştir. Aynı zamanda yalnızca görüşme şansı bulunan sınırlı sayıdaki sivil toplum kuruluşu değil, çalışmalarına ulaşılabilen tüm sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları araştırma kapsamında incelenmiştir. Bu anlamda bu tez çalışmasının kendisinden sonra yapılacak çalışmalara görece güncel bir çerçeve oluşturması

ve ulusal sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları hakkında bir bakış açısı sağlanması temel amaç olmuştur.

1.3. ARAŞTIRMANIN METODU

Bu çalışma, Türkiye’de faaliyet gösteren ulusal sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik yürüttükleri çalışmalara ilişkin tuttukları raporlar, Suriyeli sığınmacılara yönelik hazırladıkları çalışmalara ilişkin raporlar ve Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarda yer almış, sahada çalışmış, sivil toplum kuruluşu üyeleri ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin ve sorunlarının belirlenmesi amacını taşıyan nitel bir çalışma olup, sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşları tarafından tutulmuş istatistiklere yeri geldikçe, güncel tablonun ortaya konması amacıyla ikincil veriler olarak yer vermiştir.

Araştırma sonucunda cevap bulunması hedeflenen temel soru, Suriyeli sığınmacılar sorununda ulusal sivil toplum kuruluşlarının üstlendiği rolün ne olduğudur. Araştırma sonunda cevaplanması beklenen diğer araştırma soruları ise şu şekildedir: Sivil toplum kuruluşları Suriyeli sığınmacılara hangi alanlarda hizmet götürmektedir? Sivil toplum kuruluşları Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarında kamu kurumlarıyla işbirliği içinde midir? Sivil toplum kuruluşları Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarında diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde midir? Sivil toplum kuruluşları Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarında ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar?

Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştiren ulusal ve uluslararası pek çok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları incelendiğinde uluslararası sivil toplum kuruluşlarının Türkiye’de çalışmalar gerçekleştirirken ulusal sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışmalar gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu nedenle ulusal sivil toplum kuruluşlarının incelenmesi uluslararası kuruluşlarının çalışmaları hakkında da bilgi sahibi olmayı mümkün kılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının sayıca fazla olması, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının karmaşık yapısı ve tezin yazımı için sınırlı bir süre

öngörülmesi nedeniyle bu tezin kapsamı ulusal sivil toplum kuruluşları ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırmanın verileri doğrudan sivil toplum kuruluşlarından toplanmıştır. Suriyeli sığınmacılar, çok kısa sürede çok yoğun bir zorunlu göçün parçası olarak Türkiye'ye geldikleri için pek çok sorunla karşılaşmışlar ve insanlık dramının bir parçası haline gelmişlerdir. Bu nedenle doğrudan sığınmacı ve mültecileri hedef almayan pek çok sosyal yardımlaşma odaklı sivil toplum kuruluşu, Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Araştırmacının kendi imkanları ile tespit ettiği pek çok ulusal sivil toplum kuruluşu¹, Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Araştırmanın bir sınırlılığı, daha sonra yeniden üzerinde durulacağı üzere sivil toplum kuruluşlarının bütçe sınırlılıkları nedeni ile her zaman faaliyet raporları ya da proje raporlarını basılı olarak yayınlamamalarıdır. Basılı yayın yapmanın fazladan maliyet doğurması ve sınırlı bütçeleri ile mümkün olduğunca çok kişiye ulaşma hedefinde olan sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini web sayfalarından ilan etme ve ayrıntılarını web sayfalarında paylaşma yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle bu çalışmada sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile ilgili bilgilerin önemli bir bölümü sivil toplum kuruluşlarının web sayfasından elde edilmiştir.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, sivil toplum kuruluşlarının görüşme yapmak konusunda gösterdikleri isteksizliktir. Sivil toplum kuruluşlarının pek çoğu ile gerek mail üzerinden gerek telefon üzerinden gerekse doğrudan kuruluş ziyaretleri ile iletişime geçilmeye çalışılmıştır. Ancak sivil toplum kuruluşlarından pek çoğu görüşme yapma talebine olumlu cevap vermemiştir. Israrlı görüşme talepleri net bir cevap verilmeden devamlı olarak değerlendirilme aşamasında bırakılmıştır. Bu durum bu sivil toplum kuruluşlarının veri paylaşma konusunda

¹ Mültecilerle Dayanışma Derneği, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, Mülteci Hakları Merkezi, Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği, İnsan Hakları Derneği, İHH İnsani Yardım Vakfı, Mazlumder, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Hayata Destek Derneği, Cansuyu Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Açık Toplum Vakfı, Sivil Toplum İçin Destek Vakfı, Mavi Kalem Derneği, Akademi Lisan ve İlimi Araştırmalar Derneği, Yuva Derneği, Başak Sanat ve Kültür Vakfı, İyilik Der, Mülteci Destek Derneği, Mülteciler Derneği, Mültecilerle ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Derneği bu sivil toplum kuruluşlarından yalnızca birkaçıdır.

isteksiz oldukları ya da yoğun bir şekilde yürüttükleri çalışmalar arasında görüşme yapmak için yeterli zamanları olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Ulusal sivil toplum kuruluşları arasından dört sivil toplum kuruluşu belirli kriterlere göre seçilmiş ve örneklem oluşturulmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının seçiminde göz önünde bulundurulmuş kriterlerden biri söz konusu sivil toplum kuruluşlarının saha çalışmaları ile Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştirmeleridir. Bu kriterlere göre, İyilikhane ve Yeryüzü Çocukları seçilmiştir. Bu derneklerin seçilmesinin bir nedeni de bu derneklerle iletişime geçildiğinde görüşme talebinin kabul edilmesidir. Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM), Mülteci Hakları Merkezi, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) görüşme taleplerine olumlu yanıt vermemişlerdir. Bu nedenle zorunlu olarak çalışma kapsamı dışında bırakılmışlardır. Ancak buna rağmen çalışma içerisinde gereken yerlerde bu kuruluşlara da referans verilmiştir.

Örnekleme eklenen diğer iki sivil toplum kuruluşu, her ne kadar sığınmacı ve mültecilere yönelik faaliyet yürütmek amacıyla kurulmuş olmasa da Suriyeli sığınmacılara yönelik yoğun çalışmalar gerçekleştirmiş olmaları nedeniyle İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlumder) ve İHH İnsani Yardım Vakfı'dır. Çalışma yukarıda belirtilen dört sivil toplum kuruluşunun Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirdikleri çalışmaların raporlarının incelenmesi ve sahada çalışmış üyelerle yapılacak görüşmeler sonucu elde edilen verilere dayanmaktadır. Yapılan görüşmelerin kayıtları araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. Çözümlenen görüşme kayıtları analiz edilmiş, sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmaları ve karşılaşılan sorunların belirlenmesi amacıyla çalışmanın ana amaçları doğrultusunda kullanılmıştır.

BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. GÖÇ, GÖÇMEN, SİĞİNMACI VE MÜLTECİLİK

Göç; insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesidir. Bu tanım yalnızca genel bir çerçeve oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Fakat göç, bundan çok daha karmaşık bir süreçtir. Göç, yalnızca coğrafi değil psikolojik ve sosyolojik boyutları da olan bir olgudur. Göç – iç ya da dış- bir topluluk yaşamına geçişi ve her türlü değişimi ihtiva eder (Adıgüzel, 2016: v-3). Göç; insanların kendi seçimlerinin sonucu olarak ortaya çıkabileceği gibi bir zorunluluk sonucu da gerçekleşebilir. İradi göç, kişilerin daha iyi bir hayata sahip olmak amacıyla yer değiştirmesi iken zorunlu göç, sosyal ya da siyasi olaylar sonucu insanların yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmasıdır (Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Her ne kadar zorunlu ve iradi olmak üzere ikiye ayrılrsa da aslında iradi göç dahi içinde bir zorlama barındırmaktadır. Göçmen ekonomik saiklerle hareket ediyor olsa dahi ekonmik koşulların zorlamasından bahsetmek mümkündür (Usanmaz, 2009: 65).

Göç kuramı içerisinde göçler, düzenli göç ve düzensiz göç olarak iki grupta toplanmaktadır. Göçmenlerin yasalar çerçevesinde gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketi düzenli göç iken, göçmenlerin yasa-dışı yollarla gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketi ise düzensiz göçtür (Adıgüzel, 2016: 4).

Göç olgusuna yönelik sınıflandırmalardan biri de iç göç-dış göç sınıflandırmasıdır. İç göç, kırdan kente göç olarak değerlendirilebilir. İç göçün her zaman bu şekilde işlemesi gerekmez. Kırdan yabancı ülkelere de göçler gerçekleşmektedir. Ama istatistiksel olarak iç göç çoğunlukla kırdan kente doğru gerçekleşmektedir. Dış göç ise çoğu zaman kırdaki veya kentteki alt ile orta sınıfın ülkeden ayrılması ve başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla gitmesi

şeklinde gerçekleşir. Bu durum, göçün daha iyi hayat standartları için yer değiştiren en alt sınıftan insanlar tarafından gerçekleştirildiği düşüncesi ile tam olarak örtüşmemektedir. Zira en alt sınıf çoğu zaman bulunduğu yerden iç göç için dahi ayrılacak imkanlara sahip değildir. Orta sınıf hem eğitilmiş hem de daha iyi bir yaşam hedefinde olduğu için iç ve dış göçü en fazla gerçekleştiren grubu oluşturmaktadır denebilir. Yine aynı şekilde eğitilmiş insanların da bazen daha iyi bir hayat standardı bazen de güvenlik ve gelecek endişeleri gibi gerekçelerle dışarıya göç ettikleri görülmektedir. Bu grup göç, daha çok 'beyin göçü' olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, göçün sadece ekonomik endişelerle gerçekleştirilmediğini de ortaya koymaktadır (Usanmaz, 2009: 58).

Göç olgusu karmaşık bir süreçtir. Aynı zamanda pek çok sosyal bilim dalının çözümlenmeye çalıştığı bir olgudur. Literatürde göçü ve sebeplerini açıklamak amacıyla ortaya atılmış çok sayıda göç teorisi bulunmaktadır. Ravenstein'in Göç Kanunları, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımları üzerine kurulmuş ve yedi göç kanunu türetilmiştir: Göçmenler çoğunlukla kısa mesafelere göç ederler, göç çoğunlukla kırsaldan kente doğru gerçekleşmektedir, kentin getirisinden fayda sağlamak başlıca amaçtır, her göç dalgası bir başka göç dalgasını tetikler, Uzun mesafeli göçler doğrudan büyük endüstri kentlerine yönelir, kent sakinleri göçe daha az eğilimlidir, kadınlar erkeklere göre göçe daha fazla eğilimlidir (Bulak, 2015: 24-25). Neoklasik Göç Kuramı; göçü tamamen ekonomik nedenler ve birey üzerinden ele alır. Fayda kuramı üzerinden bir göç analizi yapılmaya çalışılır (Bulak, 2015: 19).

Yeni Ekonomi Kuramı; 1990'lı yıllarda Oded Stark tarafından ortaya atılmıştır. Kuram, göç kararının aile tarafından alındığına dikkat çeker ve neoklasik yaklaşımın bireysellikliğini reddeder (Bulak, 2015: 19). İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı; düşük ücret karşılığında çalışacak işgücüne talep olduğu müddetçe göç devam edecektir. Bu kurama göre kişi emeğinin karşılığında en çok fayda elde ettiği yere doğru hareket eder (Bulak, 2015: 20-21). Göç Sistemleri Kuramı; göç olgusuna interdisipliner yaklaşır. Göçe neden olan toplumsal ağları inceler (Bulak, 2015: 21). Dünya Sistemi Göç Kuramı'na göre uluslararası göç, kapitalizmin doğal bir sonucudur. Merkez-çevre ülkeler

tanımlamasını esas alan kuram, çevre ülkelerin göç aracılığı ile merkez ülkeler tarafından sömürüldüğünü savunur (Bulak, 2015: 22-23).

İtme-çekme kuramı, göçün ortaya çıkmasına neden olan itici ve çekici nedenleri ortaya koymuştur ve dört temel faktör belirlemiştir: Yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller, bireysel faktörler (Bulak, 2015: 26-28). Kesişen Fırsatlar Kuramı, sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkarır. Göçmen davranışını etkileyen faktörler; göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkanlar ve bu imkanların bolluğudur (Bulak, 2015: 28).

Göç Sistemleri Kuramı'na göre iki ülke göçmen değişimiyle bir göç sistemi oluşturur. Göç alan ve göç veren ülke arasında göçten önce de bir ilişki bulunmaktadır. İki ülke coğrafi olarak yakın olabilir, bu ilişki sömürü dönemine, askeri işgale ya da tarihsel ilişkilere dayanabilir (Bulak, 2015: 28-29). İlişkiler Ağı Kuramı, göç akımının kendisinden çok göçmenlerin oluşturdukları ağlara odaklanmaktadır. Eski göçmenler, yeni göçmenler ve yerli halk arasında kurulan bu ilişkiler ağı, bağlantılar oluşturulmasına ve yeni göç dalgalarının oluşmasına olanak sağlar (Gürkan, 2006: 32).

Hareketlilik Geçiş Kuramı, günümüzde yaşanan göçlerin modernleşmenin bir parçası olduğunu savunur. Toplumların gelişmişlik düzeyi ile göç hareketleri arasındaki ilişki açısından beş aşama vardır: geleneksel toplumda göç, erken geçiş toplumunda göç, geç geçiş toplumlarında göç, ileri toplumda göç, geleceğin süper ileri toplumunda göç (Özcan, 2016: 197-198). Davranışsal Kuram, göç kararının hedef ülkeden beklentiler üzerine gerçekleştiğini savunur. Buna göre var olan gerçek imkanlardan çok, kişinin hedef ülke hakkındaki tasavvuru göç kararının alınmasında etkilidir. Sosyal Sistemler Kuramı'na göre, kişi daha iyi bir hayata sahip olmak amacıyla hareket eder. Buna göre hak ettiğini düşündüğü prestije ve güce sahip olamadığı yerden, sahip olacağını düşündüğü yere doğru hareket eder (Özcan, 2016: 203). Sosyal Sermaye Kuramı'na göre sosyal sermaye göç kararının alınmasında başat öneme sahiptir. Sosyal ilişkiler, sosyal sermayeyi oluşturur (Özcan, 2016: 204).

Uluslararası göç, sürekli ya da belirli bir süreliğine yaşamak için bir ülkenin siyasi sınırlarını aşarak başka bir ülkeye geçmeyi ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016: v). Ulus devletler uluslararası göçü egemenlik haklarına karşı bir saldırı olarak değerlendirmekte ve buna yönelik tedbirler geliştirmektedir (Adıgüzel, 2016: 9).

2004 tarihli 100 No'lu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin olması, bu hareketliliğin hızlı bir varışla devam etmesi, ev sahibi (karşılaman) devletin yakın dönemde mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel akının süregelir hale gelmesi durumunda geçici koruma sağlanmaktadır. Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur (H//goc, 2019a).

İnsanlar bireysel olarak menşe ülkelerinden çıkıp başka bir ülkeye sığınma talebinde bulduklarında mülteci olma koşullarını sağlayıp sağlamadıkları her bir birey özelinde değerlendirilir. Ancak toplu göç hareketleri söz konusu olduğunda BMMYK ve hedef ülkeler tek tek değerlendirmede bulunmak yerine bu göç dalgası ile gelen herkesi mülteci, sığınmacı ya da geçici koruma altındaki kişi olarak kabul etmektedir (İneli Ciğer, 2016: 67).

Adıgüzel'e göre geçici korumanın üç temel unsuru vardır: Güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanmasıdır (Adıgüzel, 2016: 15). Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye sığındığında bu hükümler uygulanmış ve geçici koruma statüsü verilmiştir.

Bulduğu yeri kendi rızasıyla terk ederek başka bir yere, yasal düzenlemelere uygun olarak, uzun süre bulunmayı hedefleyerek giden kişiye göçmen denir (Deniz, 2014: 177). Göçmenler yollarında tüm yaşamlarını taşır. Bu da hem gittikleri mekanın göçmeni değiştireceğini hem de göçmenin gittiği mekanı

dönüştüreceğini anlatır (Adıgüzel, 2016: v-3). Göç eden bireyler, yeni bir toplumsallaşma sürecine tabi tutulurlar. Kimliklerini ve aidiyet kalıplarını sorgulayan göçmenler, kendilerine yeni değerler edinirler. Var olan kimlik ile göç edilen yerde edinilmesi beklenen kimlik birbirinden ne kadar farklıysa toplumsallaşma süreci de o kadar sorunlu ve geç olur (Adıgüzel, 2016: 51).

Kaçak göçmen, bulunduğu ülkede, ülkenin yasal düzenlemelerine aykırı bir biçimde bulunan kişidir. Ulus-devletler egemenlik hakları gereği ülkesinde hangi koşulları sağlayan kişilerin yasal olarak bulunabileceğini belirlemektedir. Kişi, ülkeye yasadışı yollarla girip kaçak göçmen durumuna düşebileceği gibi, yasal yollarla girip, yasal izinlerini doldurduktan sonra terk etmeyerek de kaçak göçmen haline gelebilir. Kaçak göçmenler, ülkelerin göç politikalarında değişikliğe gitmelerine neden olmuştur. Özellikle kaçak göçmenlerin hedef ülke olarak seçtiği ülkeler vize uygulamalarında katı kurallar getirerek bu durumla baş etmeye çalışmaktadır. Kaçak göçmenlik yalnızca daha iyi yaşam şartları için ekonomik nedenlerle göç edenler için değil, politik baskılar ve savaş ortamından kaçmaya çalışan kişiler için de çoğu zaman söz konusu olmaktadır (Usanmaz, 2009: 68-69).

Kaçak göçmenler, bir yandan yasal prosedürleri hiçe saydıkları için ülkeler tarafından istenmezken diğer yandan işgücü piyasası açısından ucuz ve sigortasız emek gücü olarak görülmekte ve tercih edilmektedir. Bu durum ulus-devletler için uygulama ve söylem düzeyinde çelişkiler doğmasına neden olur. Bir yandan ulus devlet kendini korumak için kapalı kalmalı ve sıkı bir göç politikası uygulamalıdır. Öte yandan ucuz işgücü ile piyasanın büyümesi de istenen bir olgudur. Bu durumda söylemde kaçak göçmene karşı olunduğu, uygulamada göz yumulduğu paradoksal manzaralar ortaya çıkmaktadır (Usanmaz, 2009: 69-70).

Mülteci; 1951 Sözleşmesi'ne ek 1967 Protokolü tarafından çerçevesi belirlenen bir hukuki statüdür. Buna göre ırkı, dini, taabiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebi ile haklı nedenlere dayanarak zulüm korkusu duyan ve bu sebeple vatandaşı olduğu ülkeyi terk eden veya diplomatik korumasından yararlanamayan kişiye mülteci denir (Mültecilerin Hukuki

Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, 1967). Mültecilik statüsünün en büyük güvencesi geri göndermeme ilkesidir. Mültecilik statüsü, alındığı ülkenin diplomatik korumasını da içermektedir. Bu diplomatik koruma özellikle mültecilik statüsünün olmazsa olmazı seyahat hakkını da içermektedir. Mültecilik statüsünün içerdiği diplomatik koruma devletsizlikle mültecilik arasında hakka ulaşmada büyük bir fark olmasına neden olur (Usanmaz, 2009: 76-77).

Sığınmacı, mülteci olma şartlarını maddi olarak sağlayan fakat henüz mülteci statüsü kazanmamış kişi olarak tanımlanabilir. Mültecilik hukuki bir statü olduğundan belirli sebeplerle başka bir ülkeye sığınan kişi öncelikle sığınmacıdır. Sığınmacılık, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si ile tüm insanlara tanınmış haklardandır. Sığınmacılığın dayandığı en büyük güvence de geri göndermeme ilkesidir. Buna göre, sığınmacı haklı gerekçelerle kaçtığı ülkeye geri gönderilemez. Ancak bu ilke sığınmacının üçüncü bir ülkeye gönderilmesine ya da sınırdışı edilmesine engel değildir (Usanmaz, 74-75).

Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ise; silahlı çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri, doğal felaketler sonucu ülke sınırları içerisinde kalarak ikamet ettiği bölgeleri terk eden kişilerdir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği verilerine göre 2017 yılı sonunda dünyada zorla yerinden edilmiş 68,5 milyon insan bulunmaktadır. Bunların 25,4 milyonu mülteci, 40 milyonu ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, 3,1 milyonu sığınmacıdır (H//unhcr, 2019a).

2.1.1. Türkiye'de Göç Süreçleri

Türkiye'nin göç tarihinin incelenmesinde Osmanlı Devleti'nin göç tarihinin incelenmesi ile başlanması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden alınan geleneksel yönetim bakış açılarını devam ettirmiştir. Günümüzde Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de bulunması meşrulaştırılırken dahi Osmanlı Devleti'nin göç tarihine sık sık atıf verilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde göçler incelenirken göç ve iskan olarak iki başlık altında inceleme yapmak mümkündür. Osmanlı Devleti'ni önceleyen Türk devletleri

Türkmen aşiretleri Batıya doğru ilerlemeleri konusunda yönlendirilmişlerdir. Osmanlı Devleti ile birlikte Batıya yönelik bu ilerleyiş devam ettirilmek istenmiştir. Bizans topraklarına doğru genişlemek isteyen Osmanlı Devleti, genişlediği alanlarda hakimiyetini kalıcılaştırmak için bazı aileleri, bu ele geçirdiği bölgelere yerleştirme yoluna gitmiştir. “Uç” olarak tabir edilen Bizans ve Rumeli topraklarına Osmanlı Devleti Türkmenleri yerleştirme politikası izlemiştir. Özellikle 16. ve 17. Yüzyıl bu iskanlarla yerleştirilen kişilerin sayıca en fazla olduğu yıllar olmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015: xxv-xxvii).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan kitapçıkta Osmanlı Devleti döneminde yaşanan kitlesel sığınma hareketleri yer almıştır. Bunlar; 1492 Sefarad Yahudilerinin sığınması, 1849’da Macar Özgürlük Savaşı’nı kaybettikleri için mülteci durumuna düşen yaklaşık 3000 Macar’ın Osmanlı Devleti’nden sığınma talebinde bulunması, 1917 yılında Bolşevik İhtilali’nin ardından 135.000 kişinin, Osmanlı Devleti’ne sığınmasıdır (GİGM, 2015: 9-10).

15. Yüzyılda başlayan Sefarad Yahudilerinin Osmanlı Devleti’ne sığınmaları uzunca bir süre devam etmiştir. Osmanlı Devleti, kendilerine sığınan Sefarad’ları topraklarına kabul etmiştir. Sefarad Yahudileri de kültürleri ve bilgi birikimleri ile Osmanlı Devleti içerisindeki çeşitliliğe büyük bir katkı yapmışlardır (Erdoğan ve Kaya, 2015: xxix). Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren iskan politikası ile Balkanlara ve Kafkasya’ya yerleştirilen Türkler, bu toprakların kaybedilmesi ve Anadolu nüfusunun homojenleştirilmesi için zorunlu ve gönüllü göçe tabi tutulmuştur (Adıgüzel, 2016: 35). Kırım’dan yaşanan göçler, Osmanlı Devleti göç tarihinde önemli bir yere sahiptir. 1783’te başlayan göçler, 1856’da kitlesel bir hale dönüşmüştür. Kırım göçmenlerinin sayısının toplamda yaklaşık 1 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Her ne kadar sayısal olarak özellikle yaşandığı dönemdeki nüfus göz önüne alındığında çok büyük bir kitle olarak görünse de uzun yıllar boyunca yavaş yavaş devam ettiği için büyük bir dalga olarak gerçekleşmemiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015: xxx-xxxi).

1862-1864 yılları arasında Kafkasya’dan gerçekleşen göçler de çeşitli etnik gruplara mensup kişilerin Osmanlı topraklarına gerçekleştirdikleri göçler olarak

yaşanmıştır. Bu göçlerle Çerkes bölgesinden gelen farklı etnik gruplardan insanlar Osmanlı topraklarına yerleştirilmiştir. Bunu izleyen 1878 yılında Balkan topraklarının kaybedilmesi ve bu topraklarda yeni kurulan devletlerin kendilerini ulus devlet olarak tanımlaması üzerine bu bölgelere daha önce yerleştirilen Türkmenler Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamışlardır. Balkanlardan yaşanan bu göçü Balkan Savaşları sonrası yaşanan kitlesel göçler takip etmiştir. Bu dönemde çok yüksek sayıda göçmen yer değiştirmek zorunda kalmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: xxxi-xxxii).

1923'te Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan nüfus mübadelesi anlaşması ile Türk topraklarında bulunan Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında bulunan Müslüman dininden Yunan uyruklarının zorunlu göçü kararlaştırılmıştır. Bu göç, anlaşmaya dayandığı ve sistemli olarak gerçekleştirildiği için göç tarihinde nispeten planlı gerçekleştirilen göçlerden biri olmuştur. Ancak her şeye rağmen zorunlu bir göç olması ve kişilerin mal varlıklarını, komşularını, geçmişlerini geride bırakmaları gereken durumları doğurması da kaçınılmaz olmuştur. Nüfus mübadelesi özellikle resmi tarih yazımında bir başarı olarak ifade edilse de nüfusun homojenleştirilmesi için bir grup insanın göçü tabi tutulması ne kadar bir başarı olabilir sorusunu da akıllara getirmektedir (Macar, 2015: 176-188).

Türkiye, son yıllarda göç veren ülke konumundan göç alan bir ülke konumuna geçmiştir. Özellikle Orta Doğu'dan gelen göç dalgaları Türkiye'yi hedef ülke haline getirmiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 11). Türkiye'ye yönelen kitlesel göçler üç ana başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar; 1989'da Türk kökenli Bulgaristan vatandaşlarının göçü, 1991'de Irak'tan gelen Irak vatandaşlarının göçü ve son olarak bu çalışmanın da odağını oluşturan 2011'de Suriye vatandaşlarının göçüdür. 1989 yılına kadar Bulgaristan'da bulunan Türk kökenlilere okullarının ve camilerinin kapatılması, isimlerini Slav isimleri ile değiştirmeye zorlanmaları gibi sistematik baskılar nedeni ile Türk kökenlilerin devamlı olarak Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Düşük sayılarla ancak neredeyse devamlı olarak süren bu göç dalgası, 1989 yazında toplamda 300 binden fazla kişinin göç etmesi ile kitlesel bir boyuta ulaşmıştır. Bu dönemde

Türkiye'ye gelen göçmenlere yönelik iskan politikaları geliştirilmiş ve vatandaşlık verilmiştir. Bu anlamda Bulgaristan'dan gelen göç dalgası diğer kitlesel göçlerden kalıcı bakış açısı ve göçün teşvik edilmesi noktasında ayrılmaktadır (Kirişçi ve Karaca, 2015: 297-303).

1991 yılında Irak'tan gelen Kürt kökenli sığınmacılara uygulanan politikalar ise 2011'de Suriyeden gelen sığınmacılara uygulanan politikalara daha fazla benzemektedir. 1989'dan itibaren Halepçe'de uygulanan kitlesel katliam nedeni ile Kürt kökenli sığınmacılar Türkiye'ye yönelmeye başlamıştır. Bu yıllar Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde güvenlik endişesi nedeni ile sıkıyönetimin uygulandığı yıllar olması sebebiyle sığınmacıların kabul edilmesi konusunun dahi güvenlik endişesi ile değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Başlangıçta sınırların kapatılması kararı alındıysa da gerek uluslararası baskılar gerek iç baskı ve gerekse pratikte sınırların kapalı tutulamaması nedeni ile sığınmacılar kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak 50 binden fazla Irak vatandaşına yönelik politikalar, Suriye'den gelen ilk sığınmacı kabilelerine uygulanan politikalara benzer olarak geçicilik ekseninde uygulanmıştır. Geçici sığınmacı statüsü verilmiş, Geçici Barınma Merkezileri kurulmuş ve gelenlere "misafir" denilmiştir. Birkaç ay içerisinde Irak'ın kuzeyinde güvenli bölge oluşturulmuş ve sığınmacıların bir kısmı bu bölgeye yerleştirilmiştir. Kalanlar ise zaman içerisinde üçüncü ülkelere gönderilmiştir (Kirişçi ve Karaca, 2015: 303-305).

Türkiye'ye yönelen Suriyeli sığınmacılarla ilgili ayrıntılı bilgilere ilerleyen bölümlerde ayrıca yer verilmiştir.

2.2. SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sivil toplum, Batı kaynaklı bir kavram olup temelinde bireysellik kolektifliği aynı anda barındıran bir olgudur. Sivil toplumun ortaya çıkışında modernleşmenin birey kavramını ortaya koymasının önemi büyüktür. Kişiler; devletten bağımsız, bireysel bir alanlarının bulunduğunu ve belli haklara sahip olduğunu farkettiler sonra bu hakları savunmak üzere kamusal alan dışında bir alanda bir araya gelmeye başlamışlardır. Bu da sivil toplumun doğuşunun başlangıcı olmuştur.

Bireylerin devletten bağımsız bir topluluk olarak var olabildiği düşüncesi “toplum” kavramının içeriğinin değişmesine de neden olmuştur. Toplum, tek tek haklara ve taleplere sahip bireylerin oluşturduğu bir yapıyı ifade eder olmuştur. Ancak sivil toplumun bu anlamı kazanmasına kadar gelinen süreçte kavramın tarihsel arka planının incelenmesi ve anlam dönüşümünün anlaşılması önemlidir (Alkan, 2010: 2-3).

Sivil toplumun Antik Yunan-Roma uygarlıklarında taşıdıkları anlamlar modern sivil toplum düşüncesinin dayandığı en eski kaynaklar olarak kabul edilmektedir (Alkan, 2010: 3). Antik Yunan’da sivil toplum, *Polis*le ve siyasal yaşamla bir bütün olarak düşünülmüştür. Polis içerisinde yurttaşın kendisini gerçekleştirebilmesi ancak siyasal yaşama katılımı ile mümkündür (Ertürk, 2005: 10). Sivil toplum kavramı gerek Aristoteles’te gerekse Cicero’da devlet ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Sivil toplumun bir parçası olmak yurttaş olmak demektir (Demirel, 2009: 9-10). Antik Yunan-Roma felsefecileri sivil toplum ile devleti eş anlamlı olarak kullanıyor denilse de burada kastedilen devlet de günümüzdeki anlamı ile bir devleti anlatmamaktadır. “Politike koinonia” olarak da ifade edilen bu topluluk aslında kendi kendine yeten, özgür yurttaşlardan oluşan, barış ve huzurun hüküm sürdüğü bir toplum ve yönetim birimine işaret etmektedir. Yönetim birimi ile toplumun bir arada kullanılması gibi sivil toplum ve devlet de bu anlamda bir arada hatta birbiri yerine kullanılmıştır. Bunun bir nedeni de şehir devletleri şeklinde örgütlenen Antik Yunan’da yönetim biriminin modern yönetim biçimlerinden son derece farklı bir yapıya sahip olmasıdır (Alkan, 2010: 3-4).

Doğal hukukçular tarafından 18. ve 19. Yüzyılda ortaya konan sivil toplum düşüncesi, sivil toplumun hak temelli bir yorumudur (Alkan, 2010: 3). Toplum sözleşmeciler kuramcılar –özellikle Hobbes- sivil toplum ile devletin özdeşliği düşüncesini bu anlamda Aristo’dan ödünç almıştır. Fakat onlardan sonra gelen siyaset felsefesi düşünürleri devlet ile sivil toplumu karşıt olarak konumlandırmışlardır. Padovalı Marsilius, sivil toplumu dinsel alandan ayıran ilk düşünür olmuştur. Onun bu ayrımı siyasal iktidar ile dinsel iktidarın ayrılması ve modern devletin ortaya çıkmasına giden yolda ilk adımlar olmuştur (Ertürk, 2005: 13). Bu dönemde düşünürler otoriter yönetimlerin keyfi yönetim anlayışları yerine

yasalarla belirlenmiş hukuk düzenine sahip bir yönetim anlayışının tercih edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu şekilde toplumda düzenin herkesi bağlayan yasalarla sağlanması ve keyfi uygulamalardan kaçınılması hedeflenmiştir. Bu dönem, sivil toplum kavramının yavaş yavaş devlet dışı bir alanı ifade etmeye başladığı bir dönemdir. Yine de henüz sivil toplumun devletin karşıtı bir alan olarak düşünülmediği ve bir talep içermediği görülmektedir (Alkan, 2010: 5-6).

Liberal burjuva yorumdan önce sivil toplum kavramına bir yorum da sosyalist düşünce tarafından ortaya konmuştur. Hegel tarafından keskin bir şekilde ortaya konan devlet-sivil toplum karşıtlığı, Marx tarafından da ödünç alınmıştır. Ancak, Hegel'in sivil toplum içerisindeki çatışmaları ve bölünmüşlüğü çözecek birim olarak gösterdiği devleti yüceltmesi Marx tarafından eleştirilmiştir. Marx'a göre siyasal alanın dışında bir yapı değil, bilakis devleti belirleyen siyasi bir yapıdır. Sivil toplum Marx'ta alt yapının bir parçası iken devlet üst yapının bir parçasıdır. Sivil toplum ekonomik ilişkilerin belirlendiği alandır. Sivil toplum alanında üretim araçlarına sahip olan sınıf söz sahibidir. Bu durum devletin belirlenmesinde de bu sınıfın etkili olmasına neden olmaktadır. Marx için bu nedenle sivil toplumla devletin ayrılığı olumlanmamış, devrim tarafından ortadan kaldırılacak bir çelişki olarak görülmüştür (Alkan, 2010: 13-15).

Literatürde en fazla atıf verilen sivil toplum kavramı, liberal yorum ile ortaya çıkmıştır. Bu çalışma gibi pek çok çalışmanın sivil toplum kavramını kullanırken işaret ettiği anlam da bu liberal yoruma işaret etmektedir. Modern ulus-devlet, hem dini otoriteye hem de siyasal otoriteye karşı bireyselliği ön plana çıkarır. Modern sivil toplum kavramı da ulus-devletin tanımladığı birey üzerine inşa edilmiştir. Bireyin devlet dışında kalan özerk bir alana sahip olduğu ve bu alanın belirli haklarla koruma altına alınması gerektiği fikri, modern devletle birlikte ortaya çıkmıştır. Bireyin tamamen özgür olduğu ve devletin müdahalesinden bağımsız olduğu bu alan negatif özgürlük alanıdır. Bu alana müdahalenin minimum olması için bireyler mücadele etmektedir. Sivil toplumun var olduğu alan da tam olarak bu negatif özgürlükler alanıdır (Ertürk, 2005: 14-18).

Sivil ve sosyal taleplerin ortaya konması noktasında sivil toplum kavramı, sivil toplum örgütleri aracılığı ile somutlaşmıştır (Demirel, 2009: 56). Sivil toplum örgütlerinin var olabilmesi için demokrasi ve üst düzey siyasal kültürün varlığı şarttır (Demirel, 2009: 12). Sivil toplum örgütleri, sivil hayat içerisinde kendi kendisini temsil edemeyen kesimleri temsil etme iddiasındaki yapılardır. Bu işlevleri dolayısıyla demokrasinin olmazsa olmaz bir parçasıdır (Ertürk, 2005: 35). Dolayısı ile sivil toplum için demokrasi hem bir koşul hem de bir sonuçtur.

Sivil toplum örgütleri yapıları gereği devlet kontrolü dışında ortaya çıkarlar, üyelikleri gönüllülük esasına dayanır, kar amacı taşımazlar, demokratik karar alma sistemine sahiptirler ve genelin iyiliği için çalışmaktadırlar (Demirel, 2009: 58). Sivil toplum örgütüne katılım bireysel özgürlüğün bir parçası olmalı, bireyler kendi iradeleri ile bu örgütlere katılmalıdır. Aksi halde sivil toplum daha baştan anlamını yitirir. Zorunluluğa dayalı üyelik sistemi olan örgütler şeklen sivil toplum örgütü sayılsalar da esasen değillerdir. Modern birey anlayışının temel alınmasının bir sonucu olarak bir sivil toplum örgütü; yapısı içinde bireyi, bireyselliği ve heterojenliği ön plana çıkarmalıdır (Ertürk, 2005: 20-21).

Türkiye’de sivil toplumun gelişiminin anlaşılabilmesi için yönetim geleneği olarak Osmanlı Devleti’nin incelenmesi gerekmektedir. Bu şekilde siyasal ve toplumsal olarak sivil toplumun gelişiminin geleneksel yönetim anlayışı içerisinde ne kadar mümkün olduğu anlaşılacaktır. Osmanlı devlet sistemi içerisinde en önemli olgu, toplumun varlığının devletin ve devlet otoritesinin varlığına bağlı olmasıdır. Bu durumda devletin varlığının devamı, her türlü amacın üzerinde yer almaktadır. Kişi, bireysel çıkarları ile devletin çıkarları çatıştığında devlet çıkarlarını tercih etmelidir. Devlet otoritesi, çok sayıda farklı milletten oluşan Osmanlı Devleti için barış içerisinde yaşamın anahtarı olarak görülmektedir. Adaletin ve barışın teminatı olan devletin varlığının devamı her birey için anlaşılabilir ve gerektiği takdirde kendi varlığının uğrunda feda edilebileceği bir durumdur. Bu durum bireyselliğin söz konusu dahi olmadığı bir yapıyı anlatmaktadır (Çelik, 1991: 51).

Osmanlı Devleti’nin padişahın şahsiyeti üzerinde tanımlanan sorgulanamaz otorite ve aşkın devlet anlayışı, Batılı modern sivil toplumun gelişimi için büyük

engel arz etmekteydi. Devlet ve padişaha karşı bir hak talebinde bulunmak için bireylerin bir araya geldiği yapıları görmek güçtür. Yine de bu durum kimsenin talebini iletemediği bir yönetsel yapının olduğu, hukuk kurallarının olmadığı bir devlet yapısının bulunduğu anlamına gelmemelidir. Loncalar gibi yapılar belli amaçlar etrafında bir araya gelen ve gerektiğinde taleplerini iletebilen yapılardır. Burada kastedilen modern anlamda sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilebilecek yapıların görülmediğidir. Zira Batılı anlamda sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasının öncüsü olan liberal burjuvazi ve onun varlık nedeni olan özel mülkiyet sistemi, Osmanlı Devleti'nin toprak sistemi içerisinde sık rastlanan bir durum olmamıştır. Öte yandan Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde toprak sistemindeki değişikliğin devlete karşı talepleri ile ortaya çıkan Ayan sınıfını doğurması da bir nevi Batılı anlamda sivil toplumun başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Yine de Ayanların, Loncaların ya da ulemanın her ne kadar taleplerini merkezi yönetime iletme noktasında ve devletin hareket alanını sınırlandırma anlamında bir nebze de olsa işlevleri söz konusu olsa da kendilerini devlet yapısından özerk görmemişler ve özerkleşmek için çaba göstermemişlerdir (Denli, 2018: 35-38).

Sivil toplumun ortaya çıkabilmesi için en başta devletten bağımsız sivil bir alanın ve sivil bir kimliğin olması gerekmektedir. Bu nedenle devlet ne kadar büyükse ve kişilerin bireysel kimliğinin ne kadar önüne geçiyorsa o ülkede sivil toplum da o denli zayıftır (Çaha, 2012: 11). Cumhuriyeti önceleyen Osmanlı Devleti'nde toprakların hükümdara ait olması, miras yolu ile devredilememesi; Batı'da sivil toplumun gelişmesinin en önemli nedeni olan özel mülkiyetin ve mülkiyet hakları için mücadelenin olmaması sonucunu doğurmuştur (Çaha, 2012: 144). Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde halkın "kul" oluşu ve hükümdarın baba olarak görülmesi, bireyselliğin yerine kolektivitinin olmasına neden olmuştur. Bu devlet yapısı yukarıda ifade edildiği üzere devletin büyümesine ve kontrolü dışında bir sivil toplumun ortaya çıkmasına engel olmasına neden olmuştur. Yine de modern anlamda olmasa da Osmanlı Devleti'nde devlet kontrolünde loncalar, vakıflar varlık göstermişlerdir (Çaha, 2012: 154-167).

Erken Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan sivil toplum kuruluşları ise tarihsel olarak Osmanlı Devleti'nde bulunan vakıf ve lonca gibi aracı kurumların bir devamı olarak görülebilir. Bu açıdan bakıldığında tarihi olarak çok eskilere dayanan bir temele sahip olsa da sivil toplum örgütlerinin yaygınlaşması oldukça yakın bir zamanda gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra vakıf geleneği modernleşme çizgisine ayak uyduramamış ve Batılı anlamda sivil toplum örgütleri yaygınlaşmamıştır (Talas, 2011: 395). Cumhuriyet dönemi ile birlikte ortaya çıkan farklı sosyal gruplar, sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasına öncülük etmişlerdir. Ancak 1980'lere kadar gerek tek partili dönemin devletçi politikaları gerekse sonrasında bürokrasinin aşırı büyümesi ile sermayedarların bürokratlar arasında ortaya çıkması burjuvazinin devletle bağının kopmasını engellemiş ve sivil toplumun yeterince büyümesine engel olmuştur (Çaha, 2012: 210-218).

Tek parti dönemine bir tepki olarak ortaya çıkan Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemde adından da anlaşılacağı üzere demokratikleşme vurgusunun sık sık kullanılması, demokrasinin gelişmesinin en önemli göstergelerinden kabul edilen sivil toplumun gelişiminin de hızlanacağı izlenimini uyandırmaktadır. Demokrat Parti döneminde yapılan yasal düzenlemeler bir yandan sivil toplumun oluşmasına katkı sağlayacak basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü gibi hakları güvence altına alırken bir yandan da komünizm ve irtica ile mücadele gerekçesi ile bu hakların kısıtlanmasına dair düzenlemeler de yapılmıştır. Sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerde de ne tamamen olumlu ne de tamamen olumsuz bir çizgi izlenmiştir. Öğrenci dernekleri ile ilişkiler iktidarın ilk döneminde son derece olumlu iken zamanla olumsuz bir hal alabilmiştir. Sivil toplum ile ilişkiler de bu dönemde günlük siyasi gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir. Bu durum sivil toplumun gelişmesi için düzenli bir alan oluşmasına da engel olmuştur. Dönemin yapısına uygun olarak komünizm ve irtica ile mücadele dernekleri ile ilişkiler daima olumlu olmuştur (Şağan, 2013: 443-445).

1961 Anayasası, her ne kadar bir darbe Anayasası olsa da bütün çevrelerce sivil hak ve özgürlüklerin en geniş düzenlendiği Anayasa olarak kabul edilmektedir. Bu Anayasa ile sivil özgürlüklerin genişlemesi, birey haklarının kapsamının

arttırılması, bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına engel konulması; sivil toplumun gelişmesi için uygun ortamı sağlamıştır. Özellikle işçi ve memurlara sendika kurma hakkı verilmesi ile sendikalaşma görülmemiş ölçüde hızlanmıştır. Çoğu kesim tarafından 1961 Anayasası dönemi sivil toplumun en fazla geliştiği ve sivil toplum kuruluşlarının en etkili ve görünür oldukları dönem olarak kabul edilmektedir. Kimilerince ise bu dönemde ortaya çıkan sivil toplum da siyasi elitlerin bir uzantısı görünümünde olduğu için yapaydır. Ancak bu dönem her şeye rağmen sivil toplumun Türkiye'deki serüveni için bir dönüm noktası olmuştur (Denli, 2018: 45).

1982 Anayasası ise açıkça bu hakların vatandaşlar için fazla olduğu ve bir kısmının geri alınması gerektiği şiarı ile hazırlanmış bir anayasa olması dolayısı ile sivil toplumun gelişimine yasal olarak büyük ket vurmuştur. Bu döneme kadar 1961 Anayasası'nın izin verdiği ölçüde özellikle sendikalar üzerinden sivil toplum anlayışı gelişmiş ve sivil toplum kuruluşlarının sayısında ve etkinliğinde büyük bir artış meydana gelmiş iken 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile birlikte sivil toplum çalışmaları neredeyse durma noktasına gelmiştir (Yeşiltaş, 2006: 72).

Ancak 1960 Anayasası ile nispeten toplum nezdinde kazanılmış sivil toplum geleneği tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu dönem toplumda hak ve özgürlüklerin tartışıldığı bir dönem olmuştur. Toplum hak ve özgürlüğü yalnızca tartışmakla kalmamış belli taleplerle devletin karşısında, devletten bağımsız bir araya gelmeye de başlamıştır. Siyasi partilerin yeniden sahneye çıkmasıyla birlikte tartışmalar daha yüksek sesle dile getirilir olmuştur. 1990'lar sivil toplumun bu tabandan gelişen büyüme hareketinin 1980 darbesinin yasaklarının ortadan kalkması ile sokaklara taşındığı yıllar olmuştur. Sivil inisiyatifler ve eylemler bu dönemde yaygınlaşmıştır. Özel televizyonlar ile de basın özgürlüğü bu sürece paralel olarak genişlemiştir (Özcan, 2008: 60-61).

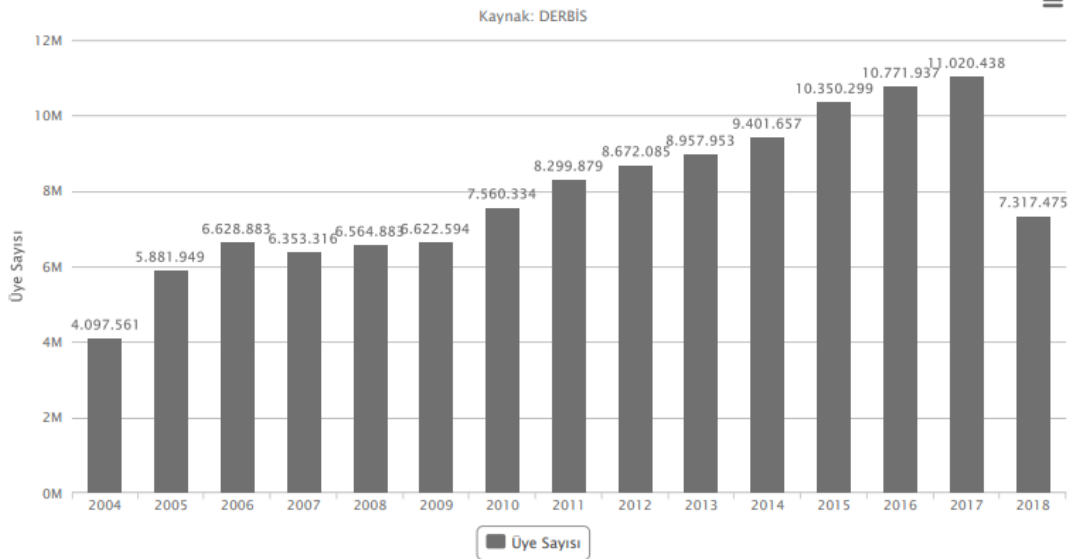
Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının kuruluşları ve işleyişleri başta Anayasa olmak üzere kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiştir. Anayasa'nın 33. maddesinde herkesin önceden izin almaksızın vakıf ve dernek kurma, üye olma ve üyelikten çıkma hakkı olduğu belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,

1982). 5253 Sayılı Dernekler Kanunu ise dernekleri şöyle tanımlamıştır; “Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını (...) ifade eder.” Yine bu kanun ile derneklerin tüzüklerinde belirlenen amaçları gerçekleştirmek üzere maddi yardım alabileceği ve maddi yardımda bulunabileceği belirtilmiştir. Kanuna göre dernekler, kamu kurum ve kuruluşlarının görev alanlarına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları ile ortak projeler yürütebilirler (Dernekler Kanunu, 2004).

Günümüzde 116.734 faal dernek bulunmaktadır. Feshedilen derneklerle birlikte bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti’nde kurulan toplam dernek sayısı 300.207’dir. Derneklerin toplam üye sayısının ülke nüfusuna oranı %8,98’dir. Kadın üye sayısının ülke nüfusuna oranı %1,65 iken erkek üye sayısının ülke nüfusuna oranı %7,33’dür (H//siviltoplum, 2019).

Tablo 1. Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları

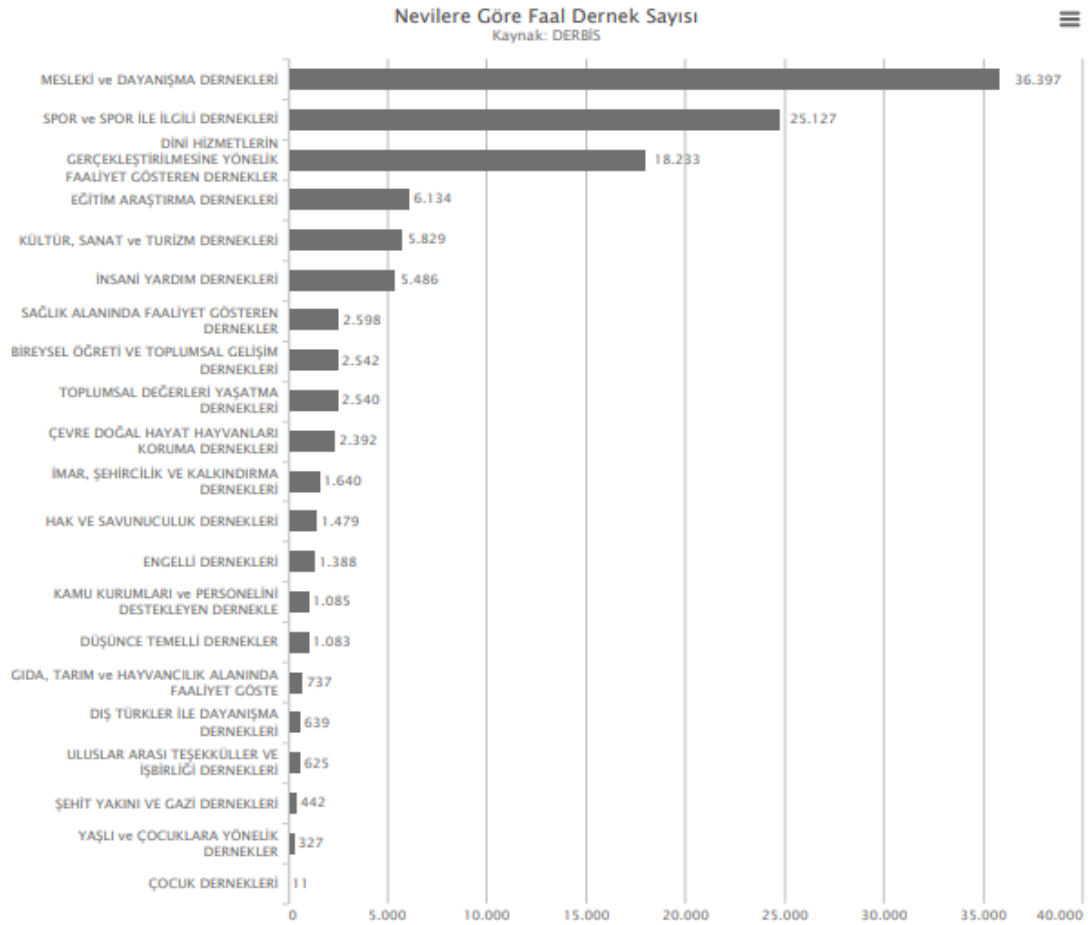
Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları

Kaynak: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
 [https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-yillara-gore-uye-sayilari] Erişim:
 12.05.2019.

Derneklere üye olan kişi sayısı ülke genelinde oldukça düşüktür. 2018 yılında da üye sayılarında ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımlarına ilişkin tablo da aşağıda verilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleki dayanışma dernekleri ile spor derneklerinin sayısının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Kültür ve sanat, insani yardım dernekleri ve hak savunuculuğu yapan derneklerin sayısı ise oldukça sınırlıdır (H//sivil toplum, 2019).

Tablo 2. Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler

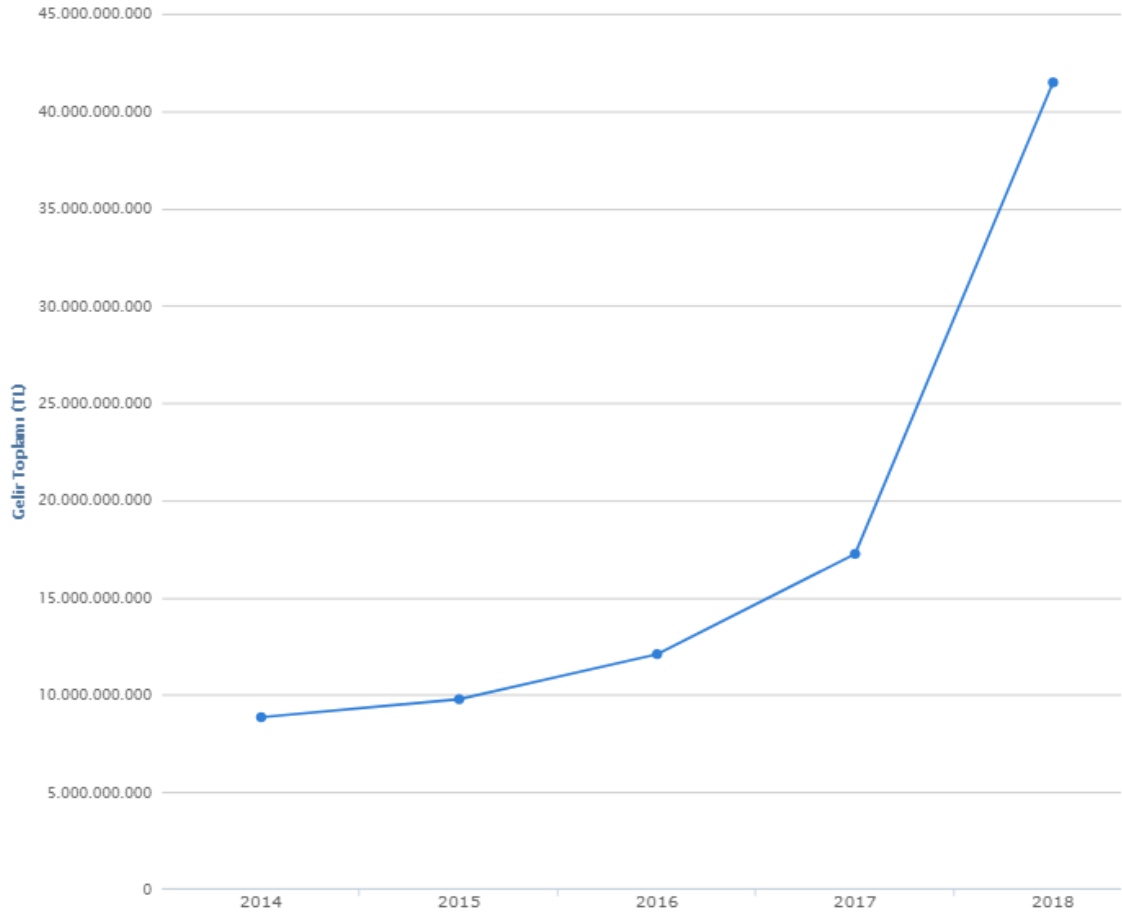

Kaynak: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
[<https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>]
Erişim: 12.05.2019.

Derneklerin üye sayılarının ülke nüfusuna oranı incelendiğinde bu sayının çok az olduğu görülmektedir. Derneklere ve sivil toplum kuruluşlarına üye olma alışkanlığının henüz yerleşmediği yorumunu yapmak mümkündür. Gelişmiş ülkelerin dernek sayıları ve üye sayıları oldukça yüksek olmakta ve bireylerin sivil toplum kuruluşlarında gönüllü ya da üye olma alışkanlıkları gelişmiş olmaktadır. Öte yandan yalnızca istatistiki verilerle sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin ortaya konması mümkün değildir. Üye sayıları gönüllü sayılarını ve bağışçı sayılarını yansıtmamaktadır. Ancak üye sayıları, sivil toplum kuruluşları için hem devamlı ulaşabilecekleri bireyleri temsil etmekte hem de üyelerin ödedikleri aidatlarla düzenli gelirleri hakkında bilgi verebilmektedir.

Derneklerin yalnızca üye sayıları sınırlı değildir. Derneklerin sahip oldukları gelirler de oldukça sınırlıdır. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere mesleki dernekler ve spor dernekleri sayıları itibari ile aşağıda yer alan toplam gelir tablosunun önemli bir kısmına sahiptir. Bu durum derneklerin çalışmalarında ve projelerinde sınırlı bütçe ile hareket etmelerine, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları tarafından sağlanan fonlardan yararlanmaya ihtiyaç duymasına neden olmaktadır.

Tablo 3. Derneklere Ait Gelir Toplamı

Kaynak: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
[\[https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklere-ait-gelir-toplamlari\]](https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklere-ait-gelir-toplamlari) Erişim: 12.05.2019.

Dernekler ile ilgili düzenlemeleri yürütmek üzere 2002 yılında kurulan İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 13.09.2018 tarihinde yapılan düzenleme ile Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. Bu kurum, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumları arasındaki koordinasyonun sağlanması amacıyla taşımaktadır. Bu kamu kurumu içerisinde yer alan kurullarda üniversite temsilcileri, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, kamu kurumu temsilcileri yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının şeffaflıklarının, hesap verilebilirliklerinin ve etkinliklerinin artırılması için çalışmalar yürütmek bu kurumun görevleri arasında yer almaktadır (İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Yönetmelik, 2018).

Sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumlarının işbirliğinin ve koordinasyonunun sağlanması için bir kamu kurumu içerisinde genel müdürlüğün oluşturulması konuya verilen önemi göstermektedir. Bu şekilde kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları temsilcileri bir araya gelme şansı bulabilecek ve işbirliğinin önündeki engellerin kaldırılması için birlikte çalışabileceklerdir. Ancak öte yandan sivil toplum kuruluşlarının şeffaflığının ya da çalışmalarının bir kamu kurumu tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi sivil toplum kuruluşlarının anlamını kaybetmesine anlamına da gelebilir. Sivil toplum kuruluşları devletten bağımsız oldukları oranda amacına uygun hizmet verebilmektedir. Kamu kurumları ile işbirliği ve koordinasyonun sakıncası yoktur. Aksine kamu kurumları ile koordinasyon ve işbirliği, kaynakların etkin kullanımı için gereklidir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumlarına tamamen entegre olması halinde anlamlarını kaybedecekleri de açıktır. Bu nedenle Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü çalışmalarında bu dengeyi göz ardı etmemelidir.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin; gerek bütçe gerek üye ve gönüllü anlamında artırılması ve faaliyetlerinin genişletilebilmesi anlamında alacakları uzun bir yol olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin ve görünürlüğünün artması için Suriyeli sığınmacıların sorunlarının çözülmeye çalışılmasının nasıl bir etkisi olduğu da anlaşılmalı çalışılmıştır.

BÖLÜM 3: SURİYELİ SİĞINMACILAR

Bu çalışmanın ana eksenlerinden biri olan Suriyeli sığınmacılar, günümüzde Türkiye’nin toplumsal sorun alanlarından biri haline gelmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelişi, günümüze kadar gelinen süreçte yaşanan gelişmeler ve günümüzdeki mevcut durum ele alınmıştır.

3.1. TARİHSEL ARKA PLAN

Babasının ölümünün ardından Beşar Esad'dan beklenen diktatörlüğe varan yönetim sistemini demokratikleştirmesiydi. Beşar Esad da bu beklentinin farkında olacak ki, siyasi suçluların salıverilmesi ve kötü koşullara sahip bazı cezaevlerinin kapatılması ilk icraatleri olmuştur. Kabinesi de reformist bir yönetim sistemi izleyeceği izlenimi vermiştir (Özçelik, 2017: 11-12).

Demokratikleşme anlamında verdiği sözleri nispeten tutan Esad'ın liberalleşme hareketleri "Şam Baharı" olarak adlandırılmıştır. Bu hareket kapsamında ortaya konan reformlar, ekonomik refahla desteklenememiştir. Ekonomik refahın sağlanamaması halk nezdinde huzursuzlukların başlamasına neden olmuştur. Zamanla Şam Baharı kapsamında ortaya konan reformlar geri çekilmiş ve baskı düzenine geri dönmüştür. Olağanüstü hal ilan edilmiş, pek çok tutuklama ve devlet şiddeti içeren olay meydana gelmiştir (Özdemir, 2016: 88-89). Bu tutuklamaların içerisinde Dera'da okul duvarlarına çizim yaptığı için tutuklanan çocukların ardından başlayan gösteriler tüm ülkeye yayılmıştır (Arslantaş, 2013: 41).

Esad döneminde Suriye ekonomisi sosyal refah politikaları uygular gibi görünse de neoliberal reformlarla zengin ile fakir arasındaki farkın arttığı bir alan olmuştur. 2008 krizi ile birlikte zaten fakir olan Suriye halkı daha da fakirleşmiştir. Bu anlamda protestoların Dera'dan başlaması bir tesadüf değildir. Suriye'nin en fakir bölgeleri olan Dera ve İdlib gibi bölgelerde protestolar çok çabuk yayılmıştır (Arslantaş, 2013: 42).

Ekonomik etkenlerin yanında Suriye güvenlik güçleri halkın üzerinde büyük baskılar uygulamıştır. Esad tarafından sınırlanmak istenen Suriye güvenlik güçleri, protestoların ana hedeflerinden biri haline gelmiştir. Suriye ordusu protestolara başından itibaren müdahale etmiştir. Suriye ordusu, Arap ülkeleri içerisinde en güçlü ordulardan biridir ve Hafız Esad döneminden itibaren özel olarak seçilen birlikler ve Esad ailesi üyeleri tarafından idare edilen birimleri ile tam bir rejim koruyucusu rolü üstlenmiştir. Ordunun müdahalesi; krizin boyutunun büyümesine, sivil kayıpların artmasına, rejime yönelik tepkilerin çoğalmasına ve

orduya karşı silahlı birliklerin oluşmasına neden olmuştur (Arslantaş, 2013: 43-45).

Her ne kadar Suriye İç Savaşı'nda halkla rejim arasında yürütülen bir çatışma olduğu izlenimi olsa da halkın tamamının bir konsensus oluşturduğu söylenemez. Suriye Devleti'nin iç savaştan önceki nüfusu yaklaşık 22,5 milyondur. Bunun % 90,3'ü Arap, % 9,7'si diğer etnik azınlıklardan oluşmaktaydı. Dini anlamda %82'si Müslüman, %10'u Hıristiyan, % 8'i Dürzi'dir. Bu gurplar da kendi içlerinde mezhepsel olarak ayrılmışlardı. Bu mezhep farklılıkları, bugün muhalefetin bir bütün olarak hareket edemeyişinin altında yatan temel nedendir (Akkan, 2016: 8-9). Fransız mandası döneminden sonra Baas rejiminin önemli bir ögesi olan Nusayriler, Suriye ordusununda da büyük güç sahibi olmuştur. Suriye ordusunun özellikle Sünni kesime uyguladığı baskılar, Sünniler ve Nusayriler arasında toplumsal çatışma alanları doğmasına neden olmuştur. Protestolar başladıktan sonra Sünni kesim tarafından açıkça tehdit edilen Nusayriler, devrim olması halinde bir intikamla karşılaşmaktan korktukları için rejim yanlısı bir tavır izlemiştir. Bu durum devrim üzerinde toplumsal mutabakat olmasını önlemiştir. Radikal İslamcılardan korkan diğer azınlıklar da Esad rejimini desteklemiştir (Arslantaş, 2013: 46-48).

Suriye'de çatışmaların başlamasının ardından rejim karşıtı kesimin sınırları netleşmiştir. Özellikle Esad'ın anti-Amerikan gruplara verdiği destek bilindiğinden ABD, rejim karşıtı grubun başını çekmiştir. Sünni karşıtı ve İran yanlısı bir politika izlendiği için de Sünni Müslüman ülkeler rejim karşıtı tarafta yer almıştır. Avrupa Birliği çatışmalara ekonomik yaptırımlarla karşılık vermiştir. Genel olarak iki grubu da desteklemeyen AB, çatışmaları kınamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeleri Rusya ve Çin, özellikle ekonomik olarak Esad rejimi ile bağlantılı oldukları ve ABD'nin Ortadoğu hegemonyasını kırmak istedikleri için rejim yanlısı tavır takındı. Bu durum Birleşmiş Milletler'in Suriye konusunda efektif kararlar almasını engellemiştir. İran, müttefik olarak gördüğü Suriye rejimini desteklemiştir. Irak ile savaştığı dönemden itibaren yakın olan iki ülke, Batı karşıtlığı ve Sünni gruptan ayrılma noktalarında benzerlik göstermektedir (Arslantaş, 2013: 51-56).

Suriye İç Savaşı'nda muhalifler, çok aktörlü bir yapıdadır. Devlet dışı aktörlerin arasında bir mutabakat bulunmamaktadır. Ahraruş Şam, El Nusra, PYD ve DEAŞ bu devlet dışı aktörlerden bazılarıdır. Bu aktörler nedeni ile çözümsüzlük, istikrarsızlık ve sivil kayıplar artmaktadır (Özçelik, 2017: 16). Suriye İç Savaşı'nda Muhaliflerin çok parçalı yapıda olması muhaliflerin temsilcisinin olmaması sonucunu doğurmuştur. Ülkeler, muhalifler içerisindeki farklı grupları kendilerine muhatap kabul etmektedir. Bu durum Esad rejiminin de elini güçlendirmektedir (Arslantaş, 2013: 72-73).

Muhaliflerin arasındaki bölünmüşlük rejime karşı hiçbir başarı kazanılamamasına neden olmuştur. Bununla birlikte 2014 yılında Suriye İç Savaşı'na DEAŞ'ın dahil olması çatışmaların artması ve çözümsüzlüğün uzamasında önemli bir rol oynamıştır. DEAŞ'ın bölgedeki çatışmaya dahil olması uluslararası toplumun dikkatini muhaliflerden ve rejimden ziyade DEAŞ'a çevirmesine neden olmuştur. Suriye'ye farklı ülkelerden müdahaleler olması da DEAŞ'ın cihat ilan edip dini terminoloji ile katılımcı toplamasına yol açmıştır. DEAŞ'a karşı en çok güç kazanan grup PYD olmuştur. Özellikle ABD'nin de desteğiyle PYD kendine büyük bir yayılma alanı bulmuştur. 2015 yılında Rusya'nın askeri güç olarak ortaya çıkmasından önce bölgede kontrol DEAŞ'la mücadele mottosu altında faaliyet gösteren ABD'de idi. Rusya'nın bölgeye dahil olmasıyla birlikte Suriye rejimi de yeniden güç kazanmıştır (Özçelik, 2017: 14-15).

Çatışmaların başlamasından sonra üst düzey olan Suriye-Türkiye ilişkisi de değişmeye başlamıştır. Türkiye, diplomatik yollarla Esad yönetimine reform yapması yönünde tavsiyede bulunmuştur. Bu tavsiyelerin karşılık bulmaması üzerine Türkiye, Sünni-Batı yanlısı olarak tanımlanabilecek safta yer almıştır. Bu süreçte ekonomik işbirlikleri iptal edilmiş ve diplomatik tedbirler alınmıştır. Komşularla sıfır sorun politikası çerçevesinde belki de tarihin en yakın ilişkisini yürüten iki ülke, gösterilerin başlamasıyla birlikte karşı karşıya gelmiştir (Arslantaş, 2013: 58-59).

Gösteriler başladığında olaylara temkinli yaklaşan ve keskin adımlar atmaktan çekinen Türkiye hükümeti, Arap Baharı sırasında yaptığı hataları tekrarlamak

istememiştir. Fakat sorunun büyümesi ve çözümsüzlük Türkiye hükümetini taraf belirlemeye itmiştir. Türkiye hükümeti, Esad'ın baskılara uzun süre dayanabileceğini düşünmemiş ve sorunun kısa sürede özellikle Esad'ın koltuğunu bırakmasıyla çözümleneceğini düşünmüştür. Tarafının belirlenmesiyle birlikte Türkiye, sistematik olarak rejim karşıtlarını destekleme yoluna gitmiştir. Rejim karşıtı Suriye Ulusal Konseyi İstanbul'da toplantı düzenlemiştir. Aynı zamanda Türkiye, Özgür Suriye Ordusu'na ev sahipliği yapmıştır. Özellikle sınır geçişlerinde mültecilere yönelik "açık kapı politikası" Özgür Suriye Ordusu mensuplarının rahatça Türkiye'ye girip çıkmalarına olanak sağlamıştır (Arslantaş, 2013: 60-63).

26 Mart 2012'de Türkiye'nin uçağının Suriye tarafından düşürülmesiyle birlikte yükselen gerilim, Suriye sınırından Türkiye'ye atılan havan topları sonucu sivil kayıpların oluşmasıyla zirveye ulaşmıştır (Arslantaş, 2013: 69).

Annan Planı, sıcak çatışmanın durdurulmasını ve taraflar arasında diplomatik diyalog kurulmasını sağlamaya yöneliktir. Annan Planı'nın kabul edilmesinden sonra da rejim, sivillere yönelik saldırılara devam etmiştir. Bunun üzerine NATO'nun müdahalesi dahi gündeme gelmiştir. Böylece Annan Planı başarısız olmuştur. Annan Planı'nın çökmesiyle birlikte uluslararası tartışmalar diğer ülkelerin Suriye'ye askeri müdahalesi üzerine yoğunlaşmıştır. Suriyeli rejim karşıtları arasında da dış müdahale tartışılmaya başlamıştır. Güçlü Suriye ordusu karşısında kayda değer bir başarı elde edemeyen muhalifler, dış müdahaleye sıcak bakmaya başlamıştır. Buna rağmen Suriye konusunda uluslararası bir uzlaşma olmadığı için müdahale uzunca bir süre mümkün olmamıştır (Arslantaş, 2013: 71-73).

Hafız Esad döneminde PKK'nın desteklenmesi nedeniyle gergin olan Suriye-Türkiye ilişkileri, Beşar Esad döneminde yumuşamıştır. Özellikle Beşar Esad'ın verdiği reform sözleri bu yumuşamada etkili olmuştur. 2011 Nisan'ında gösterilerin başlamasının ardından Suriye'ye özellikle Dış İşleri Bakanı düzeyinde pek çok ziyaret gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden sonuç alınamaması üzerine Türkiye, Suriye rejimi karşıtı blokta yer almıştır. Bu dönemden sonra

Türkiye, Özgür Suriye Ordusu'na destek vermeye başlamıştır (Özçelik, 2017: 39-40).

Açık kapı politikasının da bir sonucu olarak, Türkiye'ye rahatça girip çıkan ÖSO üyeleri, Türkiye sınırını kendilerine alan edinmiştir. Bunun karşılığında Suriye Hava Savunma Sistemi Türkiye'ye ait F4 uçağını düşürmüştür. Yine açık kapı politikasının bir sonucu olarak Türkiye sınırından terörist gruplara mensup kişiler de geçmiştir. Türkiye'de pek çok terörist saldırı gerçekleşmiş ve bunları gerçekleştirenler içinde bu kişilerin bulunduğu düşünülmektedir. Bu dönemde, Mayıs 2015'te, İran'a ait bir İnsansız Hava Aracı ve Kasım 2015'te Rusya'ya ait bir jet düşürülmüştür (Özçelik, 2017: 39-40).

2016 yılı ile birlikte DEAŞ, Kilis'e yönelik saldırılarını yoğunlaştırmıştır. 24 Ağustos 2016 tarihinde Türkiye, Suriye'ye yönelik askeri operasyona başladığını duyurmuştur. Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 51. Maddesi olan ve "meşru müdafaa" hakkı olarak bilinen maddeye dayanarak; sınır güvenliğini sağlamak, DEAŞ'ın sınırdan temizlenmesi, YPG'nin sınır ötesinde koridor oluşturmasının önüne geçmek amacıyla Fırat Kalkanı Operasyonu'na başlanmıştır. Böylece hem sınır içindeki (PYG/PKK), hem de sınır ötesindeki (DEAŞ) terör örgütleri ile mücadele etmek için en kapsamlı sınır operasyonlarından biri gerçekleştirilmiştir. Operasyonun bir diğer amacı da temizlenen bölgelerin güvenliğinin ve yeniden inşasının sağlanmasıdır. Başlangıcından 7 ay sonra duyurulan hedeflere ulaşılmaya birliktelikte Fırat Kalkanı Harekatı sona ermiştir (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 9-14).

Fırat Kalkanı Harekatı'nın askeri bölümünün tamamlanmasının ardından özellikle insani yardımlar konusunda başta Kızılay olmak üzere pek çok Türkiye merkezli STK bölgede çalışmaya başlamıştır. Oluşturulan güvenli bölgede yiyecek, içecek, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlar STK'lar tarafından karşılanmıştır (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 37-42).

20 Ocak 2018'de 2016 yılında gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekatı ile tam anlamıyla ulaşılamayan, YPG'nin Türkiye sınırında, Türkiye'ye yönelik bir tehdit

olarak koridor oluşturmasını önleme amacını gerçekleştirmek üzere Zeytin Dalı Harekatı başlatılmıştır. PKK ile aynı yapı olarak kabul edilen YPG'nin, DEAş ile m¼cadelede ABD ile m¼tfevik olması Fırat Kalkanı Harekatı ile YPG'ye y¼nelik amaçların gerçekleştirilmesini engellemiştir. Ancak, 2018 yılına gelindiğinde ciddi bir b¼lgeye hakimiyet kurmuş olan YPG gerçek bir tehdit haline gelmiştir. Bunun üzerine iki aylık bir operasyon ile başta Afrin olmak üzere YPG kantonları hedef alınmıştır (Özçelik ve Acun, 2018: 9-12).

B¼t¼n bu askeri ve diplomatik olayların yanında Suriye İç Savaşı'nın ř¼phesiz T¼rkiye'yi en fazla etkileyen sonucu, Suriyeli sığınmacıların T¼rkiye'ye gelişi ve 2011 yılından bu yana çok b¼y¼k bir kısmının T¼rkiye'de ikamet etmeleridir.

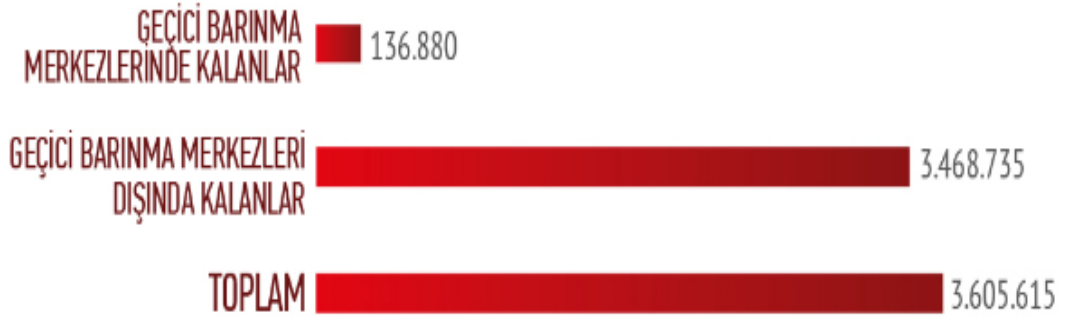
3.2. G¼N¼M¼ZDEKİ MEVCUT DURUM

Bir önceki b¼l¼mde anlatılan iç savaşın insani boyutu çok sayıda insanın ölm¼ř, yaralanmış, sakatlanmış ve yerinden edilmiş olmasıdır. Suriye Krizi olarak adlandırılan bu durum sonucu insanların bir kısmı ¼lke içinde yerinden edilmişken çok b¼y¼k bir kısmı da farklı ¼lkelere g¼ ederek sığınmacı ve m¼lteci stat¼s¼ almışlardır. BMMYK tarafından Suriye krizi “yakın tarihin en b¼y¼k g¼ dalgası” olarak nitelenmiştir (Erdoğan, 2018a: 1).

BMMYK tarafından s¼rekli g¼ncellenen veriler g¼re Nisan 2019 verilerine g¼re 5,648,002 kişi Suriye'yi terk ederek sığınmacı/m¼lteci durumuna d¼řm¼řt¼r. 19 Nisan 2018 itibariyle 13.1 milyon kişinin Suriye içerisinde yardıma ihtiyaı vardır. 6.6 milyon kişi Suriye içinde yerinden edilmiştir. 2.98 milyon ulaşılması zor ya da kuşatılmış yerlerde hayatını s¼rd¼ren kişi bulunmaktadır (H/unhcr, 2019b). T¼m bu rakamlar durumun vahametini ortaya koyarken, her bir rakamın kendi içinde yaşanan insanlık dramını anlatmaya yetecek hikayeleri barındırdığı unutulmamalıdır. Bu kriz sadece istatistiklerden ibaret değil, t¼m b¼lge ¼lkelerdeki insanların g¼nl¼k yaşantısına kadar etki eden sorunları beraberinde getiren bir olgudur. Suriyeyi terk ederek m¼lteci/sığınmacı durumuna d¼řm¼ř olan BMMYK verilerine g¼re 3,621,330; G¼ İdaresi Genel M¼d¼rl¼ė¼ verilerine g¼re 3.605.615 Suriyeli T¼rkiye'de bulunmaktadır. BMMYK verilerine g¼re

944,613 Suriyeli Lübnan'a sığınmıştır. 660,393 kişi Ürdün'e sığınmıştır. 253,672 Suriyeli Irak'a, 132,281 Suriyeli ise Mısır'a sığınmıştır. Bu verilere göre Suriye'yi terk ederek başka ülkelere sığınan Suriyeli mülteci/sığınmacıların %64,1'i Türkiye'de bulunmaktadır (H/unhcr, 2019c).

Tablo 4. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
[\[http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik#\]](http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik#) Erişim:
 05.01.2019.

Türkiye özelinde güncel istatistiklere bakılacak olursa, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 25 Nisan 2019 itibari ile geçici koruma kapsamında 3.605.615 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bunların 136.880'i geçici barınma merkezlerinde (Kamplar) kalmaktadır. 8 ilde 13 Geçici Barınma Merkezi bulunmaktadır. 3.486.735 Suriyeli sığınmacı, Geçici Barınma Merkezleri dışında –kentlerde- ikamet etmektedir. 559.518 Suriyeli sığınmacı barındıran İstanbul, en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ildir. İl nüfusuna göre en fazla sığınmacı bulunan il ise Kilis'tir. İlin toplam nüfusu 142.541 iken Suriyeli sığınmacı sayısı 115.172'dir. Sığınmacıların il nüfusuna oranı %80,80'dir. Bu oranın %100'ün üzerine çıktığı dönemler olmuştur. 2014-2018 yılları arasında 14.541 Suriyeli sığınmacı üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir. 17.241 Suriyeli sığınmacı ise Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmıştır. Sığınmacıların ülke nüfusuna oranı %4,40'tır. (H//goc, 2019b). Türkiye bu verilerden de anlaşılacağı üzere en fazla Suriyeli sığınmacıyı barındıran ülkedir. Sayının fazla olmasının yanında Suriyeli

sığınmacıların büyük çoğunluğunun (% 95,6'sı) kentlerde dağınık olarak bulunması yardımların ulaştırılmasında merkezi politikalar izlenmesini zorlaştırmaktadır.

29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik Suriyeli sığınmacı kafilesinin Türkiye'ye ulaşmasının ardından Suriye'den Türkiye'ye insan hareketleri başlamıştır. Cilvegözü sınır kapısından giriş yapan bu grup, hem sığınmacı akınının hem de insani krizin bu kadar büyük boyutlara ulaşacağı ihtimallerini akıllara getirmemiştir. Bu girişin ardından Türkiye hükümeti yaptığı açıklamada Suriye'den Türkiye'ye sığınanların geri gönderilmeyeceğini ve sınırların açık tutulacağını belirtmiştir. Gelen ilk grup Yayladağ'da çadır kente yerleştirilmiştir. Girişlerin devam etmesi üzerine bu alan yetersiz gelmeye başlamış, Altınöz ve Boynuyoğun çadır kentleri kurulmuştur (Erdoğan, 2018a: 5-7).

Bu dönemde Suriyeli sığınmacı hareketinin geçici olduğu düşünülmüş ve Arap Baharı'nın yaşandığı diğer ülkelerdeki gibi kısa sürede otoritenin devrilmesi beklenmiştir (Erdoğan, 2018a: 184). Türkiye hükümetinin Suriyeli sığınmacıların sayısının bu denli artacağını ve uzun süre kalacaklarını öngörememesinin çok önemli sonuçları olmuştur. Öncelikle ilk gelen gruplar AFAD ve Kızılay tarafından karşılanmıştır. AFAD'ın durumun kontrolünü üstlenmesi dahi bakış açısının geçicilik üzerine kurulduğunu kanıtlar niteliktedir. 2012 yılına gelindiğinde sığınmacıların sayısının arttığı ve Suriye krizinin kısa zamanda çözüme kavuşmayacağını anlaşılmaya rağmen Suriyeli sığınmacılar için 100 bin kişilik bir kota belirlenmiştir (Erdoğan, 2018a: 7). Daha önce açıklandığı üzere muhaliflerin parçalı yapıda olduğu ve yer yer kendi aralarında çatıştığı Suriye'de çatışmalara DEAŞ'ın da dahil olması ve Ocak 2014'te muhaliflerle çatışmaya başlaması Suriye'de yaşanan krizin çıkmaza girmesine neden olmuştur (Ulutaş vd., 2015: 9). DEAŞ'ın Tel Abyad, Cerablus gibi bölgeleri ele geçirmesinden sonra Kobani'de de çatışmaya girmesi üzerine 200 bine yakın Suriyeli daha Türkiye'ye sığınmıştır (Erdoğan, 2018a: 179).

Tablo 5. Suriyeli Sığınmacıların İller Bazında Dağılımı

ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN DAĞILIMI 25.04.2019 (ALFABETİK)									
İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.605.615	82.003.882	4,40%		TOPLAM	3.605.615	82.003.882	4,40%
1	ADANA	235.732	2.220.125	10,62%	42	KAHRAMANMARAŞ	87.407	1.144.851	7,63%
2	ADIYAMAN	24.476	624.513	3,92%	43	KARABÜK	793	248.014	0,32%
3	AFYONKARAHİSAR	6.399	725.568	0,88%	44	KARAMAN	771	251.913	0,31%
4	AĞRI	1.032	539.657	0,19%	45	KARS	170	288.878	0,06%
5	AKSARAY	2.861	412.172	0,69%	46	KASTAMONU	1.467	383.373	0,38%
6	AMASYA	690	337.508	0,20%	47	KAYSERİ	77.703	1.389.680	5,59%
7	ANKARA	90.829	5.503.985	1,65%	48	KIRIKKALE	1.499	286.602	0,52%
8	ANTALYA	1.672	2.426.356	0,07%	49	KIRKLARELİ	2.723	360.860	0,75%
9	ARDAHAN	137	98.907	0,14%	50	KIRŞEHİR	1.338	241.868	0,55%
10	ARTVİN	36	174.010	0,02%	51	KİLİS	115.172	142.541	80,80%
11	AYDIN	7.650	1.097.746	0,70%	52	KOCAELİ	56.241	1.906.391	2,95%
12	BALIKESİR	4.372	1.226.575	0,36%	53	KONYA	106.160	2.205.609	4,81%
13	BARTIN	132	198.999	0,07%	54	KÜTAHYA	784	577.941	0,14%
14	BATMAN	22.256	599.103	3,71%	55	MALATYA	29.664	797.036	3,72%
15	BAYBURT	25	82.274	0,03%	56	MANİSA	13.596	1.429.643	0,95%
16	BİLECİK	594	223.448	0,27%	57	MARDİN	87.504	829.195	10,55%
17	BİNGÖL	948	281.205	0,34%	58	MERSİN	202.117	1.814.468	11,14%
18	BİTLİS	946	349.396	0,27%	59	MUĞLA	14.466	967.487	1,50%
19	BOLU	2.366	311.810	0,76%	60	MUŞ	1.382	407.992	0,34%
20	BURDUR	8.404	269.926	3,11%	61	NEVŞEHİR	9.542	298.339	3,20%
21	BURSA	169.062	2.994.521	5,65%	62	NİĞDE	4.461	364.707	1,22%
22	ÇANAKKALE	5.448	540.662	1,01%	63	ORDU	665	771.932	0,09%
23	ÇANKIRI	548	216.362	0,25%	64	OSMANİYE	48.662	534.415	9,11%
24	ÇORUM	2.574	536.483	0,48%	65	RİZE	905	348.608	0,26%
25	DENİZLİ	12.399	1.027.782	1,21%	66	SAKARYA	15.856	1.010.700	1,57%
26	DİYARBAKIR	33.526	1.732.396	1,94%	67	SAMSUN	5.649	1.335.716	0,42%
27	DÜZCE	1.719	387.844	0,44%	68	SİİRT	3.989	331.670	1,20%
28	EDİRNE	957	411.528	0,23%	69	SİNOP	128	219.733	0,06%
29	ELAZIĞ	13.481	595.638	2,26%	70	SİVAS	3.988	646.608	0,62%
30	ERZİNCAN	99	236.034	0,04%	71	ŞANLIURFA	444.923	2.035.809	21,85%
31	ERZURUM	1.115	767.848	0,15%	72	ŞİRNAK	15.062	524.190	2,87%
32	ESKİŞEHİR	4.535	871.187	0,52%	73	TEKİRDAĞ	13.747	1.029.927	1,33%
33	GAZİANTEP	429.302	2.028.563	21,16%	74	TOKAT	1.007	612.646	0,16%
34	GİRESUN	150	453.912	0,03%	75	TRABZON	3.102	807.903	0,38%
35	GÜMÜŞHANE	96	162.748	0,06%	76	TUNCELİ	60	88.198	0,07%
36	HAKKARİ	5.356	286.470	1,87%	77	UŞAK	2.324	367.514	0,63%
37	HATAY	430.357	1.609.856	26,73%	78	VAN	2.129	1.123.784	0,19%
38	İĞDIR	90	197.456	0,05%	79	YALOVA	3.663	262.234	1,40%
39	İSPARTA	6.749	441.412	1,53%	80	YOZGAT	4.279	424.981	1,01%
40	İSTANBUL	548.483	15.067.724	3,64%	81	ZONGULDAK	560	599.698	0,09%
41	İZMİR	142.354	4.320.519	3,29%					

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

[http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik#] Erişim: 05.01.2019.

Türkiye uluslararası bir metin olan 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ni 1961 yılında kabul etmiştir. Ancak, 359 sayılı Kanunla

yayınladığı bildirmede mülteci statüsünün yalnızca Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucu Türkiye’ye sığınanlara verileceği belirtilmiştir. Bunun ardından 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol imzalanmıştır. Türkiye, bu protokolü 1968 yılında onaylamıştır. Ancak bu protokol ile pek çok ülkenin uygulamaktan vazgeçtiği coğrafi kısıtlamayı devam ettireceğini bildirmiştir. Bu durum özellikle Türkiye’nin sığınmacı aldığı Ortadoğu ve Asya ülkelerinin iltica prosedürünün dışında kalmasına neden olmuştur. Hukuki boyutta mülteci statüsü ile sığınmacı ya da geçici koruma statüsünün arasında ciddi farklılıklar bulunmakta ve mülteci statüsü sahibi olamayanların belli haklardan mahrum kalmasına neden olmaktadır. Türkiye, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması konusunda koyduğu şartlarla endişelerini ortaya koymuştur. Buna göre mülteci akınını teşvik etmeme ve külfet paylaşımı konusunda adalet, Türkiye’nin hassas olduğu noktalardır. Konumu nedeniyle Türkiye’nin bu endişeleri taşımasının doğal bir sonuç olduğu, yaşanan Suriye krizi ile de doğrulanmıştır. Öte yandan coğrafi kısıtlama hem uygulamada sorunlar yaşanmasına neden olmakta hem de insani olarak yanlış bir bakış açısını temsil etmektedir (Akalin, 2013: 89-95).

Geçicilik temelinde bakılması, sığınmacılar konusunda hukuki boşluğun da doldurulmasında gecikmelere neden olmuştur. Sığınmacılık konusunda Türkiye’nin sahip olduğu tek belge olan 1994 İltica ve Sığınmacı Yönetmeliği pek çok açıdan boşluk içermektedir. 1994 Yönetmeliği’ni Değiştiren 2006 Yönetmeliği, özellikle bu yıla kadar sığınmacıların karşılaşmış oldukları münferit sorunları çözmek üzere hazırlanmıştır. Her ne kadar sığınmacı ve mülteciler konusunda STK’larla işbirliği gibi önemli bir yenilik getirmiş olsa da bekleneceği üzere kitlesel göç hareketlerini yönetebilecek düzeyde bir metin değildir (Büyükçalık, 2014: 99). Başlangıçta bu iki yönetmeliğe göre hareket edilmiş, gelenlere geçici koruma statüsü verilmiştir. Uygulamada ise esnek davranılmış ve yönetmeliğe uygun olmayan pratiklere rastlanmıştır. Bahsedildiği üzere, sürece sınırlı sayı ve geçicilik beklentisi üzerinden bakıldığı için Geçici Barınma Merkezlerinin ne denli etkili olacağı tahmin edilememiş ve önlem alınamamıştır. Zamanla Geçici Barınma Merkezlerinin yetersiz kalması, yönetmeliklerin

öngörmediği şekilde Suriyeli sığınmacıların kentlere yerleşmesine izin verilmesi ile sonuçlanmıştır (Yıldız, 2013: 146-147).

Coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci statüsü alamayan Suriyeli sığınmacılar öncelikle “misafir” olarak tanımlanmıştır. “Misafir” kavramı başlı başına sorunludur. Hem hukuki karşılığı bulunmayan hem de geçicilik üzerine kurulmuş bu kavram toplum nezdinde de Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımda belirleyici olmuştur. Misafirden beklenen hiç şüphesiz belli bir süre sonra evine dönmesidir. Bu dönüş geciktikçe ev sahibi rahatsızlık duymaya başlamaktadır. Bu anlamda yerli halkın misafirperverliği uzayan misafirlik ve artan sayı karşısında günden güne azalmıştır (İHH, 2014: 7-8).

2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanununun 1. maddesi ile İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2015 yılından sonra bu döneme kadar Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi ve AFAD tarafından yürütülen, başta Suriyeli sığınmacılar olmak üzere uluslararası göçmenlerle ilgili tüm işlemler bu kuruma devredilmiştir (Göç İdaresi, 2017: 25).

2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmış ve Suriye'den kitlesel ya da bireysel göç hareketiyle gelenlere şartlı mülteci statüsü verilmiştir. Uluslararası alanda karşılığı olmayan bu kavram, Suriyelilerin geçici koruma altına alınacağını belirtmiş ve Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi çekinceyi korumuştur (Erdoğan, 2018a: 51-53).

Geçicilik kapsamında konuya yaklaşılması sadece hukuki anlamda değil, politika oluşturmak ve akademik çalışmalar yapılması için gerekli verilerin toplanması konusunda yeterli önemin verilmemesine neden olmuştur (Erdoğan, 2018a: 32). Kontrolsüz olarak devam eden göç hareketinin net sayısal verileri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılında kurulmasının ardından, kayıtlamaların daha büyük bir ciddiyetle sürdürülmesi için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile 2017 yılından itibaren kayıtların güncellenmesi çalışmalarına başlanmasıyla ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2018a: 225).

2014 yılından itibaren Suriyeli sığınmacıların Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a, oradan da Avrupa'da farklı ülkelere geçmeye çalışmaları ile birlikte Avrupa ülkeleri için sığınmacı akını bir sorun haline gelmiştir. Avrupa ülkeleri, Türkiye'ye ve Suriye'ye komşu ülkelere sürekli açık kapı politikası uygulaması telkininde bulunurken sınırlarlarını kapatmayı tercih etmiştir. Avrupa ülkeleri, her bir ülkenin kaç sığınmacı kabul edeceğini, sığınmacıların günlük ve toplam maliyetlerinin ne kadar olacağını ve toplumsal yansımaları uzun uzun tartışmışlardır. Bu tartışmalar sonunda pek çok Avrupa ülkesi 3000'den az sığınmacıyı ülkelerine almaya razı olmuştur. Ancak sığınmacıların kendi çabaları ile, ölümü göze alarak, kaçak yollarla Avrupa'ya yönelmeye devam etmeleri bu ülkelerde büyük endişeye neden olmuştur. 2015'in başında 1,5 milyon Suriyeli sığınmacının Avrupa'ya ulaşması ile birlikte 2016 yılında Türkiye ile Avrupa Birliği arasında "geri kabul anlaşması" olarak bilinen bir anlaşmanın yapılması gündeme geldi. Anlaşmaya göre Avrupa Birliği, Türkiye'ye başlangıçta 2016 yılında 3 milyar Euro ve 2018 yılında 3 milyar Euro olmak üzere 6 milyar Euro para verecekti. Bunun karşılığında Türkiye'den beklenen, sığınmacıların Avrupa'ya ulaşmasına engel olmasıydı. Türkiye'nin bu anlaşmaya ek olarak Avrupa Birliği ülkelerinin vize serbestisi sağlaması şartını eklemesi, anlaşmanın anlamsızlığını daha da çok ortaya çıkarmış oldu. Vize serbestisi talebi AB tarafından yerine getirilmemiştir. Bununla birlikte ilk aşamada verilmesi planlanan 3 milyar Euro ciddi şartlara bağlandığı için halen tahsil edilememiştir. 2017 yılı itibariyle Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yaptığı harcamaların miktarı göz önünde bulundurulduğunda bu rakamın gülünç kaldığı açıktır. Ancak bu miktar bile projelendirilip tahsil edilememiştir. Sonuç olarak Avrupa ülkeleri Suriye krizinde başından beri izlediği yük paylaşmama politikasına her anlamda devam etmektedir (Erdoğan, 2018a: 254-255).

25.04.2019 tarihi itibari ile Suriyeli sığınmacılar içerisinde 0-18 yaş aralığındaki çocuk sığınmacıların sayısı 1.655.381'dir. Sığınmacıların %45,9'u çocuklardan oluşmaktadır. 19-55 yaş aralığında çalışma çağında 1.765.261 kişi bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacıların %48,9'u çalışma çağındadır. 3.605.615 Suriyeli sığınmacıdan 1.953.784'ü erkek, 1.651.831'i kadındır. Sığınmacılar

içinde erkeklerin oranı %54,1 iken kadınların oranı %45,9'dur (H//goc, 2019b). Suriyeli sığınmacılar arasında doğum oranının yüksek olduğu söylenebilir. Kasım 2018 itibarıyla son 8 yılda Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı 405 bin 521'dir (H//mülteciler, 2019). 2017 yılında AFAD tarafından Geçici Barınma Merkezlerinde ve dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar üzerinde yürütülen araştırmada sığınmacıların eğitim durumları güvenilir bir örneklem ile yapılan görüşmelerle belirlenmiştir. Suriyeli sığınmacılar arasında eğitim durumu lise ve üniversite mezunu olanların oranı % 20,8'dir (AFAD, 2017a: 50). Bu durumun bir nedeni sığınmacıların önemli bir bölümünün okul çağına olması ve eğitimlerinin henüz tamamlanmamış olmasıdır. Ancak Türkiye'ye sığınan yetişkin nitelikli Suriyelilerin büyük bir bölümünün Avrupa'ya giderek mültecilik başvurusunda bulunduğu da bilinmektedir. Bu duruma ilişkin Türkiye'de bulunan Suriyeli yetişkin sığınmacıların yüksek eğitilmiş olmadığı yorumu yapılabilir (Erdoğan, 2018b: 27-28).

Tablo 6. Suriyeli sığınmacıların yaş ve cinsiyet dağılımı (25.04.2019 itibarıyla)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.953.784	1.651.831	3.605.615
0-4	260.200	243.109	503.309
5-9	255.570	240.596	496.166
10-14	199.820	185.332	385.152
15-18	148.235	122.519	270.754
19-24	317.281	227.969	545.250
25-29	205.693	146.297	351.990
30-34	170.124	124.631	294.755
35-39	120.436	94.856	215.292
40-44	79.612	70.148	149.760
45-49	58.974	55.986	114.960
50-54	47.698	45.556	93.254
55-59	33.200	33.477	66.677
60-64	23.220	23.898	47.118
65-69	15.303	15.897	31.200
70-74	8.650	9.287	17.937
75-79	4.835	6.016	10.851
80-84	2.677	3.336	6.013
85-89	1.472	1.930	3.402
90+	784	991	1.775

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
[\[http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik#\]](http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik#) Erişim:
05.01.2019.

Tablo 7. AFAD Araştırmasında Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Durumları Tablosu (2017 itibarıyla ve 6 yaş üzeri nüfus içerisinde)

Eğitim Durumu	Kamp İçi		Kamp Dışı		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar Değil	96	9,3	2.028	24,7	2.124	23,0
Okuryazar	112	10,9	1.223	14,9	1.335	14,5
İlkokul	323	31,4	2.075	25,3	2.398	26,0
Ortaokul	234	22,7	1.223	14,9	1.457	15,8
Lise	158	15,4	990	12,1	1.148	12,4
Üniversite ve Üzeri	106	10,3	667	8,1	773	8,4
Toplam	1.029	100,0	8.206	100,0	9.235	100,0

Kaynak: AFAD: Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, 2017.

2 Temmuz 2016'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verileceği şeklindeki beyanı da Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de buldukları sürede yaşanan kırılma anlarından biri olmuştur. Bu açıklamanın ardından toplumsal kabul sarsılmıştır. Suriyelilerin çok geniş imkanlara sahip olduğu yönündeki toplumsal algı vatandaşlık tartışmaları ile daha fazla dile getirilir hale gelmiştir (Erdoğan, 2018a: 256-257). 2018 yılında döemin İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü Ahmet SARICAN'ın verdiği bilgilere göre 12 bin Suriyeli sığınmacı Türk vatandaşlığına geçmiştir. Bunların yarısı kadarının annesi ya da babasının Türk vatandaşlığına sahip olması nedeni ile Türk vatandaşlığı alabildiği, kalanların büyük çoğunluğunun evlilik yolu ile vatandaşlığı kazandığı bildirilmiştir. 1000 kadar kişinin ise geçici koruma statüsü kazanmadan ikamet şartını sağlayarak vatandaşlığa geçtiği bilgisi verilmiştir. Özel bir çalışma ise vatandaşlığa kabul şartlarını taşımadığı halde vasıflı olduğu belirlenen Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak yürütülmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı işbirliği ile 10 bin kadar aile bu kapsamda

değerlendirmeye alınmıştır. Ancak kişilerin eğitim durumları ile ilgili çoğu zaman belgesinin bulunmaması ve beyana dayalı olarak bilgi toplanabiliyor olması bu değerlendirmeleri yavaşlamaktadır. Değerlendirmeleri tamamlanan kişilerin güvenlik soruşturmaları devam etmektedir. Sarıcan tarafından henüz bu şekilde vatandaşlık sahibi olan Suriyeli sığınmacının bulunmadığı bilgisi 2018 yılında verilmiştir (TBMM, 2018: 137-138).

Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılar konusunda etkinliği, devlet tarafından da anlaşılmış ve Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları belirleme ve koordinasyonu sağlama amacıyla oluşturulan Göç Politikaları Kurulu (GPK)'nin yanında Müsteşar veya müsteşar yardımcısı başkanlığında ve içinde alanda çalışan 5 STK temsilcisi ve 5 öğretim görevlisinin de yer aldığı ve daha birçok aktörü buluşturacak olan Göç Danışma Kurulu (GDK)'na sivil toplum temsilcileri de dahil edilmiştir (Kılıç, 2014: 17).

3.3. SURIYELİ SIĞINMACILARIN BAŞLICA SORUNLARI

3.3.1. Barınma

Suriyeli sığınmacılar, başta temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda olmak üzere günlük hayat pratiklerinde pek çok sorunla karşı karşıya gelmektedir. Bu sorunların başında temel ihtiyaçlardan barınma gelmektedir. Barınma, kent mültecilerinin bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici barınma merkezleri, başlangıçta tüm sığınmacıların barınma sorununu çözmeye yetecek kapasitede olmadığı için Suriyeli sığınmacılar kentlere dağılmışlardır. Zamanla Suriyelilerin bir kısmının geçici barınma merkezlerinden kendi iradeleri ile ayrılma durumu ortaya çıkmıştır. Bu durumun bir sebebi izolasyon sorunu olarak açıklanabilir. Suriyeli sığınmacılar, geçici barınma merkezlerinde kaldıkları sürece toplumla olan iletişimleri sınırlı olabilmektedir. Sığınmacıların bir kısmının geçici barınma merkezlerinden ayrılması üzerine boşalan alanlara yeni kayıt yaptıran sığınmacıların yerleştirilmesi imkanı doğmuştur. Buna paralel olarak yeni kayıt yaptıran sığınmacılara geçici barınma merkezlerine yerleştirmeyi tercih edip etmeyecekleri sorulmaktadır. Ancak Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğu

geçici barınma merkezlerine yerleşmek yerine kentlerde toplum içerisinde bir yaşam sürmeyi tercih etmektedir.

Sığınmacıların geçici barınma merkezleri dışında kalmak istemeleri ilk aşamada barınmayı bir sorun olarak ortaya çıkarmaktadır. Sığınmacıların barınmaları konusunda bir kısıtlama olmadığı gibi bir yönlendirme de bulunmamaktadır. Akrabalarının ya da tanıdıklarının oldukları şehirleri tercih eden sığınmacılar barınma sorununu tek başına çözmeye çalışan sığınmacılara kıyasla bu ilişkileri aracılığı ile daha rahat barınacak yer bulabilmektedir. Barınacak yer bulma sorunu sadece kiralayacak dört duvar bir çatıdan ibaret bir alanın bulunması ile son bulmamaktadır. Sığınmacılar kalabalık bir şekilde küçük alanlarda yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Bunu yapmalarının nedeni, bazen birkaç ailenin bir araya gelerek kirayı ödeyebilecek güce ancak sahip olmalarıyla bazen de Suriye aile yapısı gereği halihazırda kalabalık bir aileye sahip olmalarıdır.

Genellikle kenar mahalle olarak anılan semtlerde kiranın ucuz olması nedeni ile küçük evler tercih edilmektedir. Bununla birlikte zaman zaman ev olarak kullanılmaya elverişli olmayan mülkler Suriyeli sığınmacılara değerlerinin çok üstünde kira bedelleri ile kiralanabilmektedir. Oldukça sağlıksız bu mekanlarda çok sayıda insanın bir arada bulunması sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Ekonomik nedenlerle zaten sağlıksız olan mekanlar hijyenden yoksun olarak kullanılmaktadır. Bu durum sığınmacıları da rahatsız etmektedir. Rutubet sağlığı son derece olumsuz etkileyen bir sorun olarak sığınmacıların yaşam alanlarında bulunmaktadır (Dönmez, 2018: 74-76).

Suriyeli sığınmacılara barınmaları için kiralanan bazı alanların konut olmadığı durumlar da söz konusudur. Dükkan ya da araba garajı olarak kullanılan alanların zaman zaman Suriyeli sığınmacılara barınmaları için kiralandığı görülmektedir. Bu alanların bazılarında mutfak ya da tuvalet ya hiç bulunmamaktadır ya da dışarıdadır. Suriyeli sığınmacıların bazılarının kötü koşullarda da olsa barınacak bir eve sahip olmadığı ve bu nedenle parklar gibi kamusal alanlarda yaşadıkları durumlar da ortaya çıkmıştır (TBB, 2014: 40-41).

Barınma sorununu bir şekilde çözmüş olan sığınmacıların evlerinde çok az eşya bulunduğu ve bu eşyaların ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu belirtilmektedir. Çamaşır makinası ve buzdolabı gibi temel ihtiyaçlara yönelik eşyaların pek çok sığınmacı evinde bulunmadığı yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur. Suriyeli sığınmacılar aynı zamanda barındıkları yerlerde ısınma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Yakacak ihtiyacı sığınmacıların kendilerince sağlanamamakta, yardıma ihtiyaç duyulmaktadır (TBB, 2014: 42).

3.3.2. Sağlık

Suriyeli sığınmacıların yetersiz beslenmeleri, uygun olmayan ortamlarda barınmaları, savaştan kaçarak gelmiş olmaları, Suriye’de aşılama uygulamalarının yeterince yaygın olmayışı gibi nedenlerle sığınmacılar pek çok sağlık sorunu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Beslenme bozuklukları, büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, ishal, kızamık, sıtma gibi bulaşıcı hastalıklar, yaralanmalar, istenmeyen ya da riskli gebelikler, düşükler, doğum komplikasyonları, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, kronik hastalıklar, diş sağlığı sorunları gibi sağlık sorunları ile sığınmacılar karşılaşabilmektedir (Özcan, 2018: 99-100).

2016 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan bir raporda yer alan bilgilere göre Suriyeli erkek sığınmacıların % 55’i tütün ürünü kullandığını belirtmiştir. Araştırma sonucunda bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda yüksek risk grubundakiler Suriyeli sığınmacıların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu da ilerleyen dönemlerde sığınmacıların kronik rahatsızlıklar nedeni ile sağlık merkezlerine başvurma ihtimallerinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Balcılar, 2016: 8).

Sığınmacılarda karşılaşılan en büyük sağlık sorunlarından biri de ruh sağlığı sorunlarıdır. Savaş ortamından kaçarak gelen, bazen ailelerinden birini kaybederek zor şartlarda sığınmacı konumuna düşen sığınmacıların yaşadıkları olayların ruhsal sorunlara neden olması kaçınılmazdır. Kısa zamanda tamamen farklı bir dil ve kültüre alışmak zorunda olmaları, sığınmacıların psikososyal

sorunlarla baş başa kalmalarına neden olabilmektedir. Başta yabancılaşma olmak üzere pek çok psikolojik sorun sığınmacılarda görülebilmektedir. Sosyal dışlanma sonucu yalnızlaşma da sık sık rastlanan bir sorundur. Bu nedenle sığınmacıların psikososyal danışmanlık ve destek almaları bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır (Cengiz, 2018, 27-28). Bu konudaki sorunların hala devam etmekte olduğunu söylemek olanaklıdır.

3.3.3. Eğitim

Suriyeli sığınmacılar içerisinde 0-18 yaş aralığındaki çocuk sığınmacıların sayısı 1.655.381'dir. Bu sayı toplam sığınmacıların %45,9'una tekabül etmektedir (H//goc, 2019b). Okul çağında olan ve yakın zamanda okul çağına gelecek sığınmacı sayısının bu denli yüksek olması eğitim konusunu sığınmacılar ele alınırken en önemli başlıklardan biri haline getirmektedir. Sığınmacılar içinde kayıp bir neslin ortaya çıkmaması için eğitim hizmetlerine ulaşmaları ve ev sahibi ülke eğitim sistemine entegre edilmeleri bir ihtiyaçtır. Bu çağdaki çocukların yeni bir dili daha çabuk öğrenebildikleri göz önünde bulundurulduğunda eğitimin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Sığınmacı çocukların ev sahibi ülkeye yapacakları katkılar da bu eğitim hizmetlerine erişimlerine bağlıdır (Kaya, 2019: 20).

2018 yılı sonu itibari ile 645.000'den fazla Suriyeli çocuk sığınmacı Geçici Eğitim Merkezlerinde ve devlet okullarında eğitimlerine devam etmektedir. 400.000'den fazla Suriyeli çocuk sığınmacı ise hala okula devam etmemektedir. Okula devam edemeyen çocuklar, risk altındadır. Eğitim almayan Suriyeli sığınmacı çocuklar yalnızca niteliksiz olarak yetişme sorunu ile karşı karşıya kalmamakta aynı zamanda başka hizmetlere ulaşma konusunda sorun yaşamaktadır. Bu sığınmacılar aynı zamanda dil öğrenme konusunda ve uyum konusunda da eğitim alan çocuklara kıyasla dezavantajlı durumdadır (UNICEF, 2018: 2).

Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümü ekonomik sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle sığınmacı çocuklar ailelerine destek olabilmek adına çalışabilmekte ve bu nedenle eğitimlerine devam edememektedir. Aileler maddi

sorunlarından dolayı hem çocuklarını okula göndermeyi bir külfet olarak görebilmekte hem de okula bir gereklilik olarak yaklaşmamaktadır (Yapıcı, 2019: 22-23). Bu durum ayrıca çocuk işçi sorununu da gündeme getirmektedir.

Sığınmacıların bir gün menşe ülkelerine geri dönecekleri umudunu taşımaları ev sahibi ülke dilinde yapılan eğitimleri mesafeli yaklaşımlarına neden olabilmektedir. Suriyeli sığınmacılar içinde bu durum söz konusu olmuştur. Geçici barınma merkezlerinde Türkçe müfredatla verilen eğitimlere Suriyeli sığınmacılar ilgi göstermemiştir. Bunun nedeni sığınmacıların ülkelerine döneceklerini düşündükleri için anadilleri olan Arapça ile çocuklarının eğitim almalarını istemelerindedir. Çocuklarının Arapçayı unutmalarının kültürlerini kaybetmeleri anlamına geleceği yönünde bir endişe de söz konusudur (Kaya, 2019: 24).

Suriyeli sığınmacıların devlet okullarında Türkçe müfredatlarla eğitim görmeleri de mümkündür. Ancak Türkçe bilmemeleri bu noktada devlet okullarında eğitime devam etmek isteyen sığınmacıların karşılarında bir engel olarak bulunmaktadır. Özellikle belli bir yaşa kadar Suriye’de eğitimine devam ederek Türkiye’ye sığınan Suriyeli çocukların Türkçe eğitime bir anda dahil olması mümkün olmamaktadır. Dil bilmeme sorunu hem eğitimi engellemekte hem de eğitim gördükleri kurumlarda akranları, öğretmenleri ve idarecilerle iletişime geçmelerine bir engel oluşturabilmektedir (Özcan, 2018: 68).

Suriyeli sığınmacıların devlet okullarında eğitimlerine devam etme konusunda ailelerinin ve kendilerinin çekinceleri olmasının bir nedeni de uyum sorunudur. Suriyeli çocuk sığınmacılar, gerek akran zorbalığı gerekse bazen öğretmenler tarafından ayrımcılığa uğramaları nedeniyle okula devam etmek istememektedir. Sığınmacı çocukların aileleri ise bu ayrımcılıktan çekindikleri için çocuklarının devlet okulları yerine Geçici Eğitim Merkezlerine gönderme eğilimindedir (Yapıcı, 2019: 21).

Geçici Eğitim Merkezlerinde Arapça eğitim verilmesi ile birlikte Suriyeli sığınmacıların okullaşma oranında bir artış meydana gelmiştir. Başlangıçta bu eğitim merkezlerinde verilen eğitimin içeriği ve okutulacak kitapların içeriği

konusunda bir mutabakat bulunmazken zamanla merkezi kitap ve müfredat düzenlemeleri ile belli bir standart yakalanmıştır. Bu okullarda Türkçe dil eğitimi de verilmektedir. Geçici eğitim merkezlerinin idarecileri Milli Eğitim Bakanlığı'ndan atanmakla birlikte öğretmenleri Suriyeli sığınmacılardır. Suriyeli sığınmacı öğretmenlerin yetkinlikleri tam olarak tespit edilemeyen bir sorundur. Sahte öğretmenlik diplomalarının dahi söz konusu olabildiği durumlara rastlanmıştır. Bu nedenle Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitimlerden sorumlu kişilerin bilgi düzeylerinin belirlenmesi gerekmektedir. İhtiyaç nedeni ile kısa eğitimlerle öğretmenlik diplomasına sahip olmayan kişiler de öğretmen olarak bu merkezlerde istihdam edilebilmiştir. Bu durum her ne kadar müfredat ve kitaplarda düzenlemeler yapılsa da Geçici Barınma Merkezlerinde verilen eğitimin kalitesi konusunda kafalarda soru işareti oluşmasına neden olmaktadır (Yapıcı, 2019: 11-15).

Geçici Eğitim Merkezlerinin uzak oluşu ve eğitim metaryellerinin pahalı olması sığınmacıların eğitim konusunda dile getirdikleri sorunlardan birisidir. Ulaşımın bir masraf oluşturması sığınmacıların zaten düşük aile gelirlerini olumsuz etkilemektedir. Devlet okulları için de ulaşım konusunda özel servis ücretleri pek çok sığınmacının karşılayabilecekleri düzeyde değildir. Aslında Geçici Eğitim Merkezleri her ne kadar Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu yerlerde kurulmuş olsa da sığınmacıların dağınık oluşu ve şehir merkezine uzak semtlerde barınabilmeleri ulaşımı bir sorun haline getirmektedir (Yapıcı, 2019: 23).

Kız çocuklarının okullaşma oranının erkek çocuklarına göre sığınmacılar arasında daha düşük olması sıklıkla dile getirilen bir durumdur. Karma eğitim nedeni ile kız çocuklarını okula göndermek istemeyen aileler bulunduğu gibi okullaşmanın önündeki en büyük engellerden birisi kız çocuklarının erken yaşta evliliklere zorlanmasıdır. Bu durum ailelerin ekonomik olarak kız çocuklarını evlendirmek istemeleri ya da geleneksel bir takım algılardan kaynaklanabilmektedir (Yapıcı, 2019: 23-24). Toplumsal cinsiyet kodlarının neden olduğu pek çok sorun gözlemlenmektedir.

Suriyeli sığınmacıların eğitim konusunda yaşadıkları sorunlardan biri olan ayrımcılık konusunda öğretmen eğitiminde uyum, sığınmacı ve göçmenlere yaklaşım, sığınmacı ve göçmenlerin özel durumlarının göz önünde bulundurularak eğitimlerinin sürdürülmesi gibi konulara yer verilmemesi bir neden olarak görülebilir. Suriyeli sığınmacı öğrencileri olan öğretmenler başta kendileri ayrımcılıktan uzak durdukları gibi sığınmacıların akranları tarafından da ayrımcılığa uğramalarını önleyecek bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Ancak bu eğitimler kısa süreli, hızlı bir şekilde ve tüm öğretmenleri kapsamadan yapıldığı için sığınmacıların eğitim ve uyum konusunda yaşadıkları sorunlar halen devam etmektedir (Yapıcı, 2019: 22). Yakın gelecekte de bu sorunların çözülme olasılığı oldukça zayıftır denebilir.

3.3.4. Çalışma

Suriyeli sığınmacılar içerisinde 19-55 yaş aralığında çalışma çağında 1.765.261 kişi bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacıların %48,9'u çalışma çağındadır (H//goc, 2019b). Geçici Koruma Yönetmeliği ve diğer yasal metinlerde yapılan değişiklikler Suriyeli sığınmacılara yasal çalışma izni verilmiştir. Yasal değişikliklerden önce Suriyeli sığınmacılar kaçak çalışmak zorunda kalmaktaydı. Bu durum ucuz işgücü olarak sömürülmelerine yol açmaktadır. Bunun yanında ucuz işgücü olarak ortaya çıkmaları Türk işçilerle aralarında haksız rekabet oluşmasına, bu da toplumsal tepkiye neden olmaktadır. Suriyelilerin eğitimleri konusunda belgelerinin olmayışı ve beyana dayalı olarak kişilere yaklaşılması zaman zaman niteliklerine uygun işlerde çalışmamalarına neden olabilmektedir. Yasal düzenlemelerin yapılması kayıt dışı istihdama son vermemiş görünmektedir (Erdoğan, 2018a: 80-84).

Yasal çalışma iznine sahip sığınmacılardan bazıları Türk işçilere yapılan ücret ödemeleri ile kendilerine ödenen miktarlar arasında farklar olduğunu dile getirmektedir. Ücretlerini geç alma ya da hiç alamama gibi sorunlar da sığınmacıların karşısına çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, maddi durumlarının çok kötü olmasından ve seçme haklarının bulunmamasından dolayı buldukları herhangi bir işte çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Ağır işlerde ve yasal sürelerden uzun süreler boyunca çalışma zorunda kalan sığınmacılar bulunmaktadır. Sığınmacılar çoğunlukla eğitimlerinin gerektirdiği işler ve daha önce yaptıkları dışında işler yapmaktadır. Bu durum sığınmacıların istihdama etkili bir şekilde katılmasının önünde bir engeldir. Suriye’de yaptıkları işlere Türkiye’de devam eden sığınmacılar çoğunlukla kendileri gibi Suriyeli sığınmacılara hizmet vermektedir (Yardımcı, 2018: 62-66).

Sığınmacıların çalışma konusunda yaşadıkları sorunlardan biri de uzmanlık gerektirmeyen işlerde çalıştırılmalarıdır. Sığınmacıların bir kısmı ise mevsimlik ya da geçici işlerde çalıştırılmaktadır. Bu durum sığınmacıların devamlı olarak yeniden iş aramalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda kendilerine teklif edilen ücretleri kabul etmek zorunda oldukları için emek yoğun işlerde çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Çalıştırıldıkları iş yerlerinde konuşulan dilin farklı olması da diğer bir sorundur (Yardımcı, 2018: 68-72).

İşverenlerin Suriyeli sığınmacılara yaklaşımları da çalışma konusunda sığınmacılar için bir sorun teşkil etmektedir. Bazı sığınmacılar kendilerinin işi düşük ücretlerle kabul etmeye mecbur olduklarının farkında olan işverenlerin kötü davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmektedir. Bu gibi durumlarda sığınmacılar işi bırakmak zorunda kalabilmektedir (Yardımcı, 2018: 77).

Bazı sığınmacılar kendi işletmelerini kurmakta ve işletmektedir. Bunun bir nedeni sığınmacıların emek sömürüsüne maruz kalmalarıdır. Suriyeli sığınmacıların kendi işletmelerini kurmalarının ev sahibi ülke ekonomisine de yararları vardır. Sığınmacılar tarafından işletilen işletmelerin müşterileri de çoğunlukla Suriyeli sığınmacılardır. İş kurmak isteyen bazı Suriyeli girişimciler yerli işletme sahipleri tarafından hoş karşılanmadıklarını dile getirmektedirler. Bazıları yerli işletme sahipleri tarafından istedikleri yerlerde işletme açmalarının engellendiğini dile getirmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların işletmeleri için malzeme tedarik etmeleri konusunda da bazı sorunlarla karşılaştığı belirlenmiştir. Özellikle kayıtlı buldukları şehirler dışındaki şehirlerden malzeme tedarik etmeleri uzun prosedürlere bağlıdır. Buldukları çevre esnafı tarafından olduğu kadar toplum tarafından da Suriyeli işletme sahiplerine yönelik farklı bakış açısı

bulunabilmektedir (Yardımcı, 2018: 91-93). Bu konudaki sorunlar da hali hazırda varlığını sürdürmektedir.

3.3.5. Çocuk İşçiler ve Refakatsiz Çocuklar

Suriyeli sığınmacıların önemli bir bölümünün çocuk olması çocuk işçiliğinin bir sorun olarak gündeme gelmesine neden olmaktadır. Sığınmacıların eğitimlerini tamamlayamamaları pahasına çocuklarını çalışma hayatına soktukları sık sık görülmektedir. Çocuk emeğinin sömürsü yasa dışı olmakla birlikte çocukların kayıt dışı istihdamı hemen her ülkenin sorunudur. Suriyeli çocuk sığınmacıların da kayıt dışı istihdam edilmeleri bir sorundur. Sığınmacı çocuklar yetişkin sığınmacıların karşılaştığı şekilde akranlarından çok daha düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Sığınmacı çocuklar ise ailelerinin bütçelerine katkıda bulunmak amacıyla kendilerine teklif edilen ücretlere razı olmaktadır. Sığınmacı çocuklar, kayıt dışı istihdam edildikleri için sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. Ucuz ve güvencesiz olarak çalıştırılan sığınmacı çocuklar, işverenler için bir işgücü piyasası haline gelmişlerdir (Türkmen, 2018: 86).

Sığınmacıların eğitimlerini yarıda bırakarak çalıştırılmaları hem emeklerinin sömürülmesi sonucunu doğurmakta hem de çalışan ve eğitime devam etmeyen sığınmacıların beşeri sermayesini geliştirememesine neden olmaktadır. Bunun yanında kayıt dışı çocuk istihdamının önlenmemesi halinde sığınmacı çocukların hepsi çocuk işçilik için potansiyel olarak görülmeye başlanacaktır. Sığınmacı çocukların güvencesiz olarak çalıştırılmaları zaten pek çok hizmete ulaşmada sorun yaşayan sığınmacılar için büyük bir tehlikeyi de beraberinde getirmektedir (Türkmen, 2018: 87-88).

14 yaşının üzerindeki çocukların eğitimlerini tamamlamaları şartı ile yaşlarına uygun işlerde çalıştırılabileceği yasal olarak düzenlense de sığınmacı çocuk işçilerin her zaman yaşlarına uygun işlerde çalıştırılmadığı söylenebilir. Bununla birlikte sığınmacı çocukları hiçbirinin yasal olarak uygun görüldüğü şekilde zorunlu eğitimlerini tamamlamadıkları söylenebilir. Sığınmacı çocukların eğitime katılmaları konusunda yukarıda ifade edilen pek çok sorun varken sığınmacı

çocuk işçilerin hiçbiri eğitimleri tamamladıktan sonra işgücü piyasasına katılmamaktadır. Zaman zaman kötü koşullarda çalıştırılan çocuk işçilerin kayıt dışı çalıştıkları için bu durumun düzeltilmesi için yasal başvuru hakları bulunmamaktadır. Sığınmacı çocuk işçiler her çocuk işçi gibi çocukluklarının ellerinden kayıp gitmesi sorunu ile de karşı karşıya kalmaktadır (Türkmen, 2018: 131-140).

Refakatsiz çocuklar, sığınmacılar arasında en kırılgan gruplardan biridir. Suriyeli sığınmacılar içerisindeki refakatsiz çocuklar, insan ticareti tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Refakatsiz çocuklar için yapılan düzenlemelerde özel önem verilmiş ve refakatsiz çocukların ailelerinin bulunması için derhal işlemlerin başlatılacağı yasal düzenlemelerle güvenceye alınmıştır. Aile birleşimleri için çalışmalar yapılsa da sığınmacıların gerek insan tüccarlarının gerekse insan kaçakçılarının ilk hedefi haline gelmeleri nedeni ile korunması gereken ilk gruplardan biri refakatsiz çocuklar olmaktadır (Erdoğan, 2018a: 99). Bu sorunlar giderilmediği takdirde, bu çocukların ileride topluma maliyetlerinin çok yüksek olacağı açıktır.

3.3.6. Toplumsal Cinsiyet

Suriyeli kadın sığınmacıların toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğe maruz kalması olgusu, Suriye’de kadınların toplumdaki yerleri incelenerek ve bu durumun göçle nasıl değiştiği üzerinden değerlendirilebilir. Suriye’de bir erkeğin dört kadına kadar birden fazla kadınla evlenebilmesi yasaldır. Sadece bu durum bile Suriye’de kadınların aile yapısı içerisindeki yerine dair bir fikir vermektedir. Erkeğin eşinden uzak kalması halinde başka bir yerde ikinci bir kadınla evlenebilmesi ya da eşi ölen kadının eşinin erkek kardeşi ile evlendirilmesi gibi uygulamalar Suriye’nin kimi bölgelerinde görülebilmektedir. Tüm bu evlilik uygulamalarında kadının eşitsiz bir yere sahip olduğu görülmektedir (Günel Yılmaz, 2018: 34-35).

Erken yaşta evlilik Suriyeli sığınmacılar konusunda en fazla dile getirilen sorunlardan biridir. Sığınmacılar arasında çocuk yaşta evlilik yaşı 12 yaşa kadar

düşmüştür. Kız çocuklarının erken yaşta evliliğe zorlanması eğitimlerinin önünde bir engel olarak yer almakla birlikte Türk yasalarına uygun değildir. Bu evliliklerin nedenlerinden biri yukarıda ifade edildiği üzere ekonomik kaygılardır. Suriyeli kadın sığınmacıların şiddete maruz kalmaları da bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İfade edildiği üzere toplumsal cinsiyet kodlarında kadına verilen değer çok da yüksek olmadığı bir kültürden gelen kadınların şiddet görmeleri de bu bakış açısının ve eğitimsizliğin bir sonucudur. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel istismar da son derece savunmasız durumda olan sığınmacı kadınları ve kız çocuklarını tehdit etmektedir (Günel Yılmaz, 2018: 36). Bu nedenle kadına yönelik şiddet ve istismar vakalarının önlenmesi adına sığınmacılara yönelik çalışmaların geliştirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3.7. Uyum

15 Mart 2019 itibari ile Suriye iç savaşında 8 yıla girilmiştir. 29 Nisan 2019 itibari ile de ilk Suriyeli sığınmacı kafilesinin Türkiye'ye giriş yapmasının üzerinden 8 yıl geçmiştir. 8 yılda yapılan çalışmalar Suriyeli sığınmacıların bir kısmının savaşın sona ermesi halinde bile Suriye'ye dönmek istemediklerini ortaya koymuştur. Erdoğan tarafından gerçekleştirilen Suriyeliler Barometresi araştırmasına göre Suriye'ye hiçbir koşulda geri dönmek istemeyenlerin oranı % 16,3 iken Savaşın bitmesi halinde ancak iyi bir yönetim olursa geri dönebileceğini ifade edenlerin oranı % 61, 1'dir (Erdoğan, 2018b: 140-141).

Gün geçtikçe Suriyeli sığınmacılar kendilerine Türkiye'de yeni bir yaşam inşa etmektedir. Savaşın uzaması sığınmacıların Türkiye'de kalma eğilimlerini arttırmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik geçicilik algısının terk edilmesi ve kalıcılıklarının kabul edilmesi gerekmektedir. Kalıcılığın kabul edilmesinin ilk sonucu Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumlarının sağlanmasının bir zorunluluk olarak ortaya çıkmasıdır. Toplumsal uyumun politika üretilerek sağlanması için başta eğitim, çalışma ve barınma gibi konuların planlanması gerekmektedir (Erdoğan, 2018a: 245).

Sığınmacılara yönelik başlangıçta yüksek olan toplumsal kabul; zamanla yerini huzursuzluklara, tepkilere bırakmaktadır. Her ne kadar sığınmacıların zorunlu olarak ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları kabul edilse de gerek medyada sığınmacıların olumsuz temsili gerekse yanlış bilgilerin yaygınlığı nedeni ile sağduyudan yoksun ve genelleyici bakış açısı sığınmacılara yönelik davranışları etkileyebilmektedir. Özellikle hemen her ev sahibi ülkede görüldüğü gibi ev sahibi ülke vatandaşların göçmenlere yönelik algılarında en önemli faktör ekonomik faktörlerdir. Göçmenlerin ev sahibi ülkeye maliyetlerinin artması ya da göçmenlerin ev sahibi ülke vatandaşlarının iş ve ücretlerini etkileme tehlikesi doğurması milliyetçi söylemleri ortaya çıkarmaktadır. Sığınmacıların ucuz işgücü olarak ortaya çıkması da sığınmacılara yönelik tepkiler doğmasına neden olmuştur. Aslında Suriyeli sığınmacılar özellikle ucuz işgücü olmayı tercih etmemektedir. Ancak onların her ücrete zorunluluktan dolayı razı olmaları işverenler tarafından istismar edilmektedir. Sığınmacıların sigortalanma taleplerinin olmayışı da işgücü maliyetini düşüren bir unsur olarak tercih sebebi olmaktadır. Bu durumda sığınmacılara yönelik algıların bazıları denetim mekanizmaları ile kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınmasıyla çözülebilecektir (Erdoğan, 2018b: 173). Aksi takdirde bu durumların da ileride önemli sorunlara yol açacağı bilinmelidir.

3.3.8. Hukuki Statü

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti, veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen, vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler mülteci olarak tanımlanmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951). Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne çeşitli gerekçelerle "coğrafi çekince" koymuştur. Bu çekinceye göre Türkiye yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen kişileri "mülteci" olarak tanıyacağını belirtmiştir (Erdoğan, 2018: 45).

2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geçici koruma; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır" şeklinde tanımlanmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bu şekilde Suriyeli sığınmacıların geçici koruma statüsüne başvurabilme olanağı doğmuştur.

Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilerin mülteci statüsüne kabul edilmemesinin sebebi olan coğrafi sınırlama dünyada yalnızca dört ülke tarafından korunmaktadır. Avrupa ülkelerinden kitlesel akınların beklenmeyişi ve coğrafya olarak kitlesel akın tehdidi ile karşı karşıya olan bir ülke olan Türkiye için coğrafi sınırlama bir anlamda bu kitlesel göçler için bir motivasyon kaynağını önlemek amacıyla korunuyor gibi görünmektedir. Oysaki Suriye, Irak ve Afganistan başta olmak üzere Türkiye sığınmacılar için çoktan hedef ülkelerden biri haline gelmiştir. Bu ülkelerden gelen çok sayıda insanın halihazırda üçüncü ülkelere yerleştirilmesi imkanı bulunmamaktadır. Ayrıca zaman ilerledikçe ifade edildiği üzere bu kişilerin kalıcılığı artmaktadır (Erdoğan, 2018a: 45).

Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre mülteci statüsü sahibi olmasa dahi geçici koruma statüsü başvurusunda bulunan kişilere karşı geri gönderme yasağı bulunmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bu durumda Avrupa ülkeleri dışından gelerek geçici koruma statüsüne başvuran kişilerin Geçici Koruma Yönetmeliği ile haklarının mülteci hakları ile eşitlendiği de göz önünde bulundurulduğunda bu kişilerin mülteci statüsü sahibi olamamasının mantıklı bir açıklaması kalmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle coğrafi sınırlama konusunda ısrar edilmesi de anlamsızlaşmaktadır (Erdoğan, 2018a: 45-46).

Coğrafi çekince ile mülteci statüsü alamayan sığınmacılara vatandaşlık verilmesi tartışmaları da bu konudaki anlamsızlığı arttırmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulmuş olan ikinci çekince mültecilerin sahip olacakları haklarla ilgilidir. Buna göre Cenevre Sözleşmesi kapsamında mülteci olarak kabul edilen kimse, Türk vatandaşlarından daha fazla hakka sahip olamayacaktır. Bu çekince,

mülteciler ile vatandaşları arasında hak sahipliği anlamında bir farka işaret etmekle birlikte geçici korunma statüsü sahipleri mültecilerin sahip olduğu bazı haklara dahi sahip olamamaktadır (Erdoğan, 2018a: 45). Öte yandan mülteci statüsü sahiplerinin haklarına sahip olamayan geçici koruma statüsü sahiplerine vatandaşlık verilmesi geçici koruma statüsü sahiplerinin mülteci statüsü sahiplerinden bile daha fazla hakka sahip olacağı anlamına gelmektedir. Bu durumda Türkiye'nin sığınmacılar ve kitlesel göçler için bir cazibe merkezi haline gelmemesi adına korunan coğrafi sınırlamanın bir anlamı kalmamaktadır. Zira vatandaşlık tartışmalarının gündeme gelmesi ile birlikte Avrupa ülkelerinde mülteci statüsü kazanmış Suriyeliler bile Türkiye'ye gelerek vatandaşlık almanın daha avantajlı olduğunu düşünmüşlerdir. Tüm bu nedenlerle pratikte coğrafi sınırlamanın hiçbir anlamı kalmadığı gibi uluslararası alanda ülkenin imajını zedeleyici ve kafa karıştırıcı bir şerh olmaktan öteye geçememektedir.

Suriyeli sığınmacılara yönelik hukuki statü sorununa ek olarak bir de tanım sorunu bulunmaktadır. Sığınmacıların geldiği günden beri geçicilik nosyonu barındıracak şekilde tanımlandıkları görülmektedir. Ancak zaman geçtikçe gerek siyasi figürlerin gerekse kamu kurumlarının söylemlerinin değişeceği düşünülmüştür. Ancak sığınmacılara karşı bu bakış açısının halen terk edilmediği görülmektedir. Kamu kurumlarının bu bakış açısını değiştirmediklerine en net örneği AFAD vermektedir. Geldikleri günden itibaren sığınmacılarla bizzat çalışmalar yürüten ve sığınmacıların kalıcığa dair bakış açılarını en iyi bilmesi gereken kurumlardan biri olan AFAD, yaptığı çalışmalarda kullandığı kavramlarla geçiciliğe vurgu yapmayı sürdürmektedir. 2014 yılında yayınlanan iki raporun başlığı "Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında" (AFAD, 2014a) ve "Suriye'de Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarındaki Misafirlik" (AFAD, 2014b) iken, 2016 yılında yayınlanan raporun başlığı yine "Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında"dır (AFAD, 2016). 2017 yılında yayınlanan raporda "Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması" başlığı kullanılsa da içeriğinde Suriyeli sığınmacılardan "Suriyeli misafir" olarak bahsedilmektedir (AFAD, 2017a: 21).

Suriyeli sığınmacıların “misafir” olarak tanımlanmasının yansımalarını “misafirliğin uzadığı”, “misafirin umduğunu değil bulduğunu yediği” gibi yorumlarda görmek mümkündür. Bunlara ek olarak siyasi aktörlerin özellikle seçim vaatleri arasında Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalara yer verdiği ve bir bölümünün Suriyeli sığınmacıları ülkelerine geri göndermeyi bir seçim vaadi olarak sunduğu görülmüştür (H//bbc, 2019). Toplumsal tabanda yukarıda belirtildiği üzere özellikle ekonomik sebeplere dayanarak Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz bir algının yayılmasının üzerine bir de siyasilerin bu söylemi kullanmaları hem sığınmacıların toplum nezdindeki “misafir” tanımlarını pekiştirmekte hem de toplumsal kabul ve uyum çalışmalarını geri dönüşü olmayacak şekilde zedelemektedir denebilir.

BÖLÜM 4: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde öncelikle Suriyeli sığınmacılara yönelik kamu kurumları tarafından verilen hizmetler ele alınmıştır. Kamu kurumlarının Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmesinden bu güne verdikleri hizmetler, Suriyeli sığınmacılara yönelik yasal düzenlemeler, üst kurumlar (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kamu Denetçiliği Kurumu) tarafından hazırlanan raporlar ve kamu kurumlarının faaliyet raporlarından derlenmiştir. İkinci kısımda ise Suriyeli sığınmacılara sivil toplum kuruluşları tarafından götürülen hizmetler ele alınmıştır. Bu kısımda ortaya konulan bilgiler; sivil toplum kuruluşlarının arşivlerinin, web sayfalarının, faaliyet raporlarının incelenmesi ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular üzerinden sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetleri ortaya konulmuştur.

4.1. SURIYELİ SIĞINMACILARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER

4.1.1. Kamu Kurumları Tarafından Götürülen Hizmetler

Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik barınma, sağlık, eğitim, ekonomik ve sosyal hizmetler verilmektedir. Sırasıyla bu hizmetler, hizmeti veren kamu kurumlarının verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

4.1.1.1. Barınma ve Kayıtlama Hizmetleri

2011 yılında ilk sığınmacı kafilesinin Türkiye'ye ulaştığı dönemde çalışma alanı içerisinde kitlesel göçler olan bir kamu kurumu bulunmamaktaydı. Bu nedenle gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik ilk müdahale, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından gerçekleştirilmiştir (AFAD, 2017b). AFAD tarafından kurulan Geçici Barınma Merkezlerine yerleştirilmeye başlanan Suriyeli sığınmacıların sayısı günden güne artmıştır. 8 ilde kurulan 13 Geçici Barınma Merkezinde 139.150 Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır (H//goc, 2019b). AFAD'ın kurduğu geçici barınma merkezlerinde Suriyeli sığınmacılara temel eğitim, sağlık ve mesleki eğitim gibi hizmetler verilmektedir (AFAD, 2017b). AFAD tarafından yönetilen Geçici Barınma Merkezleri sık sık yöneticiler tarafından da dile getirildiği üzere standartların çok üzerindedir. Geçici Barınma Merkezlerinde verilen hizmetler de pek çok ülkede bulunan Geçici Barınma Merkezlerinde verilenlere kıyasla daha fazla ve daha kalitelidir. Uluslararası kamuoyunda da Türkiye'de bulunan geçici barınma merkezleri örnek gösterilmiştir (Erdoğan, 2018a: 14-15). Bu konuda AFAD, ödüle dahi layık görülmüştür (AFAD, 2017b). Kasım 2013'te Geçici Barınma Merkezleri tamamen dolmuştur (Erdoğan, 2018a: 8). AFAD verilerine göre 2013 Ağustos itibariyle geçici barınma merkezlerinde 200 bin Suriyeli sığınmacı barınmakta iken geçici barınma merkezleri dışında 350 bin Suriyeli sığınmacı bulunmaktaydı (AFAD, 2013).

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından hazırlanan göç ve uyum raporuna göre geçici barınma merkezlerinden sorumlu olan AFAD tarafından bu merkezlerde şu hizmetler verilmektedir: "Geçici barınma merkezlerinde sadece barınma ve beslenme hizmeti verilmemektedir. Merkezlerde bunların yanında sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık, market, ısınma, altyapı, haberleşme, itfaiye, psiko-sosyal destek hizmetleri verilmektedir. Geçici barınma merkezlerinde verilen 'Gıda Kartı' sayesinde Suriye vatandaşları marketlerde alışverişlerini yaparak gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. AFAD tarafından geliştirilen Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAS) ile yardıma ihtiyacı olanlar ile yardım etmek isteyenler aynı havuzda toplanmaktadır. Buna

göre arz ve talep eşleştirmesi yapılmak suretiyle yardımların en optimum şekilde dağıtımını gerçekleştirilmektedir” (TBMM, 2018: 75).

“Geçici barınma merkezlerinde bulunan yaklaşık 80.000 öğrencinin tamamı merkez içinde kurulmuş olan okullarda eğitim almaktadır. 3000’in üzerinde öğretmen eğitimde görev almakta olup; bunların önemli bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı akreditasyonuna sahip Suriye asıllı öğretmenlerdir. Yetişkinler için 300’e yakın meslek edindirme kursu açılmıştır. Bu kurslarda kuaförlük, halıcılık, dikiş, bilgisayar ve daha birçok mesleğin eğitimi verilmektedir. Suriyeli sığınmacıların sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere merkezlerde dinlenme alanları, çocuk ve oyun parkları, televizyon odaları bulunmakta ve internet hizmeti sağlanmaktadır” (TBMM, 2018: 76).

“Geçici barınma merkezlerinde verilen sağlık hizmeti tamamıyla ücretsizdir. Sağlık hizmetlerine ilişkin olarak Sağlık Bakanlığı’yla yapılan protokol çerçevesinde, vatandaşlarımızın faydalandığı hizmete eş sağlık hizmeti sığınmacılara sağlanmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumuyla yapılan protokol çerçevesinde, sığınmacılar vatandaşlarımızla aynı şekilde ilaca ulaşabilmektedirler” (TBMM, 2018: 76).

Tüm bunlar göz önüne alındığında geçici koruma merkezlerinde bulunan Suriyeli sığınmacıların barınma, eğitim, sağlık, psiko-sosyal destek gibi hizmetlere sorunsuzca ulaştığı görülmektedir. Ancak geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sığınmacılar, toplam Suriyeli sığınmacı nüfusunun % 3,8’ini oluşturmaktadır (H//goc, 2019b). Bu nedenle Suriyeli sığınmacıların belli hizmetlere ulaşip ulaşmadığı veya ne ölçüde ulaştığı konusu araştırılırken büyük çoğunluğu oluşturan geçici barınma merkezleri dışında kalan Suriyeli sığınmacıların incelenmesi daha doğru sonuçlara ulaşılması için önemlidir.

2015 yılına kadar Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Polisi tarafından sürdürülen sığınmacı ve mültecilerin kayıtlanması, 2015 yılından itibaren Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. Suriye’den kitlesel göçün hızla gerçekleşmesi nedeni ile 2016 yılına kadar geçici koruma statüsüne başvuran

Suriyeli sığınmacılara doğrudan statü ve kimlik kartı verilmiştir. Ancak, güvenlik gerekçesi ile 2016 yılından sonra güvenlik araştırması yapılması için “ön kayıt” uygulaması getirilmiştir. Ön kayıt işlemleri tamamlanan sığınmacılara Geçici Koruma Kimlik Belgesi verilmektedir. Suriyeli sığınmacılarının kayıtlama işlemleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde 81 ilde örgütlenen İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplam 208 kayıt merkezinde Suriyeli sığınmacıların kayıt işlemleri yürütülmektedir (KDK, 2018: 116-117).

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında kayıtlama işlemlerinin gizlilikle sürdürülmesi esastır. Kayıtlamada sığınmacıların her birinin kaçarken belgelerini yanına alamamış olduğu göz önüne alındığından varsa belgelerin ibrazı talep edilmekte ancak çoğunlukla beyanlar esas alınmaktadır. Biyometrik verilerin de kaydedildiği kayıtlama işleminde sığınmacılar adres kayıt sistemine kaydedilmektedir. Kayıtlama işlemi sonunda verilen Geçici Koruma Kimlik Belgesi'nde yabancı kimlik numarası verilmektedir. Sığınmacılar kamu kurumlarının verdikleri hizmetlerden yararlanırken bu geçici kimlik belgesini kullanmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Kayıtlama işlemlerinin uzunca bir süre düzenli olarak gerçekleştirilememesinde kamu kurumlarının geçicilik algısının yanında Suriyeli sığınmacıların da ülkelerine kısa sürede döneceklerine dair umutlarını korumaları ve bu nedenle kayıt altına girmekten kaçınmaları bir neden olmuştur. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yer alan üçüncü ülkelere gitmek üzere uluslararası koruma başvurularını, kayıt altına girilmesi halinde gerçekleştiremeyecek olmaları da kayıt altına girmek istememeleri için bir nedendir. Suriyeli sığınmacılar arasında gerçeği yansıtmayan kaygılarla kayıt altına girmek istemeyen bir kesim de bulunmaktadır. Sığınmacılardan bazıları kayıt altına girdikleri takdirde geçici barınma merkezlerine yerleşmek zorunda kalacaklarını ya da Suriye'ye dönerse kayıt altına alınmış olmasının kendisine bir dezavantaj oluşturacağını düşünerek kayıt altına girmekten kaçınabilmiştir (Erdoğan, 2018a: 69). Bu durumlar zamanla ortadan kalkmıştır. Sığınmacılar, kayıt altına girdikleri takdirde haklarından mahrum bırakılmayacaklarını, bilakis kamu kurumlarının verdiği hizmetlerden faydalanabileceklerini anladıktan sonra kayıtlama işlemleri daha düzenli hale

gelmiştir. Suriyeli sığınmacılar arasında üçüncü ülkelere yerleştirilmek isteyenlerin de zamanla gitmesi ve kalanların büyük çoğunluğunun Türkiye'den ayrılmayı düşünmemesi de kayıtlama işlemlerinde sağlıklı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olmuştur.

Suriyeli sığınmacıların sayısının giderek daha da artması ve Geçici Barınma Merkezi dışında yaşayan sığınmacıların sayısının Geçici Barınma Merkezlerinde yaşayanlardan çok daha fazla olması, Suriyeli sığınmacılara yönelik oluşturulacak politikalarda koordinasyonu sağlayacak bir kamu kurumunun varlığını zorunlu kılmıştır. Bu dönemde Suriyeli sığınmacıların geçiciliğine dair şüpheler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kısa sürede Suriye'ye döneceklerine inanıldığı için kayıtlama işlemleri dahi hızlı bir şekilde gerçekleştirilmeyen Suriyeli sığınmacıların yakın gelecekte ülkelerine dönme ihtimallerinin olmadığı anlaşılmaya yaklaşımında da farklılaşmaya yol açmıştır (Erdoğan, 2018a: 32). 04/04/2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu sayede Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları uygulayacak ve koordinasyonu sağlayacak bir kamu kurumu ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra başta kayıtlama işlemleri olmak üzere Suriyeli sığınmacılara götürülen hizmetlerde organizasyonun daha iyi sağlandığı görülmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 11/04/2019 itibariyle 3.621.330 Suriyeli sığınmacı Türkiye'de bulunmaktadır. Bunların 139.150'si Geçici Barınma Merkezinde bulunmakta, 3.482.180'i ise Geçici Barınma Merkezleri dışında yaşamaktadır (H//goc, 2019b).

Kayıtlama işlemlerinin gerçekleştirilmesinin ardından yanında kalacak yakını bulunmayan ve geçimini sağlayamayacağına dair şüpheler bulunan Suriyeli sığınmacılara geçici barınma merkezlerinde kalma imkanı sunulmaktadır. Geçici Barınma Merkezinde ikamet etmek istemeyen Suriyeli sığınmacılara sınır illeri dışındaki illerde kalma imkanı verilmiştir. Suriyeli sığınmacıların kayıtlı oldukları illerden ayrılmaları izne tabidir. Pratikte ise Suriyeli sığınmacıların iller arasında dolaşarak sıkça yer değiştirdiği durumlara rastlanabilmektedir (KDK, 2018: 124).

2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeli sığınmacılara kamu kurumları tarafından verilecek hizmetlerin yasal dayanağı oluşturulmuştur. Bu yönetmelikle birlikte Türkiye'ye gelen ve geçici koruma statüsü şartlarını sağlayanların öncelikle kayıtlama işlemlerinin nasıl gerçekleştirileceği belirlenmiştir. Kayıtlama işleminin ardından AFAD tarafından idare edilen geçici barınma merkezlerine gönderme ile ilgili işlemlerin başlayacağı belirtilmiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere ilgili tarihlerde geçici barınma merkezlerinde yer bulunmadığı için bu yönetmelikte geçici koruma statüsü sahiplerinin farklı illerde kalmalarına izin verilebileceği belirtilmiştir. Günümüzde hemen her ilde dağınık halde bulunan sığınmacıların il değiştirmelerinin önünü açan da bu madde olmuştur. Bu maddenin devamında ihtiyaç sahiplerine valiliklerce barınacak yer tahsis edilebileceği bildirilmiştir. Ancak, Suriyeli sığınmacıların sayısının çok fazla olması ve savaştan kaçan bir grup olarak hemen hepsinin ihtiyaç sahibi olması nedeni ile valiliklerin illerinde bulunan tüm sığınmacılara barınacak yer tahsis etmesi pratikte mümkün olmamıştır.

Suriyeli sığınmacıların geçici koruma merkezlerinde kalmak istememeleri durumunda barınma bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Sınır illerinde akrabaları bulunanlar hariç olmak üzere genellikle Suriyeli sığınmacılar, ucuza kiralık ev bulabilecekleri semtleri tercih etmektedirler. Savaştan kaçarak sığınmacı durumuna düşen bir grubun barınma için çok yüksek kiralar ödeyemeyeceği açıktır. Aynı zamanda çalışmalarının mümkün olduğu durumlarda dahi ucuz işgücü olarak görülmeleri nedeni ile düşük ücret karşılığı çalıştırılmaları da barınma için ayrılacak bütçeyi düşürmektedir. Bu nedenle kira bedellerinin düşük olduğu semtlerde çoğunlukla fiziki şartları kötü olan evlerde barınmak zorunda kalabilmektedirler (KDK, 2018: 124). Bir evde birden fazla ailenin birarada yaşadığı, kişisel yaşam alanlarının son derece dar olduğu durumlar, sığınmacılar arasında oldukça yaygındır. Fiziksel olarak kötü durumda bulunan bu evlerde, maddi olarak zor durumda olan sığınmacıların yeterince hijyenik bir yaşam alanına sahip olmadıkları da görülmektedir. İki ya da daha fazla ailenin kirayı ödeyebilmek için birarada yaşaması, hijyen şartlarının kötüleşmesine neden olmaktadır (TBB, 2014: 39-40).

Barınma ve bunun getirdiği ihtiyaçların çoğu Suriyeli sığınmacıların kendileri tarafından karşılanamamaktadır. Bu nedenle sosyo-ekonomik yardımlar sığınmacılar için çok önemlidir. Kamu kurumları tarafından bu yardımların sağlanması noktasında görevli ve yetkili olan bakanlık Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. Sosyal yardımlar konusunda aynı zamanda AFAD, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları da etkilidir (KDK, 2018: 166).

Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin de belirttiği üzere, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları vasıtası ile sosyal yardımlar yapılmaktadır. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi aracılığı ile Suriyeli sığınmacılar ihtiyaçlarını bildirebilmektedir. Bu yardımları karşılayabilecek olan kurumlar bu sistem üzerinden sığınmacıların ihtiyaçlarını belirleyebilmektedir. Kızılay ve AFAD tarafından verilen kartlara aylık olarak yüklenen belli miktarlardaki nakdi yardımlar ile sığınmacılar günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Kızılay tarafından dağıtılan kartların finansmanı Avrupa Birliği fonlarından yapılmıştır. Türk Kızılayı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği işbirliğinde Suriyeli sığınmacılara gıda dışı yardım yapılmıştır. Kızılay tarafından yürütülen "Kentli Mültecilerin Desteklenmesi Projesi" kapsamında da 2016 yılı boyunca kentlerde yaşayan sığınmacılara yardım yapılmıştır (KDK, 2018: 169-170).

4.1.1.2. Sağlık Hizmetleri

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 6. Bölümünde geçici koruma altındakilere sağlanacak hizmetler düzenlenmiştir. Buna göre sağlık, eğitim, çalışma ve sosyal yardım gibi hizmetler geçici koruma altındakilere sağlanacaktır. Yönetmelik, geçici koruma altındakilere sağlanacak sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı tarafından sağlanacağını bildirmiştir. Geçici Barınma Merkezinde veya dışında bulunan sığınmacılara sağlanacak sağlık hizmetlerinde uyulacak esaslar belirlenmiştir. Birincil ve ikincil sağlık hizmetlerine erişimde katkı payları AFAD tarafından ödenmektedir. 2018 yılında çıkarılan yönetmelik ile katkı paylarını

ödeme görevi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (Keleşmehmet, 2019: 18).

Sağlık alanında verilecek hizmetler Suriyeli sığınmacılar için birincil öneme sahiptir. Sığınmacıların karşı karşıya kaldığı sağlık sorunlarından Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar da muzdariptir. Başta yetersiz beslenmenin neden olduğu sağlık sorunları olmak üzere salgın hastalıklar, savaş sırasında ya da kaçarken yaralanmalar, ruhsal bozukluklar gibi pek çok sağlık sorunu Suriyeli sığınmacılar arasında yaygındır. Bu nedenle sığınmacıların sağlık hizmetlerine ulaşımı önemlidir. Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine ulaşabilmesinin ön koşulu kayıtlı olmaktır. Kayıtlı olan her Suriyeli sığınmacı Sağlık Bakanlığı tarafından idare edilen sağlık kurumlarından ücretsiz olarak yararlanabilmektedir (TBB, 2014: 31).

“Geçici barınma merkezlerinde bulunan sağlık tesisleri “Geçici Sağlık Tesisleri” olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu tesisler Sağlık Bakanlığı'na bağlı olup, geçici görevlendirmeler ile hizmet sunulmaktadır. Bu çerçevede Ağustos 2017 verilerine göre, geçici barınma merkezlerinde uzman doktor, pratisyen hekim, diş hekimi ve hekim dışı sağlık personeli olmak üzere toplam 498 personel görev yapmaktadır. Geçici Sağlık Tesislerinde 7/24 sağlık hizmeti sunulduğu gibi tercüman desteği de mümkün olabilmektedir.” (KDK, 2018: 152)

2015 yılında çıkarılan Göçmen Sağlığı Merkezleri/Birimlerine Dair Yönerge ile geçici koruma altında bulunanlara hizmet vermek üzere geçici koruma altında bulunanların yoğun olarak yaşadığı yerlerde göçmen sağlığı merkezleri kurulmasının önü açılmıştır. Sağlık Bakanlığı'na bağlı aile sağlığı merkezleri ile aynı fiziki şartlara sahip olan bu merkezlerde ayrıca bir tercüman da bulundurulması önerilmiştir. Bu merkezlerde birinci basamak ve koruyucu sağlık hizmetleri verilmesi planlanmıştır. 2015 yılından itibaren göçmen sağlığı merkezleri kurulmuş ve kayıtlı olma şartı aranmaksızın geçici koruma sağlananlara sağlık hizmeti verilmiştir. 2016 yılında ise Avrupa Birliği ve Sağlık Bakanlığı tarafından göçmenlerin sağlık hizmetlerine ulaşımının geliştirilmesini hedefleyen SIHHAT projesi yürütülmeye başlanmıştır. Bu proje ile göçmen

sağlığı merkezlerinin sayısının ve bunlardan yararlanan göçmenlerin sayısının artırılmasının yanında göçmenlerin göçmen sağlığı sistemi içerisinde istihdamının artırılması ve gerekli eğitimlerin verilmesi de hedeflenmiştir. 2017 yılından itibaren Bab-ı Şifa Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezleri de bu proje kapsamında kurulmaktadır (Keleşmehmet, 2019: 19-21).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye giriş yapmaya başladıkları 2011 yılından 11 Aralık 2017 tarihine kadar 31.449.800 muayene gerçekleştirilmiştir. 1.326.849 hasta hastanelere yatırılarak tedavi edilmiştir. 1.112.058 Suriyeli hasta ameliyat edilmiş, hastanelerde 276.158 Suriyeli bebeğin doğumu gerçekleştirilmiş olup, Suriyeli bebek ve çocuklara, aşı takvimine uygun olarak 3.215.128 doz aşı yapılmıştır (KDK, 2018: 153).

Göçmen sağlığı merkezleri Avrupa Birliği, Sağlık Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşları tarafından ortak olarak işletilmektedir. Sivil toplum kuruluşları ile yapılan protokoller ile bu merkezlerde sivil toplum kuruluşlarının gönüllü çalışanları görev almaktadır (Keleşmehmet, 2019: 27-28). Suriyeli sığınmacıların 2011 yılında geldiği dönemde sağlık hizmetlerinden ücret dahilinde faydalanması 2013 yılında AFAD ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan protokol ile değişmiş ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmaya başlamışlardır. Aynı yıl, katkı payı alınan ilaçlara yönelik AFAD ile Eczacılar Odası arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Suriyeli sığınmacıların ilaçlara da ücretsiz ulaşımı sağlanmıştır. Bu zamana kadar ilaçlara erişim konusunda sorun yaşayan Suriyeli sığınmacılara bazı belediyeler tarafından ilaç yardımı sağlanarak sorun çözülmeye çalışılmıştır. İmzalanan anlaşma ile soruna kalıcı bir çözüm getirilmiştir (TBB, 2014: 50-51).

Suriyeli sığınmacıların arasında çok sayıda çocuk ve bebek bulunduğu ve Türkiye'de doğan bebeklerin sayılarının da hiç az olmadığı düşünüldüğünde sığınmacılara yönelik sağlık hizmetlerinde aşılama, bebek ve gebe izleme ve aile planlaması konusunda verilen hizmetlerin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılara verilen sağlık hizmetleri içinde koruyucu sağlık hizmetleri geniş bir yer tutmaktadır. Aşılama, özellikle kamuoyu tarafından da

yakından takip edilen bir konudur. Bu konuda göçmen sağlığı merkezlerinde gerekli aşılama işlemlerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bebek ve gebe izlemleri ise merkezlerin imkanları lsnde gerçekleştirilmektedir (Keleşmehmet, 2019: 89).

Barınma ve sağlık gibi birincil ihtiyaçların karşılanmasının ardından gündeme eğitim hizmeti gelmektedir. Özellikle kalıcı olacakları yavaş yavaş anlaşılan sığınmacıların toplumsal uyumunun sağlanması ve kayıp nesillerin ortaya çıkmasının önlenmesinde eğitim çok önemli bir yere sahiptir. Suriyeli sığınmacılar içerisinde çok sayıda okul çağında çocuğun bulunmasının yanında geçen zaman içerisinde Türkiye’de dünyaya gelen sığınmacı çocukların da büyüyerek okul çağına gelmeleri bu sayıyı arttırmıştır. Geçicilik algısının ev sahiplerinde olmasının yanında sığınmacılar arasında da yaygın olması başlangıçta çocukların geçici olarak okula ara vermelerinde sorun görmemiştir. Aynı zamanda sığınmacıların Türkçe eğitim yerine Arapça eğitimi tercihleri de bu geri dönme umudunun bir sonucudur denebilir (Kaya, 2019: 21-25).

4.1.1.3. Eğitim Hizmetleri

2014 yılında ıkarılan Yabancılara Yönelik Eğitim-ğretim Hizmetleri Genelgesi ile Suriyeli sığınmacılara verilecek eğitim hizmetlerinin yasal erevesi çizilmiştir. Bu belge ile Suriyeli sığınmacı ocukların Türk okullarında eğitim almaları mümkün olsa da sığınmacılar tarafından tercih edilen bir seçenek olmaması nedeni ile farklı eğitim merkezlerinin kurulması gündeme gelmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere sığınmacılar tarafından Türkçe eğitim tercih edilmemiştir. Bunun bir nedeni de Suriyeli sığınmacı çocukların bir kısmının Türkçe eğitim alacak kadar dile hakim olmayışıdır. Bu nedenle Türk okullarına devam eden Suriyeli sığınmacı sayısı sınırlı kalmıştır. AFAD ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geçici barınma merkezlerinde ve dışında bulunan Suriyeli sığınmacıların Arapça müfredatla eğitim görebilmesi için Geçici Eğitim Merkezleri açılmıştır. Suriyeli sığınmacıların sadece Türkçe eğitime karşı duyduları şüpheler bir nebze olsun bu şekilde aşılabilmemiştir. Bu merkezlerin finansmanında sivil toplum kuruluşları rol oynamıştır (TBMM, 2018: 86-87).

Geçici barınma merkezleri ve dışında kurulan geçici eğitim merkezlerinde 12. sınıfa kadar eğitim verilmektedir. Bu merkezlerde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan müfredatlar Suriyeli ve Türk gönüllü öğretmenler tarafından okutulmaktadır. Türkçe dersi ise zorunludur. 7 ilde imam-hatip eğitimi veren geçici eğitim merkezleri de açılmıştır. Geçici eğitim merkezleri müfredatlarına uygun eğitim-öğretim materyali ve kırtasiye yardımı yapılması; ihtiyaç sahibi Suriyeli sığınmacıların çocuklarının okullaşmasının sağlanması için ve bu sayede çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi için şartlı eğitim yardımı yapılması da Milli Eğitim Bakanlığı'nın gündemindedir (TBMM, 2018: 87-88).

2016 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile UNICEF işbirliği ile "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi" yürütülmeye başlanmıştır. Bu proje ile geçici eğitim merkezlerinin yönetici ve öğretmenleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiştir. Başlangıçta sivil toplum kuruluşlarının finansmanı ve gönüllü desteği ile hizmet veren geçici eğitim merkezleri tamamen Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesine alınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu merkezlerde çalışacak Suriyeli öğretmenlere de eğitimler verilmiştir. Bu proje kapsamında geçici eğitim merkezleri Suriyeli sığınmacıların eğitimlerine devlet okullarına devam etmesi için bir basamak olarak görülmüştür. Bu merkezlerde eğitimlerine başlayan öğrenciler belli sınıflardan sonra yeterli Türkçe eğitimi aldıkları da düşünülerek devlet okullarına yönlendirilmişlerdir. Bu bağlamda geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören sığınmacı sayısı devlet okullarında eğitim gören sığınmacı sayısından daha azdır. Zamanla tüm sığınmacıların devlet okullarında, merkezi eğitim sistemine dahil edilmesi ve geçici eğitim merkezlerinin kapatılması hedeflenmektedir (Kaya, 2019: 25-28).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yabancı uyruklu öğrencilerin takip edilmesi amacıyla Yabancı Öğrenciler Bilgi Sistemi (YÖBİS) oluşturulmuştur. E-okul sistemine benzer bir şekilde yabancı öğrencilerin aldığı dersler ve notlar, devamsızlıkları bu sistem üzerinden takip edilebilmektedir. Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitimlerine devam eden öğrencilerin takipleri bu sistem üzerinden gerçekleştirilirken devlet okullarına devam eden Suriyeli öğrencilerin takipleri ise e-okul sistemi üzerinden yürütülmektedir (Yapıcı, 2019: 17).

2012 yılında Yükseköğretim Kurumu tarafından yapılan çalışmalarla 7 ilde belirlenen devlet üniversitelerine Suriyeli sığınmacıların özel öğrenci statüsünde alınmasının önü açılmıştır. 2013 yılında yapılan düzenleme ile Suriye’de bir üniversiteye devam ettiğini belgeleyen Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de bir devlet okulunda öğrenimi devam edebilmesi sağlanmıştır. 2015 yılında Yükseköğretim Kurulu’nun Yürütme Kurulu’nun kararı ile sınır bölgesinde belirlenen 8 üniversitenin Suriyeli sığınmacılara yönelik Arapça veya başka bir dilde eğitim yapacak program açabileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeler dışında kalan programlara ve üniversitelere başvuru yapmak isteyen Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de eğitim almak isteyen yabancı öğrencilerle aynı yoldan üniversiteye giriş yapmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Üniversitelerde öğrenimlerine devam eden Suriyeli sığınmacılar katkı ücretlerinden muaf tutulmuş ve öğrenim ücretleri Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından karşılanmıştır (Erdoğan, 2017: 16-18).

Türkiye’de bulunan Suriyeli öğrenci sayısı 2011-2012 öğretim yılında 608 kişi iken, yıllar içerisinde bu sayı artmış ve 2016-2017 öğretim yılında 15.042’ye yükselmiştir. Bu sayı, önümüzdeki yıllarda lise öğrenimi tamamlayacak Suriyeli öğrencilerle birlikte çok daha fazla artacaktır. Suriyeli öğrencilerin % 7’si önlisans, % 83’ü lisans, % 8’i yüksek lisans ve % 2’si doktora eğitimi almaktadır. Suriyeli öğrencilerin % 65’ini erkekler, % 35’ini kadınlar oluşturmaktadır (TBMM, 2018: 141-142).

Gaziantep, Harran ve Mustafa Kemal Üniversitelerinde Suriyeli sığınmacıların ilk iki yıl Arapça eğitim alırken TÖMER tarafından verilen Türkçe kurslara katıldığı, eğitimlerinin son iki yılında ise Türkçe eğitim aldıkları özel programlar uygulanmaya başlamıştır (TBMM, 2018: 143-144). Bu şekilde Türkçe üniversite eğitimi alacak kadar Türkçe’ye hakim olmayan sığınmacılara hem eğitimlerinden geri kalmamaları hem de Türkçe’ye hakim olmaları için olanak tanınmıştır.

Suriyeli sığınmacıların bir kısmı burslu olarak üniversite eğitimlerine devam etmektedirler. Bu burslar AFAD’ın ihtiyacı olanları belirlemesi ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından verilmektedir. Aynı zamanda bazı

ulusal ve uluslararası kurumlar da üniversite öğrencisi Suriyeli sığınmacılara burs verebilmektedir. Ancak 2012-2017 yılları arasında burs alan üniversite öğrencisi Suriyeli sığınmacı sayısı toplamda 3473'dür. Bu rakam kamuoyunda bilinenin aksine o kadar da yüksek değildir (TBMM, 2018: 144). Özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumsal rahatsızlık sebeplerinden biri de sığınmacılara yapılan nakdi yardımlardır. Bu anlamda üniversite öğrencisi Suriyeli sığınmacılara verildiği söylenen burs miktarları ve ihtiyacına bakılmaksızın bu bursların verildiğine yönelik inanç toplumsal zeminde huzursuzluğa neden olmaktadır. Ancak rakamlara bakıldığında Suriyeli sığınmacılara verilen burslarla ilgili gerçekçi bir algının olmadığı görülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların eğitim seviyelerine göre kalifiye oldukları alanlarda çalıştırılmaları noktasında yapılan çalışmalardan biri de Yükseköğretim Kurumu'nun Suriyeli sığınmacıları akademisyen olarak istihdam etmesidir. Bu amaçla Yükseköğretim Kurumu tarafından Yabancı Akademisyen Bilgi Sistemi (YABSİS) kurulmuştur. Büyük çoğunluğu Arapça okutmanlığı ve İlahiyat alanlarında istihdam edilen akademisyenlerin toplam sayısı 2017 itibarıyla 392'dir. Bunların 14'ü Profesör, 14'ü Doçent ünvanına sahiptir (KDK, 2018: 150).

Halk Eğitim Merkezlerinde açılan kurslarda da yetişkin Suriyeli sığınmacılara eğitim verilmektedir. Bu eğitimler bir kısmı sığınmacılara meslek edindirme amacıyla mesleki eğitimlerdir (TBMM, 2018: 88). Halk Eğitim Merkezlerinde okul çağını geçmiş Suriyeli sığınmacılara Türkçe dil eğitimi de verilmektedir. Mesleki ve Türkçe eğitiminin yanında Halk Eğitim Merkezlerinde yabancı dil, spor, kişisel gelişim, sanat ve tasarım gibi alanlarda eğitimler verilmiştir. Bu eğitimlere çok sayıda Suriyeli sığınmacı katılmaktadır. Özellikle okul çağını geçmiş olan Suriyeli sığınmacıların Türkçe öğrenmesi ve günlük hayatta iletişim kurabilmesi için bu kurslar son derece önemlidir. Bunun yanında sosyal gelişime katkıda bulunmak ve hobi edinerek boş zamanlarını değerlendirmek, el becerisi kazanarak bu beceriyi meslek haline getirmek anlamında da Halk Eğitim Merkezlerinde verilen kurslar yararlıdır denilmektedir (KDK, 2018: 145-146).

Suriyeli sığınmacıların hizmetlere erişimini kolaylaştırmak, yaşadıkları sorunları daha rahat paylaşmalarını sağlamak amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yabancılar İletişim Merkezi'ni kurmuştur. Arapça tercümanların görev yaptıkları Yabancılar İletişim Merkezi'nde Suriyeli sığınmacılara bilgilendirme yapılırken şikayetleri de kayıt altında alınmaktadır (KDK, 2018: 119-121).

Suriyeli sığınmacıların çocuklarını okula göndermeleri için yürütülen programlardan biri de Şartlı Eğitim Yardımı'dır. 2017 yılından itibaren Suriyeli sığınmacılar ve diğer uluslararası koruma altındakiler için verilmeye başlanan destek; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, UNICEF, MEB, Kızılay, ECHO ve Norveç Hükümeti işbirliği ile yürütülmektedir. Çocukları okula düzenli olarak devam eden ailelere başvuruları halinde ŞEY yardımı verilmektedir. Kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık söz konusudur. Anaokulundan 12. sınıfa kadar çocuklarının eğitime devam etmesine izin veren ailelerin bu şekilde eğitimi bir külfet olarak görmeleri engellenmek istenmektedir (Erdoğan, 2018b: 36). Ayrıca kız çocuklarının da önlerinin açılması sağlanmış olmaktadır.

4.1.1.4. Çalışma İzni ve Ekonomik Hizmetler

2011 yılında Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar, sığınmacıların tabi oldukları eski yasal düzenlemelere tabi oldukları için çalışma izni alma konusunda sorun yaşamışlardır. Geçicilik bakış açısı bu noktada da etkili olduğu için Suriyeli sığınmacıların kısa zamanda geri döneceği düşünüldüğü için yanlarında getirdikleri mal varlıkları ve yardımlarla idare edebilecekleri düşünülmüştür. Ancak zaman içerisinde sığınmacıların kalış sürelerinin uzaması, sadece yardımlarla hayatta kalamayacaklarını göstermiştir. Sığınmacıların çalışma izninin bulunmaması ancak çalışmak zorunda olmalarının çeşitli sonuçları olmuştur. Bunlar kayıt dışı istihdamın ve çocuk işçiliğin artması, işgücü potansiyelinden doğru şekilde faydalanılamaması, kayıt dışı istihdam nedeni ile ucuza çalışan Suriyeli sığınmacıların istismar edilmesi, haksız rekabet nedeniyle Türk vatandaşlarında rahatsızlık oluşması olarak sıralanabilir (TBMM, 2018: 79).

Sığınmacıların istihdamında en büyük sorunlardan biri yerli halkta oluşan olumsuz bakış açısının aşılabilmesidir. Göç alan ülkelerde yerli halk için ekonomik refahın paylaşılması istenmemesi sık rastlanan bir durumdur. Buna paralel olarak yerli halk tarafından Suriyeli sığınmacılarla kısıtlı iş imkanlarının paylaşılması istenmemesi durumu ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin başlangıçta çalışma izinlerinin olmayışı kendilerine teklif edilen ücretlere razı olmalarına neden olmuştur. Sığınmacıların seçme şansının olmaması ise teklif edilen ücretlerin son derece düşük olmasına neden olmuştur. Sığınmacıların çalışma izninin olmayışı eğitim seviyesine bakılmaksızın emek yoğun işlerde çalıştırılmaları sonucunu da doğurmuştur. 2014 yılında Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında yaşadıkları sorunlarla başa çıkabilmeleri ve vasıflı sığınmacıların vasıfsız işlerde çalıştırılmasının önüne geçilmesi adına Suriyeli sığınmacılar tarafından Rızık İstihdam Ofisi'ni kurmuşlardır. Şanlıurfa'da etkili olsa da Türk devleti tarafından yasal bir düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur (Yardımcı, 2018: 25-27).

Bu sorunlar nedeni ile Suriyeli sığınmacıların çalışma iznini edinmesinin kolaylaştırılması için düzenlemeler yapılmıştır. 2016 yılında yayınlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile Suriyeli sığınmacıların çalışma izni alma şartları düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme ile Suriyeli sığınmacılara çalışma iznine başvurma hakkı tanınmıştır. Kayıt oldukları tarihten 6 ay sonra geçici koruma sağlanan Suriyeli sığınmacılar çalışma iznine başvuruda bulunabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların çalışma izni alma koşulları düzenlenirken Türk vatandaşların istihdamının zarar görmemesi dikkate alınmıştır. Yönetmelikle eğitim ve sağlık alanında Suriyeli sığınmacılara verilecek hizmetlerde görev yapmak üzere Suriyeli sığınmacıların istihdam edilmesinin önü açılmıştır (TBMM, 2018: 79-80). Çalışma hayatına dahil olan Suriyeli sığınmacıların bazıları kendi işletmelerini de kurarak iş hayatına katılmışlardır (Yardımcı, 2018: 28).

Suriyeli sığınmacılara ve Türkiye'ye gelen yabancılara yönelik olarak Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY); Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı, Kızılay ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

ortaklığında yürütülmektedir. Bu program kapsamında geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere uluslararası koruma altında bulunan ihtiyaç sahiplerine Kızılay Kart ile yardım yapılmaktadır. 2017 yılı itibari ile kişi başı aylık 120 Türk Lirası nakit bu karta yüklenmektedir. Her aileden bir kişiye verilen bu karta yüklenen miktar ailedeki kişi sayısı yükseldikçe belli bir miktarda artmaktadır. Bu program Geri Kabul Anlaşması olarak bilinen AB ile 2016 yılında yapılan anlaşmada taahhüt edilen 3 milyar Euro yardım çerçevesinde fonlanmaktadır (Erdoğan, 2018: 34-35). Ancak bunun dışında da Türkiye tarafından ilave hizmet ve destekler devam etmektedir.

4.1.1.5. Sosyal Hizmetler

Savaş ortamından kaçıp gelen sığınmacılarda psikolojik rahatsızlıklar görülmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılar için de bu durum geçerlidir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, geçici koruma sağlanan Suriyeli sığınmacılara psiko-sosyal desteklerden sorumludur. Geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sığınmacılara verilen psiko-sosyal hizmetler bu bakanlık tarafından yürütülmektedir. Aynı zamanda Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların giderilmesi için sosyal politikaların belirlenmesi görevleri de bu bakanlığa aittir. Suriyeli sığınmacılar içerisindeki kadın, çocuk, engelli gibi dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Suriyeli sığınmacılar arasındaki yaşlı ve engellilere bakım evlerinde ve huzurevlerinde kalma imkanı tanınmaktadır. Refakatsiz Suriyeli çocuk sığınmacılar tespit edildiğinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çocuk Destek Merkezlerine yerleştirilmektedir (TBMM, 2018: 81-83).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen faaliyetlerin yanı sıra, Suriye İnsani Yardım Operasyonu kapsamında geçici barınma merkezleri dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler için psikososyal destek sağlamak, yönlendirme ve eğitim hizmetleri sunmak amacıyla 2015'te "Türk Kızılayı Toplum Merkezi Projesi" hayata geçirilmiştir. Toplum Merkezleri, göçün yarattığı sorunlar doğrultusunda, Suriyeli sığınmacıların koruyucu-önleyici-

eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite etme işlevlerini yerine getiren bir kurumdur. Proje kapsamında ilk toplum merkezi Şanlıurfa'da açılmış olup, Haziran 2017 itibarıyla Şanlıurfa, Ankara, İstanbul (Avrupa ve Anadolu yakası), Konya, Kilis, İzmir, Bursa, Adana ve Mersin'de olmak üzere toplam 10 Toplum Merkezi halen hizmet vermektedir. Toplum merkezlerinde bulunan Çocuk Dostu Alanlarda Suriyeli çocuk sığınmacılara yönelik aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Toplum Merkezlerinde tıpkı Halk Eğitim Merkezlerinde olduğu gibi mesleki ve sosyal kurslarla Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumuna katkı sağlanması da amaçlanmaktadır. Bu merkezlerde hem yerel halkın iştirak ettiği hem de Suriyeli sığınmacıların katıldığı etkinlikler düzenlenerek iki grup arasındaki iletişim artırılmaya çalışılmaktadır (KDK, 2018: 157-161).

Suriyeli kadın sığınmacıları şiddete uğramasının engellenmesi için Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele ve Müdahale İnsani Yardım Programı kapsamında Suriyeli sığınmacılara verilen hizmetlerde görevli personele eğitim verilmiştir. Bu şekilde Suriyeli kadın sığınmacılara yönelik şiddetin, erken yaşta ve zorla evliliklerin engellenmesi konusunda Geçici Barınma Merkezi çalışanlarına eğitim verilmiştir. Şiddet mağduru Suriyeli kadın sığınmacılar, kadın konukevlerinden faydalanabilmektedir (TBMM, 2018: 84).

Suriyeli sığınmacılara yönelik yürütülen din hizmetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, cami ve mescitlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik din hizmetlerini yürütmektedir. Kamplara din hizmetleri koordinatörü atanmış ve merkezi ezan sistemi kurulmuştur. Suriyeli din adamlarının eğitimi, Kur'an kursu gibi dini eğitim hizmetleri de gerçekleştirilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı belli sayıda Suriyeli din adamını istihdam etmeyi planlamaktadır (KDK, 2018: 178-179).

Suriyeli sığınmacıların adli yardım almaları konusunda barolar görev yapmaktadır. Adalet Bakanlığı ve Türkiye Barolar Birliği tarafından Suriyeli sığınmacılara hukuki yardım sağlanması için projeler geliştirilmektedir. Türkiye'de Adalete Erişim İçin Adli Yardım Uygulamalarının Geliştirilmesine Destek Projesi bu projelerden biridir. Barolar, Suriyeli sığınmacılar adına dava açılması ve bu

davaların takip edilmesi görevlerini üstlenmişler ve bu hizmetleri ücretsiz olarak gerçekleştirmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu illerde adli yardım bütçelerinin hızla tükenmesi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (KDK, 2018: 122). Bu problemler hala devam etmektedir.

4.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusunda Oynadıkları Rol ve Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Götürülen Hizmetler

Suriye krizinin başladığı günlerde devletin politika üretme konusunda yavaş davrandığı daha önce aktarılmıştır. Bunun yanında, geçici barınma merkezlerine yerleştirilen sığınmacılara yönelik çalışmalar yapmak isteyen ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının geçici barınma merkezlerine girişlerine izin verilmemiştir. 2012 yılına kadar BMMYK'nin dahi geçici barınma merkezlerini ziyaret etmelerine izin verilmemiştir. AFAD, geçici koruma merkezlerinde çalışma yapan yegane kurum olma özelliğini belli bir süre için korumuştur. İHH, topladığı yardım malzemelerini AFAD'a teslim ederek dolaylı olarak geçici koruma merkezlerine yönelik çalışma yürüten ilk sivil toplum kuruluşu olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yürütme konusunda yaşadıkları sorunlar, Geçici Barınma Merkezinde bulunan Suriyeli sığınmacıların sığınmacılar içerisinde sayısal olarak azınlık haline gelmesiyle değişmeye başlamıştır (İGAM, 2013: 5-6).

Sivil toplum kuruluşları bir anda geçici barınma merkezleri dışında kentlere yayılan Suriyeli sığınmacılar konusunda devletin yetersiz kaldığı alanlarda çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Bu çalışmalar kimi zaman hak savunuculuğu, yol gösterme, destek ya da maddi yardım olarak ortaya çıkabilmektedir (Mackreath ve Sağınç, 2017: 2). Tüzüklerinde yalnızca sığınmacı ya da göçmenlere yönelik çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının sayısı oldukça sınırlıdır (İGAMDER, 2013: 4). Ancak pek çok sivil toplum kuruluşu, kuruluş amaçlarını ihtiyacı olanlara ulaşmak ya da mazlumlara yardım etmek şeklinde geniş tanımladığı için Suriyeli sığınmacılar sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ihtiyaç duymaya başladığı andan itibaren doğrudan sığınmacı,

mülteci ya da göçmenler için kurulmamış olsalar da tüm Türkiye’de pek çok sivil toplum kuruluşu bu alanda çalışmalar yapmaya başlamıştır (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 2). Kimi sivil toplum kuruluşları ülke içinde ve dışında acil durumlara müdahale konusunda oldukça tecrübelidir. İHH bu konuda en fazla tecrübeye sahip sivil toplum kuruluşu olarak görülebilir. Suriyeli sığınmacılar sorununun ortaya çıkmasından önce Filistin gibi kitlesel insan akınlarının yaşandığı bölgelerde çalışmalar yapmış olmaları, Filistinlilerin başka ülkelerde barındıkları kamplarda çalışmış olmaları bu anlamda Suriyeli sığınmacılar konusunda ve Suriye krizi konusunda daha hızlı tepki göstermelerini sağlamıştır.

Öte yandan daha önce insani yardım, acil durum, sığınmacılar konusunda çalışmamış olan sivil toplum kuruluşları da tabiri caizse kervanlarını yolda düzmüşler ve saha çalışmalarında konuyla ilgili deneyimler biriktirerek kaynak kullanma ve hedeflerine ulaşma konusunda bilgi sahibi olmuşlardır. Sivil toplumun ihtiyaçlara göre evrilmesinin en güzel örneğini bu sivil toplum kuruluşları vermiştir. Özellikle devletin politika oluşturmaktan uzak kaldığı dönemlerde sığınmacılar tarafından devletin bir uzantısı olarak görülecek denli hızlı şekilde adapte olmuşlardır (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 18-19).

Zaman zaman sivil toplum kuruluşları Suriyeli sığınmacılarla yaptıkları çalışmalar sonucunda edindikleri tecrübeleri kamu kurumlarına aktararak gerekli yasal düzenlemelerin yapılması için de çaba sarf etmişlerdir. Suriyeli sığınmacılar konusu kamu kurumları için geçicilik bakış açısının yanında önlem alma ve önden hareket ederek politika üretme yerine sorun ortaya çıktığında tepki gösterme şeklinde ele alınan bir konu olmuştur. Bu nedenledir ki yeni bir sorun ortaya çıktıkça yasal düzenlemeler bu sorunu çözmeye yönelik olarak güncellenmeye ve kamu kurumları soruna yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının saha çalışmaları aracılığı ile sorunları bizzat tespit etme işlevleri gündeme gelmektedir. Sivil toplum kuruluşları sahada Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimlerinde sorun yaşadıklarını tespit ettiklerinde ilgili kurumları bilgilendirmektedir. Bu şekilde sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimi için yasal ve idari düzenlemeler gözden geçirilebilmektedir. Bu gibi kamu kurumları tarafından sunulan farklı kamu

hizmetlerinin yürütülmesinde yaşanan aksaklıklar sivil toplum kuruluşlarınca tespit edilmekte ve çözülmeye çalışılmaktadır. Yasal olarak düzenleme yapılmasına karşın uygulamada yaşanan aksaklıklar da sahada bulunan ve Suriyeli sığınmacılarla devamlı iletişim halinde olan sivil toplum kuruluşlarınca belirlenebilmektedir. Bu sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşları inisiyatif alabilmekte, uygulayıcılar ile görüşmeler gerçekleştirerek sorunun çözümü için ikna çalışmaları yürütebilmektedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 27-28).

Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarında bir diğer sorun olarak görülen alan görünürlüktür. Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını şeffaf bir şekilde ortaya koymamasının ardında kimi zaman inanç temelli yardımın gizli olması gerektiğine yönelik bakış açısı etkili olurken kimi zaman da örgütlenme sorunları bu sonucu ortaya çıkarabilmektedir. Bu durum sivil toplum kuruluşları hakkında kamu kurumlarının sahip oldukları bilgilerin de düşük olmasına neden olmaktadır. Suriyeli sığınmacılar konusunda çalışmalar yürüten kamu kurumları aynı alanda çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının yeterince görünür olmadığı görüşündedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 19). Bu çalışma gerçekleştirilirken sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ulaşmak konusunda yaşanan sorunların bir kısmı da bu şeffaflık sorununa bağlanmaktadır. Bazı sivil toplum kuruluşları görüşme taleplerini dikkate alıyor gibi görünerek olumlu ya da olumsuz dönüş yapmamak sureti ile sürüncemede bırakmıştır. Bir sivil toplum kuruluşunun akademik bir çalışmada yer almak istememesinin açıklanması zordur. Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına yönelik araştırmalar gerçekleştirilirken sivil toplum kuruluşlarının gerek kaynak yetersizliği gerekse yoğunluk nedeni ile yaptıkları çalışmalara dair basılı yayınlarına sık rastlanmamıştır. Yıllık faaliyet raporları dahi belli sivil toplum kuruluşları tarafından yayınlanmıştır. Bu nedenle araştırmanın sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara götürdüğü hizmetlere dair bölümü hazırlanırken başlıca kaynak sivil toplum kuruluşlarının web sayfaları olmak zorunda kalmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetleri ile görünürlüklerinin artması ve yapılan çalışmaların araştırma konusu haline gelmesi ile birlikte bir gruplandırma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu gruplandırma sivil

toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmalar üzerinden gerçekleşmekten çok “hak temelli”-“inanç temelli” sivil toplum kuruluşu ayrımı üzerinde yoğunlaşmıştır. Hak temelli olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşlarının daha seküler bir bakış açısı ile hareket ettikleri dile getirilmektedir. İnanç temelli sivil toplum kuruluşlarının ise sığınmacılara bakış açılarında ve söylemlerinde “ensar”, “muhacir” gibi inanç temelli terimleri tercih ettikleri belirtilmektedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 15).

Suriye krizinin ortaya çıktığı ilk günden beri sivil toplum kuruluşları hem sürecin takibinde hem de Suriyeli sığınmacılar konusunda etkili bir şekilde çalışmışlardır. Bu çalışmalar sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amaçlarına ve hizmet alanlarına göre farklılık göstermektedir. Yerel ve ulusal nitelikli sivil toplum kuruluşları büyüklükleri ve gelirleri oranında il ölçeğinde, bölgesel ya da ulusal projelerle Suriyeli sığınmacıların belli ihtiyaçlarını karşılama noktasında görev almaktadırlar. Kimi sivil toplum kuruluşları Suriye içerisinde de yardım çalışmalarını yürütmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının finansmanını sağlama şekilleri de birbirinden oldukça farklıdır. Kimi sivil toplum kuruluşları kamu kurumları tarafından ayrılan proje karşılığı bütçelerden faydalanırken kimi sivil toplum kuruluşları da uluslararası sivil toplum kuruluşlarının aktardıkları bütçeler ile projelerini yürütmektedir. Sivil toplum kuruluşlarından bazıları Avrupa Birliği'nin hibeleri ile finansmanlarını sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarından bazıları Birleşmiş Milletler bünyesindeki başta BMMYK olmak üzere alt kuruluşlar ile çalışarak finansman bulabilmektedir. Bazı sivil toplum kuruluşları ise başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere büyükelçiliklerle işbirliği içerisinde çalışmaktadır (Erdoğan, 2018a: 253-254).

Sivil toplum kuruluşlarının finansman sağlama konusundaki yaklaşımları kimi zaman sivil toplum kuruluşunun bakış açısını da yansıtabilmektedir. Görüşme yapılan iki sivil toplum kuruluşu; İHH ve Mazlumder finansmanlarını yalnızca bağışçı ve üyelerinin bağış ve aidatları ile sağladıklarını gururla dile getirmişlerdir. Kamu kurumları ile ortak projede yer alsalar dahi hiçbir şekilde maddi yardım almadıklarının altını çizmişlerdir. Bu konu sivil toplum kuruluşlarından bazıları için bağımsızlıkları ile bağlantılı olarak ele alınıyor görünmektedir. Herhangi bir kurum ya da kuruluştan, başka bir ulusal ya da uluslararası sivil toplum kuruluşundan

yardıma almayı bağımsızlıklarına ve sivil toplum anlayışlarına gölge düşürecek bir olay olarak değerlendirmektedirler.

Bu bakış açısı yalnızca belli sivil toplum kuruluşlarında değil, toplumsal zeminde de karşılık bulmaktadır. Zira Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının kaynakları bir tartışma konusudur. Terör örgütlerinin rahatça hareket edebildiği bir alan olan Suriyeli sığınmacılar alanına giren her kurum ve kuruluş, güvenlik merkezli bakış açısıyla sorgulanmıştır. Suriye krizinden önce de özellikle Batı ülkelerinden gelen yabancı yardımlara kuşku ile bakılmıştır. Suriyeli sığınmacılar konusunda da bu olumsuz bakış devam etmiştir. Suriyeli sığınmacılarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının yabancı kaynaklardan fonlanması teröre yapılan bir yardım olarak algılanabilmiştir (Erdoğan, 2018a: 254).

Ancak, bu noktada unutulmaması gereken bir durum her sivil toplum kuruluşunun rahatlıkla finansman bulamadığı gerçeğidir. İHH ve Mazlumder gibi köklü sivil toplum kuruluşları çok sayıda üye ve bağışçıları ile kolaylıkla belli projeleri yürütebilmektedir. İHH'nin sadece Suriye'ye yaptığı yardımların toplam maliyeti 360.600.000 Dolar olarak aktarılmıştır. Bu rakam Türkiye'de pek çok sivil toplum kuruluşunun tüm projelerine harcadığı paranın çok üzerinde bir rakamdır. Bu nedenle bazı sivil toplum kuruluşları projelerini gerçekleştirmek için bazı projelerde ortaklıklar yürüterek, bazı programlara dahil olarak finansmanlarını sağlamak zorunda kalabilmektedir.

Suriye krizinin en fazla etkilediği bölge şüphesiz sınır bölgesidir. Bu bölgede bulunan sivil toplum kuruluşları bir anda çok sayıda sığınmacı ve bu sığınmacılarla birlikte çözülmesi gereken sorunlarla kendilerini başbaşa bulmuştur. Köklü ve yerleşik sivil toplum kuruluşlarının bir bölümü bile Suriye krizinin üzerinden zaman geçmesinin ardından bölge illerinde temsilcilikler açmışlardır. Bu nedenle bölgede yer alan kimi küçük ölçekli sivil toplum kuruluşları büyük kaynaklar gerektiren sorunları çözmek konusunda inisiyatif almak zorunda kalmışlardır. Bölgenin zaten maddi olarak gelişmişlik düzeyinin oldukça düşük olduğu göz önüne alındığında bu sivil toplum kuruluşlarının

kaynak aramaya başlamaları oldukça doğaldır. Kaynak sorunu yalnızca bölge sivil toplum kuruluşlarına has bir durum değildir. İstanbul gibi en yüksek nüfusa ve kaynağa sahip bir ilde faaliyet gösteren küçük ölçekli bir sivil toplum kuruluşunun kaynak bulması bir sorun olabilmektedir. Bu duruma, daha önce bahsedilen sivil toplum kuruluşlarına üye ve devamlı bağışçı olma anlayışının Türkiye’de yerleşmemiş olması da eklenince durum daha da zor bir hal almaktadır.

Sivil toplum kuruluşları özellikle küçük ölçekli oldukları ve kaynaklara ulaşmada sorun yaşadıkları oranda birbirleri ile de işbirliği içerisinde çalışmalar yürütmektedir. Kimi sivil toplum kuruluşları bir ya da birden fazla platforma üyedir. Bu durumda aynı platformda yer alan sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yürütülebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları ortak olarak yaptıkları projelerle daha fazla sayıda kişiye ulaşabilmektedir (Mackreath ve Sağınç, 2017: 22). Yapılan görüşmelerde de bu durum ifade edilmiştir. Mazlumder gibi hukuki ve adli yardım çalışmaları yürüten bir sivil toplum kuruluşu ulaştığı sığınmacıların yardım malzemelerine ya da nakdi yardıma ihtiyaç duyduğunu belirlediği hallerde “kardeş kuruluş” olarak nitelendirdikleri sivil toplum kuruluşu ile iletişime geçerek kişilerin ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayabilmektedir. Bu şekilde sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin gelişmesinin yanında sığınmacıların en fazla sayıda ihtiyacının karşılanması sağlanabilmektedir. Bu durum aynı zamanda bir sivil toplum kuruluşunun dikkatinden kaçan bir Suriyeli sığınmacının başka bir kuruluşun dikkatini çekmesini sağlamaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarına kullandıkları kaynakları üzerinden oluşan olumsuz bakış açısının tersi sivil toplum kuruluşlarının devlete bakış açısında vardır. Sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ortak projeler üretmek konusunda girişimde bulunmamalarının sebebi olarak kamu kurumlarının sivil toplum kuruluşlarını siyasi görüşleri üzerinden değerlendirmelerini göstermektedir. Hatta kamu kurumları kimi kamusal dernek ve vakıflar aracılığı ile konuya dahil olmak istemekte, bu nedenle diğer sivil toplum kuruluşlarının kamu fonlarından faydalanma ihtimali ortadan kalkabilmektedir. Bu bakış açısı hem sivil toplum kuruluşlarının zorlandıkları finansman bulma konusunda bir kapıyı doğruca

kapatmaları anlamına gelmekte, hem de Suriyeli sığınmacılar konusunda devlet ve sivil toplum kuruluşlarının birbirlerini tamamlama işlevi görmelerini engellemektedir. Kamu kurumları birlikte projeler yürüttükleri sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları hakkında bilgi sahibi olabilirken bazı sivil toplum kuruluşlarının yürüttükleri çalışmalar hakkında hemen hemen hiç bilgi sahibi değildir. Bu durum hem daha büyük ölçekli projeler gerçekleştirilerek daha fazla sayıda insana ulaşmanın önünde bir engel oluşturmakta hem de kaynakların etkin kullanımını mükerrer projelerin ortaya çıkması nedeniyle zedeleyebilmektedir (Bayrak, 2018: 26).

Sivil toplum kuruluşlarının sağladığı hizmetler çok çeşitlilik göstermektedir. Gıda yardımı, temizlik maddeleri yardımı, kıyafet yardımı, kışlık yakacak yardımı, sağlık hizmetleri, sığınmacıların eğitimlerine yönelik çalışmalar, psikososyal danışmanlık ve destek hizmetleri, adli ve hukuki danışmanlık ve yardımlar, toplumsal uyuma yönelik çalışmalar, kültür ve sanat etkinlikleri gibi pek çok farklı alanda hizmet Suriyeli sığınmacılara yönelik projeler aracılığı ile yürütülmektedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 21). Bununla birlikte bu çalışmada Suriyeli sığınmacılarla çalışan kamu ya da sivil toplum kuruluşu çalışanlarının eğitimi, Türkiye vatandaşlarına yönelik toplumsal uyuma katkı sağlayan çalışmalar, sivil toplum kuruluşlarının kamuoyunda yükselen yabancı düşmanlığına engel olmak adına yaptıkları basın açıklamaları, Suriye'deki insani krize dikkat çeken ve krizin son bulması çağrısını ileten basın açıklamaları da Suriyeli sığınmacıları dolaylı olarak da olsa etkilediği için sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmaları arasında kabul edilmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir.

4.1.2.1. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Ekonomik Hizmetler

Önceki bölümlerde anlatıldığı üzere Suriyeli sığınmacıların hemen hepsi ekonomik olarak kötü durumdadır. Özellikle Suriyeli sığınmacıların çalışma iznine sahip olmadığı dönemde Suriye'den kaçarken yanlarında getirebildikleri sınırlı parayı da zamanla tüketmişlerdir. Çalışma iznine sahip olmadıkları için bir kısmı çalışmamış, bir kısmı ise çok düşük ücretlerle kaçak olarak çalışmak zorunda

kalmıştır. Büyük çoğunluğu ise geçici işlerde çalışarak sürekli bir gelirden yoksun kalmışlardır. Bu durumda Suriyeli sığınmacılar büyük bir çıkmaz içine girmişlerdir. Zor durumda kalan sığınmacıların ekonomik olarak desteklenmesi gerektiği bütün çevrelerce kabul edilir bir durum haline gelmiştir. Öte yandan sığınmacılara çalışma izninin verilmesinden sonra dahi sığınmacıların gelirlerinde büyük bir yükseliş gözlenmemiştir. Bazı sığınmacıların ailelerinden kişileri kaybettikleri, bu nedenle ailede çalışabilecek durumda kimse olmadığı da rastlanan durumlardan biridir. Bu durumda ailenin çocukları kaçak olarak çok düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmıştır. Tüm bu nedenlerle Suriyeli sığınmacıların ekonomik sorunlarının çözülmesi sivil toplum kuruluşlarının gündemine girmiştir.

Sığınmacılara yönelik sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen hizmetler çoğunlukla aynı yardımlarla gerçekleştirilmektedir. Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçları sivil toplum kuruluşları tarafından belirlenmiştir. Sonrasında bu ihtiyaçlara yönelik malzemeler temin edilmiş ve Suriyeli sığınmacılara dağıtılmıştır. Bu durum çoğu zaman sivil toplum kuruluşları için bu şekilde gerçekleşmiştir. Ancak görüşme yapılan sivil toplum kuruluşları zaman zaman bir amaca yönelik şartlı bağışlar alabildiklerini belirtmiştir. Bu bağışlar, örneğin bebek maması dağıtılması için yapılabilmektedir. Bu durumda bağışçıların belirlediği ihtiyaç malzemeleri toplanarak ihtiyaç sahiplerine dağıtılabilmektedir.

Suriyeli sığınmacılara yapılan ekonomik yardımlardan biri de yardım ya da alışveriş kartlarıdır. Bu alışveriş kartlarına belli miktarlarda nakit yüklenmekte ya da üzerinde belli miktar yazan kartlar sığınmacılara verilmektedir. Bu şekilde sığınmacılar, anlaşmalı marketlerde kendi ihtiyaçları doğrultusunda alışveriş yapabilmektedir. Sığınmacıların değişen ihtiyaçlarını kendi istekleri doğrultusunda karşılama imkanı veren bu uygulama son derece pratik ve yararlıdır denebilir.

Suriyeli sığınmacılara yapılan aynı yardımlarda kadın ve çocuklara yönelik ekonomik yardımlar da söz konusudur. Sığınmacı çocuklar ile çalışan sivil toplum kuruluşları, sığınmacı çocuklara kıyafet, ayakkabı yardımı yapabilmektedir. Aynı zamanda sığınmacı çocukların eğitime katılmalarını teşvik etmek amacıyla

kırtasiye ve eğitim materyali yardımı yapmaktadır. Sığınmacı kadınlara yönelik olarak ise kadın hijyen malzemeleri gibi kadınlara yönelik malzemeler dağıtılmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik ayni ve nakdi yardımların yanında Suriyeli sığınmacıların meslek edinmesine yardımcı olunması yoluyla da Suriyeli sığınmacıların ekonomik sorunlarının çözülmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Sığınmacıların yardım malzemeleri ile ihtiyaçlarının karşılanması acil ihtiyaçlar için son derece önemlidir. Ancak bu yardımlar geçici çözüm niteliğindedir. Oysa sığınmacıların meslek edinmesine yardımcı olunması sığınmacıların sürekli bir gelire sahip olma imkanı sağlayarak ihtiyaçlarını kendileri karşılamaları için bir fırsat doğurmakta ve yardımlara olan bağımlılıklarını sona erdirmektedir. Bu anlamda sivil toplum kuruluşlarının başlangıçta ayni ve nakdi yardımları tercih ettikleri ve acil durum yardımları gerçekleştirdikleri ancak zamanla bu yardımların geçici olduğunun ve bağımlılık yarattığının fark edilmesi üzerine bunun yerine meslek kazandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verildiği ve bu şekilde kalıcı ve etkili bir çözüm getirilmeye çalışıldığı belirlenmiştir.

SGDD tarafından yürütülen Acil Müdahale Programı çerçevesinde 100.000'e yakın sığınmacıya gıda dışı yardım ve alışveriş kartları dağıtılmıştır (SGDD, 2017: 14). Kent Mültecileri Koruma Programı kapsamında acil durumlarda müdahale etmek üzere mobil ekipler kurulmuştur. Bu ekipler tarafından sığınmacıların ihtiyaçları tespit edilmekte, gıda ve gıda dışı yardımlar yapılmaktadır (TBMM, 2018: 103). Çocuk ve Aile Destek Merkezleri'nde de diğer SGDD ofislerine benzer şekilde alışveriş kartı ve hijyen paketleri de hassas durumdaki sığınmacılara ulaştırılmaktadır (SGDD, 2017: 8).

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, 2012 yılından itibaren Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılara acil yardım desteğinde bulunmaktadır. Geçici Barınma Merkezleri dışında bulunan Suriyeli sığınmacılara insani yardımlarda bulunulmuştur. Hayata destek kartlı nakit yardım sistemi kurulmuştur. Bu kartlara yüklenen aylık belli miktarlardaki nakit ile sığınmacılar, anlaşmalı marketlere giderek ihtiyaçları doğrultusunda alışveriş yapabilmektedir. Kışlık kıyafet ve

malzeme yardımı da sığınmacılara yapılan yardımlar arasındadır (Hayata Destek, 2013: 6). 2017 yılında 700 anneye yeni doğan bebeklerinin ilk ihtiyaç duyabilecekleri malzemeleri içeren bakım çantası dağıtılmıştır (Hayata Destek, 2017: 15).

Sığınmacıların yardımlarla geçici olarak desteklenmesini sağlıklı bulmayan Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, Geçim Kaynağını Destekleme Projeleri ile sığınmacıların istihdamını arttırmayı hedeflemektedir. Bu projeler kapsamında 2017 yılında toplam 563 sığınmacıya mesleki eğitim verilmesi, dil eğitimi verilmesi, mesleki malzemelerin sağlanması ve çalışma izni alınması gibi yollarla istihdamlarına destek olunmuştur (Hayata Destek, 2017: 19).

Yuva Derneği tarafından yürütülen Geçim Kaynakları Programı ve Emek Karşılığı Nakit Destek Projesi ile Suriyeli sığınmacılar ve yerel halkın istihdama daha fazla katılması için çalışmalar yürütülmektedir. Projeler kapsamında mesleki eğitimler verilmekte ve iş hayatına katılımında Suriyelilere yönelik önyargıların ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Kamu kurumları ile işbirliği içerisinde dezavantajlı grupların ekonomik bağımsızlıklarına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Emek Karşılığı Nakit Destek Projesi'nde Suriyeli sığınmacıların sigortaları ve maaşları Yuva Derneği tarafından karşılanmaktadır (Yuva, 2018: 33-36).

Cansuyu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik gıda malzemeleri yardımları (H//cansuyu, 2019a), "Suriyeli Muhacirlere Yardım" kampanyası kapsamında giyim malzemesi yardımları (H//cansuyu, 2019b), "Sizi gerçek muhtaçlara ulaştırır" kampanyası kapsamında ise kışlık yakacak ve kıyafet yardımı yapmaktadır (H//cansuyu, 2019c). Dernek, temsilcilikleri aracılığı ile yapılan kampanyalar sonucu elde edilen; battaniye, ısıtıcı, soba, kömür, halı, mutfak malzemesi, gıda, çocuklar için kışlık giyecek, biberon, mama, çocuk bezi, ilaç ve temizlik malzemesi gibi yardım malzemelerini Hatay, Kilis, Ankara gibi Türkiye'nin farklı illerinde ihtiyaç sahibi Suriyeli sığınmacılara ulaştırmaktadır (H//cansuyu, 2019d). İyilikhane Çocuk Derneği de Kızılay aracılığı ile Suriyeli sığınmacı çocuklara battaniye ve kışlık kıyafet yardımı yapmıştır (H//iyilikhane, 2019a).

İyilikder Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği de Cansuyu Derneği ile benzer şekilde Suriyeli sığınmacılara yönelik yardım malzemesi dağıtım çalışmaları yürütmektedir. Gıda ve temizlik malzemesi gibi yardımlar temsilcilikleri aracılığı ile Suriyeli sığınmacılara ulaştırılmaktadır (H//iyilikder , 2019a). Suriyeli sığınmacılara yönelik söylemlerinde tıpkı Cansuyu Derneği gibi muhacir terimini tercih eden dernek, sığınmacılara kıyafet yardımında da bulunmaktadır (H//iyilikder, 2019b).

Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği de Suriyeli sığınmacılara yönelik maddi yardımda bulunan derneklerden biridir. Dernek, Ankara'da bulunan Suriyeli sığınmacılara gıda dışı yardımlarda bulunmaktadır. Bu yardımlar için ihtiyaç malzemelerin temin edilmesinden önce fizibilite çalışmaları yapılarak sığınmacıların bizzat kendilerinden hangi malzemelere ihtiyaçları olduğu bilgisi alınarak etkili bir yardım yürütülmesi hedeflenmiştir. Sığınmacıların ihtiyaçları belirlendikten sonra ağırlıklı olarak temizlik malzemeleri talepte bulunan sığınmacılara ulaştırılmıştır. Söz konusu yardımlar yalnızca Suriyeli sığınmacılara değil diğer ülkelerden gelen sığınmacılara da yapılmaktadır (MSYD, 2017: 5-6). MSYD-ASRA Altındağ ve Mamak Toplum Merkezleri aracılığı ile de Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği sığınmacılara yönelik bayramlık kıyafet yardımı gibi yardımlarda bulunmaktadır (H//msyd, 2019c).

Okmeydanı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nde Suriyeli sığınmacıların kurmuş oldukları "Kadın Kadına Mülteci Mutfağı" ile Suriyeli sığınmacı kadınlar ürettikleri reçel ve turşuları projeye destek olan yerlerde sergileme ve satma imkanına sahip oluyorlar (H//sivilsayfalar, 2019).

Hiraeth Mülteci Entegrasyon ve Destek Derneği de Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yürütmektedir. Dernek tarafından Suriyeli ihtiyaç sahibi sığınmacılara yönelik olarak kömür, kıyafet, market kartı gibi aynı yardımlar yapılmaktadır (H//hiraeth, 2019c).

Kamuoyunda yardım kampanyaları ile sık sık gündeme gelen İHH İnsani Yardım Vakfı'nın Suriyeli sığınmacılara yönelik en fazla maddi yardım yapan kuruluşlardan biri olduğu algısı kamuoyunda yaygın olmakla birlikte yapılan araştırma ve görüşme sonucunda İHH İnsani Yardım Vakfı'nın Suriyeli sığınmacılardan ziyade "yerinde yardım" anlayışı ile doğrudan Suriye topraklarına yönelik yardım faaliyetleri yürüttüğü bilgisine ulaşılmıştır. Azez, İdlib, Afrin'deki iç savaştan etkilenen kişilere yönelik maddi yardımlar İHH İnsani Yardım Vakfı'nın gündeminde büyük yer kaplamaktadır. Yapılan görüşmelerde açık kapı politikasına da sıcak yaklaşmadıkları öğrenilen Vakıf, yerinde müdahale ve yerinde yardım ile Suriyeli sığınmacıların bugün karşılaştıkları bir takım problemler ile karşılaşmayacakları görüşünü dile getirmişlerdir. Bu anlamda çok miktarda yardım malzemelerini Türkiye'de temin ederek tırlarla Suriye'de bulunan insanlara ulaştırmaktadırlar. Öte yandan her ne kadar açık kapı politikasını yanlış bulsalar da vakıf olarak Suriyeli sığınmacılara sırtlarını dönmediklerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda kendilerine ulaşarak ihtiyaçlarını dile getiren Suriyeli sığınmacıları tıpkı Mazlumder gibi kardeş sivil toplum kuruluşlarına yönlendirdiklerini dile getirmişlerdir.

4.1.2.2. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Eğitim Hizmetleri

Suriyeli sığınmacılar içerisinde 0-18 yaş aralığındaki çocuk sığınmacıların sayısı 1.655.381'dir. Bu sayı toplam sığınmacıların %45,9'una tekabül etmektedir (H//goc, 2019a). Bu durum yüksek doğum oranı ile birlikte düşünüldüğünde Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümünün genç ve okul çağıdaki nesil olacağı tahmin edilmektedir. Bir sığınmacı çocuğun eğitimine ara vermesi ile uğradığı büyük kayıp, Suriyeli sığınmacıların kısa sürede ülkelerine dönecekleri düşünüldüğü için uzun süre sığınmacıların eğitimlerine geçici çözümler üretilmesi ile daha da büyümüştür.

Sığınmacıların daha önce belirtildiği üzere çocuklarını okula göndermek konusunda yaşadıkları tedirginlik ve isteksizlik Suriyeli sığınmacı çocukların önemli bir kısmının hala okullaşmamasına neden olmuştur. Bu durum Suriyeli sığınmacılar arasında çok sayıda çocuk işçinin bulunması ile birlikte

sığınmacıların genç nüfusunun geleceğinin tehlikede olduğunu düşündürmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının önemli bir bölümü de Suriyeli çocuk sığınmacıların eğitimleri için çalışmalar yürütmektedir. Sığınmacı çocukların okullaşması için ailelerinin ikna edilmesi, okula giden sığınmacı çocuklara kırtasiye ve giyim malzemesi yardımı, belli bir süre okuldan uzak kalan sığınmacı çocukların kaybettikleri zamanı telafi etmeleri için kurslar, derslerinde zorlanan sığınmacı çocuklar için Türkçe dil eğitimi ve takviye kurslar, çalışan çocukların tespit edilmesi ve okullaşmasının sağlanması için saha çalışmaları, çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanların hazırlanması ve aktiviteler düzenlenmesi, Suriyeli çocuk sığınmacılarla Türk akranları arasında sosyal uyumu arttırmaya yönelik çalışmalar gibi projelerle sivil toplum kuruluşları Suriyeli çocuk sığınmacıların güvenli bir gelecekleri olması için büyük bütçeler ve kaynaklar ayırmaktadır.

Suriyeli çocuk sığınmacılar için yürütülen eğitim hizmetlerinin yanında Suriyeli yetişkin sığınmacılar için de yaşam boyu öğrenme, mesleki eğitim, sağlık eğitimi gibi alanlarda eğitim çalışmaları yürütülerek sivil toplum kuruluşları hem sığınmacıların toplumsal uyumunun arttırılmasına yardımcı olmakta, hem de yetişkin sığınmacıların kendilerini geliştirebilmesi için fırsatlar yaratmaktadır. Birçok sivil toplum kuruluşu Suriyeli yetişkin sığınmacıların Türkçe öğrenmesi için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarla kurulan kurslar sonunda bazı sivil toplum kuruluşları Milli Eğitim Bakanlığı onaylı dil sertifikası vermektedir. Suriyeli sığınmacılar bu dil sertifikalarını iş başvurularında da kullanabilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik eğitim faaliyetleri incelenirken en fazla dikkat çeken proje İHH ve Yetim Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilen Reyhanlı Eğitim Köyü projesidir. Reyhanlı Eğitim Köyü savaşta ailelerini kaybetmiş ve korunmaya muhtaç çocukların eğitimi ve yaşamları için hayata geçirilmiş bir projedir. Bu proje kapsamında 55 Villa (35 Erkek, 20 Kız), 3 Okul (İlk ve Ortaokul), 1 Misafirhane, 1 Merkezi Mutfak ve Çamaşırhane, 1 Kongre Merkezi, 1 Poliklinik, 1 Rehabilitasyon ve Terapi Merkezi, 2 Mini Market, 2 Kuaför, 1 Aile Görüşme Merkezi, 1 Cami, 1 İdari Binadan oluşan bir kompleks

inşa edilmiştir. Bunlar dışında çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri spor sahaları ve eğlence alanları bulunmaktadır (H//yetim, 2019a).

Her ne kadar adı Eğitim Köyü olsa da anlaşılacağı üzere bir çocuğun yaşamının her alanında, eğitim, barınma, sağlık, boş zaman aktiviteleri gibi, ihtiyaçlarına cevap verebilecek bütünlüklü bir kampüs yapısı söz konusudur. Yetim Vakfı tarafından da Eğitim Köyü'nün amacı "Sevgi ve şefkat dolu, gelişime açık, kaliteli ve sağlıklı yaşam standartlarında bir eğitim ortamı oluşturarak insanlığın ve toplumun kalkınmasına öncülük yapacak bireyler yetiştirmek" (H//yetim, 2019a). olarak açıklanmaktadır. Eğitimci ve çalışanların özel olarak seçildiği Eğitim Köyü'nde güvenlik konusunun üzerinde de özel olarak durulmaktadır.

Reyhanlı Eğitim Köyü'nde yalnızca yetim çocuklara yönelik faaliyetler gerçekleştirilmemekte, aynı zamanda yetim çocuk annelerine yönelik eğitimler de yürütülmektedir. Tekstil ve tasarım atölyesinde mesleki eğitim alan Suriyeli yetim sığınmacı annelerinin istihdama katılımları için mesleki beceri kazanmaları ve eğitim sertifikası sahibi olmaları sağlanmaktadır (H//yetim, 2019b).

Reyhanlı Eğitim Köyü, halihazırda Yetim Vakfı tarafından idare edilmektedir. Yaklaşık 900 Suriyeli yetim çocuğa başta barınma ve eğitim olmak üzere hizmetler sunulmaktadır. Uzman psikolog ve danışmanlar aracılığı ile Suriyeli yetim çocukların hem savaş nedeniyle hem de ailelerini kaybetmiş olmaları nedeni ile yaşadıkları travmaların etkilerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir (H//aa, 2019).

Reyhanlı Eğitim Köyü İHH tarafından en fazla gurur duyulan projelerden biri olarak anlatılmıştır. Özellikle yardımın şekli ve nasıl yapılması gerektiği konusunda tüm sivil toplum kuruluşlarına örnek olacak bir proje olarak görülmektedir. İHH'ya göre yardımın devamlı olması ve kalıcı etkilerinin olması son derece önemli olduğu için Reyhanlı Eğitim Köyü önemli bir örnektir. Reyhanlı Eğitim Köyü'nde hem sığınmacı çocukların hemen hemen tüm ihtiyaçları karşılanmakta hem de sığınmacı çocukların kaliteli bir eğitim alarak kalifiye birer yetişkin olma şansına sahip olmaları sağlanmaktadır. Aslında aynı ve nakdi

yardımlar konusunda da oldukça fazla çalışması bulunan İHH, yetim köyü ya da su kuyusu gibi belli bir sorunun çözümüne yönelik kalıcı yapıların daha etkili bir yardım şekli olduğunu belirtmiştir. Gerçekten Reyhanlı Eğitim Köyü sivil toplum kuruluşları tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen en büyük projelerden biridir. Bu proje aynı zamanda son derece maliyetlidir. İHH gibi büyük bütçesi olan bir sivil toplum kuruluşunun bu projeyi gerçekleştirmesi mümkün olabilirken kısıtlı bütçeleri ile çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının bu şekilde büyük projeleri yürütmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle her sivil toplum kuruluşunun yürüttüğü büyük ya da küçük projeler, çalışmalar, yaptığı etkinlikler değerlidir.

Malala Fonu, Dünyada kız çocuklarının okullaşmasını sağlamak için yapılan eğitim çalışmalarına destek vermektedir. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının bir kısmının eğitim faaliyetlerini yürütürken kullandığı fonlardan biridir. İGAMDER de bu fondan yararlanarak Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. İGAMDER ve Mavi Kalem Derneği'nin Malala Fonu çerçevesinde yürüttüğü "Bir Çocuk, Bir Öğretmen, Bir Kalem ve Bir Kitap Dünyayı Değiştirir Projesi" ile Suriyeli sığınmacılar içerisindeki kız çocuklarının erken evlendirilmelerinin önüne geçmek ve okullaşma oranlarını arttırmak hedeflenmektedir. Özellikle ortaöğretim çağındaki sığınmacıların okullara kayıt olmalarına destek verilmektedir. Sığınmacıların okullaşmasının önündeki engelleri kaldırmak üzere çalışanlara da destek olunmaktadır (H//igamder, 2019a).

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, saha ofislerinde Suriyeli sığınmacıların eğitim-öğretimlerine destek vermek amacıyla, kırtasiye setleri, alışveriş kartları gibi yardımlarda bulunmaktadır (SGDD, 2017: 4). Çok yönlü destek merkezlerinde ise yetişkin sığınmacılara kurslar verilmektedir (TBMM, 2018: 103). İngilizce, Türkçe, Arapça dil kursları, bilgisayar ve sanat eğitimleri ile mesleki eğitimler ve çocuklar için açık hava aktiviteleri yaş kriteri olmaksızın tüm sığınmacılara sağlanmaktadır (SGDD, 2017: 6).

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, tarafından 2016 yılında, Çocuk ve Gençlik Dostu Alanların da bulunduğu Çocuk ve Aile Destek Programı uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda kurulan Çocuk ve Aile Destek Merkezlerinde çocukların yaşam becerilerini geliştirmeye ve psiko-sosyal destek sağlamaya yönelik faaliyetler ile çocuklara, okula gitmelerini ve devam etmelerini teşvik etmek amacıyla dil kursları ve etütler gerçekleştirilmektedir (SGDD, 2017: 8). Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği tarafından Yaşam Becerileri Geliştirme Merkezi projesi ile Adana ve İstanbul'da iki eğitim kampüsü kurulması planlanmaktadır. Bu kampüslerde yaş sınırı olmaksızın sığınmacılara Türkçe dil kursları verilmesi ve okul çağındaki sığınmacı çocukların ihtiyaç duydukları alanlarda etütlerle eğitimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır (SGDD, 2017: 10).

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, uluslararası kuruluşlar ile en fazla işbirliği yapan ve en fazla uluslararası fon kullanan sivil toplum kuruluşlarından biridir. GIZ-Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu da SGDD ile birlikte projeler yürüten uluslararası sivil toplum kuruluşlarından biridir. Birlikte Güçlüyüz Projesi çerçevesinde SGDD ve GIZ Suriyeli ve Türk gençlere proje yazma eğitimi verilmektedir. Hem gençlerin proje yazma ve yönetme becerileri geliştirilmekte hem de Suriyeli ve Türk gençler arasında iletişimin artırılması hedeflenmektedir (H//sgdd, 2019a).

Suriyeli sığınmacılara yönelik eğitim faaliyetleri arasında sığınmacıların meslek edinmelerine yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir. İGAMDER, Suriyeli sığınmacılara yönelik mesleki eğitim çalışmaları yürütmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu ile İGAMDER tarafından yürütülen Bölgesel Entegrasyon Hızlandırıcıları Projeleri (RIAC-S) ile 32 Suriyeli sığınmacıya kuaförlük eğitimi verilmesi ve meslek sahibi olmaları için çalışmalar yürütülmektedir (H//igamder, 2019b).

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği tarafından kurulan Hayata Destek Evleri, çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında sığınmacı ailelerini bilgilendirerek sığınmacı çocukların okullaşma oranının katkıda bulunmak üzere çalışmalar

yürütmüştür. Sığınmacı çocukların okullara kayıtlarında yardımcı olurken, ilk ihtiyaçlarının karşılanmasında da ailelere destek olunmuştur. Yine Hayata Destek Evlerinde dil kursları ve mesleki eğitim kursları verilmektedir. Bu eğitimler sonunda katılımcılar MEB onaylı sertifika alabilmektedir. Hayata Destek Evlerinde oluşturulan teknoloji sınıfı ile gerek çocuklar gerekse yetişkinlerin teknoloji eğitimi almaları sağlanmıştır (Hayata Destek, 2017: 13-16).

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 2016 yılında İstanbul'da yürüttüğü, Suriyeli Çocukların Eğitime Kazandırılması Projesi kapsamında 200 Suriyeli çocuk sığınmacının eğitime kazandırılması ve eğitimlerini başarılı şekilde devam ettirmelerini hedeflemiştir. Proje çerçevesinde okula kayıt sırasında yardımcı olma, resmi kayıt işlemlerinde bilgilendirme ve yönlendirme, okul çağındaki sığınmacı çocuklara yardım yapan kuruluşlar hakkında bilgilendirme ve yönlendirme, psikolojik ve hukuki danışmanlık gibi hizmetler verilmiştir. Bunlara ek olarak okul öncesi çocuklar ve anneleri için oyun ve eğitim atölyeleri gerçekleştirilmiştir (H//mavikalem, 2019a).

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 2017 yılında Suriyeli Kız Çocuklarının Eğitime Kazandırılması ve Savunuculuk projesini başlatmıştır. Bu proje ile 10-14 yaş aralığındaki Suriyeli kız çocuklarının okullaşma oranının artırılması ve okula gidememe nedenlerinin araştırılması hedeflenmiştir. Malala Fonu tarafından desteklenen bu projede kız çocuklarının aileleri ile görüşmeler yapılması, kız çocuklarına danışmanlık hizmetleri verilmesi hedeflenmiştir (H//mavikalem, 2019b).

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 2018 yılında ise Suriyeli Çocukların Eğitime Dair Model Oluşturma Projesi ile Suriyeli sığınmacıların ortaöğretime devam etmeleri konusunda karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bunlarla ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarını bilgilendirmek için kılavuz hazırlamak hedeflenmiştir (H//mavikalem, 2019c).

Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği, Suriyeli sığınmacılar içerisinde en fazla ayrımcılığı uğrayan gruplar olan Suriyeli Dom sığınmacı çocuklar ve Suriyeli

Kürt çocuklara yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. Suriyeli sığınmacılar içerisindeki dezavantajlı bu gruplara yönelik dört temel başlıkta hizmet verilmektedir: Dil dersleri, akademik destek, psiko-sosyal destek, barış inşası çalışmaları. Belli yaş aralıklarındaki Suriyeli çocuk sığınmacılara Türkçe dersi verilerek Türkçe eğitim nedeni ile okula devam etmemelerini önlemek amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu çocukların aileleri ile yapılan görüşmelerle çocuklarını okula kayıt ettirmeleri konusunda ikna çalışmaları yürütülmüştür. Sanat atölyeleri ile de sosyal gelişimlerine katkı sağlanması amaçlanmıştır (H//tarlabası, 2019).

Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği tarafından Suriyeli yetişkin sığınmacılara Türkçe dersleri de yürütülmektedir. Suriyeli sığınmacılardan önce Afrikalı sığınmacılar ile başlayan dersler günümüzde Suriyeli sığınmacıların da katılımı ile devam etmektedir. Afrikalı sığınmacılarla yapılan çalışmalar sonucunda kazanılan tecrübeler Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarda kullanılmıştır (H//tarlabası, 2019).

Yuva Derneği'nin yürüttüğü, İkinci Dil Olarak Türkçe Eğitim Programı ile Suriyeli sığınmacıların Türkçeyi öğrenmeleri ve toplumsal uyumlarının artırılması hedeflenmektedir. Çocuklara ve yetişkinlere seviye farkları gözetilerek sunulan eğitim hizmetlerinde bireysel gelişim farklılıkları göz önünde bulundurulmuş ve diyalog temelli öğrenme teknikleri uygulanmıştır (Yuva, 2018: 18).

Yuva Derneği tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik verilen mesleki eğitimlerde MEB ile yapılan anlaşma çerçevesinde eğitimleri tamamlayan katılımcılar, MEB onaylı sertifika sahibi olabilmektedir. Dernek tarafından Suriyeli sığınmacılarla çalışan eğitmenlere ve gönüllülere yönelik eğitimler de düzenlenmektedir (Yuva, 2018: 21-24).

Kentsel Bölgelerde Yaşayan Suriyeli Gençlerin Eğitime Erişiminin Geliştirilmesi Projesi; Yuva Derneği, Sultanbeyli Belediyesi ve Mülteciler Derneği işbirliğinde 17-25 yaş arasındaki Türk ve Suriyeli 400 kişinin yükseköğretime hazırlanmasına

yardımcı olma amacını taşımaktadır. Türkçe dil sınavlarına ve yabancıları için yükseköğretime geçiş sınavlarına yönelik kurslar verilmektedir (Yuva, 2018: 31).

Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği, MSYD-ASRA Mamak Toplum Merkezi'nde sığınmacılara yönelik eğitimler düzenlenmektedir. İlk yardım eğitimi, toplumsal cinsiyet temelli şiddet eğitimi, stresle başa çıkma yöntemleri eğitimi gibi eğitimler düzenlenmiştir (H//msyd, 2019b).

İnsan Vakfı tarafından İstanbul'da yürütülen Dil ve Meslek eğitimi projesi kapsamında 2018-2019 yıllarında Suriyeli sığınmacılara yönelik eğitimler düzenlenmesi hedeflenmektedir. Türkçe, kameramanlık, sunuculuk ve spikerlik, gazetecilik ve yazılım eğitimleri verilerek yıllık 400 öğrenciye ulaşılması hedeflenmektedir. Vakıf aynı zamanda Suriyeli sığınmacılara yönelik nakit yardımı da yapmaktadır. Geçtiğimiz 3 yılda 250 Suriyeli çocuk sığınmacıya burs verilmiştir (H//insanvakfı, 2019).

İyilikhane Çocuk Derneği, "Kardeşlik Bağı Eğitim, Sosyal Destek ve Rehberlik Projesi" ile okul çağındaki Suriyeli sığınmacılara destek olmaktadır. Suriyeli çocuk sığınmacıların eğitimlerindeki eksikliklerini tamamlamaya çalışmaktadır. 3 sığınmacı ve 2 gönüllüden oluşan ve "kardeşlik grubu" adı verilen gruplarla sığınmacıların okuldaki derslerine destek olunmakta ve Türkçe dil eğitimi verilmektedir. Eğitim hizmetlerinin yanında bu gruplar çeşitli etkinliklerle sığınmacı çocukların sosyal olarak gelişimlerine de destek olmaktadır. Bu proje kapsamında başışçılar, sığınmacı bir çocuğun aylık eğitim giderlerini karşılayabilmektedir (H//iyilikhane, 2019b).

Yeryüzü Çocukları Derneği, 2016 yılında tamamen Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik olarak kurulmuş bir dernektir. Onun İş Okumak projesi ile sığınmacı çocukların eğitime kazandırılması, derneğin ana hedefidir. Okula gidemeyip çalışmak zorunda olan Suriyeli sığınmacıların okullaşmasının sağlanması amacıyla faaliyetler yürütülmektedir. Saha çalışması yapılarak kaçak çalıştırılan Suriyeli çocuk sığınmacılara ulaşılmaya çalışılmış ve eğitimlerine devam etmeleri

için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bugüne kadar 135 çocuk çalışma hayatını terk ederek okullarına devam ettirilmiştir (H//yeced, 2019a).

Yeryüzü Çocukları Derneği'nde sığınmacı çocuklara, eğitim desteği, maddi destek ve psikososyal destek olarak üç temel başlık altında hizmet verilmektedir. Özellikle eğitimini yarım bırakan çocuklara yönelik projeler geliştirilerek sığınmacılar içerisinde kayıp bir nesil oluşmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Hizmetler gerçekleştirilirken hem sığınmacı çocuklar hem de sığınmacı çocukların aileleri projelere dahil edilmektedir. Aynı zamanda sığınmacıların eğitim dışında kalan ihtiyaçları derneğe ulaştığında diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirmeler yapılmaktadır. Çalışmalarını İstanbul'da yürüten dernek, sığınmacılara ulaşırken il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinden, kaymakamlıklardan, mahalle muhtarlıklarından bilgi aldıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve bu ihtiyaçlara yönelik malzemelerin tedarik edilmesinde hiçbir kurumdan yardım almadıklarını da eklemiştir.

Telafi Merkezi projesi ile Yeryüzü Çocukları Derneği çatısı altında, çalışmak zorunda kaldıkları için eğitimlerine ara vermek durumunda kalan Suriyeli çocuk sığınmacıların sınıflarının gerisinde kaldığı tespit edilmiş ve bu eksikliklerin giderilmesi için bu çocuklar ile gönüllülerin çalışması sağlanmıştır. Türkçe dil eğitimi de düzenli eğitimden yoksun kalan Suriyeli çocuk sığınmacılar için gönüllüler tarafından verilmiştir. Bu şekilde eksikleri tamamlanan sığınmacı çocukların okula kayıtlarının yaptırılması sağlanmıştır (H//yeced, 2019b).

Yeryüzü Çocukları tarafından 200 Suriyeli çocuk sığınmacıya Yaz Okulu düzenlenmiş ve eğitim merkezlerinde Suriyeli çocuk sığınmacılar öğrenim hayatına hazırlanmaya çalışılmıştır. Türkçe dil eğitiminin yanında okulda alacakları derslere hazırlık yapan sığınmacı çocuklara gönüllü öğretmenler tarafından eğitim verilmiştir. Eğitim sonunda sığınmacı çocuklara sertifika verilmiştir. Yaz okulunun yanında yıl içerisinde de takviye dersleri ile sığınmacıların eksiklerini kapatmalarına yardımcı olunmaktadır (H//yeced, 2019c).

MUDEM İzmir Eğitim Destek Merkezi, 2016 yılında Mülteci Destek Derneği tarafından Expertise France'ın finansman sağlaması ile kurulmuştur. Suriyeli çocuk sığınmacılar için sosyal becerilerini geliştirebilecekleri, temel eğitimlerine katkı sağlayabilecekleri bir alan olarak tasarlanmıştır. Merkezde aynı zamanda yetişkin sığınmacılara yönelik mesleki eğitim kursları da düzenlenmektedir (H//MUDEM, 2019c).

Hiraeth Mülteci Entegrasyon ve Destek Derneği, Bağ Projesi kapsamında 9-13 yaş aralığındaki 70 Suriyeli çocuk sığınmacıya başta eğitim olmak üzere destek vermektedir. Bu proje ile her bir Suriyeli çocuk sığınmacının bir gönüllü ile eşleştirilmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde sığınmacı çocukların sosyal uyumlarının sağlanması da hedeflenmektedir (H//hiraeth, 2019a). Düş Çadırı Projesi de 2016-2017 yılları arasında benzer şekilde yürütülen bir projedir (H//hiraeth, 2019b). Bu ve benzeri çalışmalar hali hazırda sürdürülmektedir.

4.1.2.3. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Sosyal Hizmetler

Suriyeli sığınmacılara götürülen sosyal hizmetlerde psiko-sosyal hizmetler en önemli başlıktır. Suriyeli sığınmacıların savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınmış olmaları hepsinin psikolojik travmalar ile baş etmek zorunda kalması anlamına gelmektedir. Suriyeli sığınmacıların önemli bir bölümü bu savaşta ailesinden birilerini kaybetmiştir. Pek çoğu sıcak çatışmalara şahit olmuştur. Türkiye'de bulunma sürelerinin uzamasıyla birlikte ülkelerine duyulan özlem de giderek artmıştır. Türkiye'de yaşamaya başladıkları yerlere ve yeni kişilere, yeni bir topluma adapte olma konusunda ortaya çıkan psikolojik zorluklarla mücadele etmektedirler. Tüm bu durumların bir sonucu olarak Suriyeli sığınmacıların psikolojik desteğe ihtiyaç duymasına neden olmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların psikolojik olarak desteklenmesi için sivil toplum kuruluşlarının hemen hepsi çalışmalar yürütmektedir. Sivil toplum kuruluşları, bazen istihdam ettikleri psikolog ve danışmanlarla bazen de gönüllü ve üyeleri arasındaki psikolog ve danışmanlar aracılığı ile Suriyeli sığınmacılara yönelik psiko-sosyal yardım çalışmaları yürütebilmektedir.

Sosyal yardımların bir bölümü cinsiyet farkı gözetilmeksizin yürütülürken bir bölümü kadınlara yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Sığınmacı kadınların büyük bir çoğunluğu, evlerini terk ederek Türkiye'ye geldikten sonra daha önce bahsedilen toplumsal cinsiyet kodları nedeni ile günlerini evde geçirmek zorunda kalmaktadır. Kız çocuklarının okullaşma oranı da oldukça düşük olduğu için kız çocukları da vakitlerinin çoğunu evde geçirmektedir. Bu durum hem sığınmacı kadınların toplumsal uyumlarının sağlanmasını engellemekte hem de yaşadıkları psikolojik sorunları derinleştirmektedir. Bu nedenle Suriyeli sığınmacı kadınların ve genç kızların gerek psikolojik olarak desteklenmesi gerekse toplumsal uyumlarının sağlanması için sivil toplum kuruluşları tarafından çalışmalar yürütülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü sosyal projeler arasında sığınmacıların boş zamanları verimli değerlendirmelerini sağlayacak çalışmalar da yer almaktadır. Sığınmacılara yönelik spor yapmalarına imkan sağlama, piknik gibi sosyal aktiviteler düzenleme, sanat eğitimi gibi etkinliklerle boş zamanlarını değerlendirmeleri sağlanmaktadır. Aynı zamanda sığınmacılara sağlık, özel olarak kadın sağlığı, kişisel hijyen, sağlıklı beslenme, cinsel sağlık, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını önleme, çocuk istismarı ve çocuk işçiliğini önleme alanlarında eğitimler verilmektedir. Bu şekilde Suriyeli sığınmacıların bilinç düzeylerinin artırılması amaçlanmaktadır.

SGDD tarafından, 35 ildeki 30 saha ofisinde Suriyeli sığınmacılara psiko-sosyal ve hukuki destekler verilmektedir (SGDD, 2017: 4). Suriyeli sığınmacılara çok yönlü destek merkezlerinde birden fazla hizmet verilmektedir. Bu merkezlerde psiko-sosyal danışmanlık, hukuki danışmanlık, insani yardım, sağlık danışmanlığı hizmetleri verilmektedir (TBMM, 2018: 103). SGDD tarafından kurulan Çocuk ve Aile Destek Merkezlerinde sosyal ve hukuki danışmanlık ile sağlık ve beslenme alanlarında danışmanlık verilmektedir (SGDD, 2017: 8).

SGDD Çok Yönlü Destek Merkezleri ile Çocuk ve Aile Destek Merkezi bünyesinde kadın ve genç kızlara yönelik sağlık danışmanlığı, psiko-sosyal danışmanlık ile üreme ve kadın sağlığı alanında eğitimler vermek üzere kurulan

alanlar sağlık eğitmenleri, psikologlar ve sosyal çalışmacılar ile cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakaları için de bir kadınlar ve kız çocukları için güvenli alan oluşturulmuştur (SGDD, 2017: 9).

Mülteci Destek Derneği tarafından yürütülen bir diğer proje ise Kadın ve Kız çocukları için Güvenli Alan Projesi'dir. Sağlık Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (ECHO) işbirliğinde, Suriyeli sığınmacı ve diğer uluslararası korumaya sahip kadınlar ile kız çocuklarına güvenli alanlar sunulmaktadır. İstanbul Zeytinburnu, Bursa Osmangazi ve İzmir Bornova'da Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerde kadın sağlığı eğitimi verilmektedir. Merkezlerde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele çalışmaları da yürütülmektedir. Merkeze gelen sığınmacı kadınların çocukları da merkezi kullanabilmektedir (H//MUDEM, 2019b).

SGDD tarafında Gaziantep'te kurulan Barış ve Sanat Merkezi'nde gerçekleştirilen etkinliklerle sığınmacıların boş zamanlarını verimli değerlendirmelerine katkı sağlanırken, barış ortamında vakit geçirmeleri amaçlanmaktadır (SGDD, 2017: 10). SGDD ve Uluslararası G rgt işbirliği ile yürütülen SupportMen projesi eevesinde kurulan merkezlerden çalışma saatleri nedeni ile faydalanamayan erkek sığınmacılara uygun gün ve saatlerde etkinlikler düzenlenmektedir (SGDD, 2017: 11).

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, 2014 yılında Esenler'de çok Amaçlı Destek Merkezi'ni kurmuştur. Bu merkezde Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere sığınmacılara danışmanlık ve psiko-sosyal destek hizmetleri verilmektedir. Sığınmacıların sosyal uyumunu hızlandırmak üzere etkinlikler düzenlenmektedir. Bu merkez aracılığı ile sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamaları için gerekli birimlere erişimlerinin sağlanması için yardımcı olunmaktadır. Sığınmacılara hakları ve bu haklara erişimi konusunda bilgilendirme yapılırken aynı zamanda kamu kurumlarının da bilgilerinin ve farkındalıklarının arttırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Sığınmacıların sorunları tespit edilerek bu sorunlara çözüm nerileri üretilmektedir (zglnar, 2018: 11-14). Esenler ok Amaçlı Destek

Merkezi bünyesinde oluşturulan Suriyeli kadın sığınmacılar korusu ile sığınmacıların sosyal gelişimine katkıda bulunulmuştur (İKGV, 2018: 17). Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'nin tanıtılması için Arapça broşürler hazırlanmıştır. Bu broşürlerde merkezde verilen hizmetlerden bahsedilmiş ve çocukların getirilebileceği belirtilmiştir. Türkçe hazırlanan broşürde ise merkezin yerel halka da açık olduğu belirtilmiştir. Bu şekilde yerel halk ile sığınmacılar arasında iletişim de artırılabilir (H//ikgv, 2019).

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, Mülteci Destek Programı çerçevesinde 8 ilde kurulan Hayata Destek Noktaları hakları ve ulaşabilecekleri hizmetler konusunda bilgi verilmektedir. Hayata Destek Evleri'nde yürütülen psiko-sosyal destek çalışmaları ile de 2017 yılında 18.476 sığınmacıya ulaşılmıştır. Mülteciler ile yerel halk bu merkezlerde biraraya getirilerek toplumsal uyum ve gruplar arası iletişime katkı sağlanması hedeflenmektedir (Hayata Destek, 2017: 12-14).

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma Derneği, Çocuk Koruma Projesi ile sığınmacı çocuklar ve varsa ailelerinin çocuk koruma hizmetlerine erişimini sağlamayı hedeflemektedir. Dernek, iki koruma ofisinde çocuk istismarı, sömürü, çocuk işçiliği, refakatsiz çocukların korunma hizmetlerine erişimi gibi konularda koruma ve güçlendirme hizmetleri vermektedir. Risk altındaki çocuklar tespit edilmekte ve Sosyal Hizmet Merkezleri ile işbirliği içerisinde gerekli durumlarda müdahale edilmesi sağlanmaktadır. Risk gruplarının ihtiyaçları tespit edilmekte ve ihtiyaçları giderilse dahi takip edilmeye devam edilmektedir (H//mavikalem, 2019d).

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma Derneği, Kadınların Güçlendirilmesi İçin Erkek Katılımı Projesi ile Suriyeli sığınmacıların içerisindeki kadın ve kız çocuklarının korunmasında ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin azaltılmasında Suriyeli erkek sığınmacıların destekleyici olmaları hedeflenmektedir. Bu proje ile Suriye kültürel değerleri de göz önünde bulundurularak Suriyeli erkek sığınmacıların hangi şekillerde kadın ve kız çocuklarının korunmasında rol sahibi olabilecekleri belirlenmeye çalışılmıştır (H//mavikalem, 2019e).

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma Derneği tarafından 2018 yılında, Kızlar Güçleniyor Projesi kapsamında Suriyeli ve Türk genç kızların iletişimlerini arttırmak ve eğitimlerine destek olmak için atölyeler düzenlenmiştir. Bilgisayar eğitimi, dil eğitimi, matematik eğitimi gibi atölyelerin yanında dans, sanat gibi atölyelerde Suriyeli ve Türk genç kızların birbirlerini tanımaları ve Suriyeli genç kızların toplumsal uyumlarının sağlanması hedeflenmektedir. Proje çerçevesinde ayrıca okullaşmanın artırılması, hizmetlere ulaşım ve sığınmacı hakları hakkında, ergenlik ve sağlık konusunda bilgilendirme gibi danışmanlık hizmetleri de verilmektedir (H//mavikalem, 2019f).

Mülteci Destek Derneği, 2017 yılında İzmir’de kurduğu Sürdürülebilir Yaşam Merkezi ile Suriyeli sığınmacılar ve uluslararası koruma altındakiler içerisindeki engelli bireylere yönelik çalışmalar yürütmektedir. Engelli sığınmacıların özel ihtiyaçları saha ekiplerince tespit edilmektedir. Bu ihtiyaçların giderilmesi için çalışılmaktadır. Aynı zamanda merkezde engelli sığınmacıların sosyalleşmesi için ortam hazırlanırken psikososyal destekler de gönüllü profesyonellerce verilmektedir (H//MUDEM, 2019d).

Yuva Derneği tarafından Türkiye vatandaşlarına verdiği Birlikte Yaşam: Göç ve Uyum Eğitimleri ile Türkiye vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik önyargılarını kırmayı hedeflemektedir. Özellikle Suriyeli sığınmacılara hizmet veren gerek kamu kurumları gerekse sivil toplum kuruluşu çalışanlarının eğitimlere katılmasına önem verilmiştir. Suriyeli sığınmacılara hizmet veren çalışanların yaşadıkları sorunları paylaşmaları ve bu sorunlara çözüm üretmeleri için fikir alışverişinde bulunmaları da amaçlar arasındadır (Yuva Derneği, 2018: 56).

Yerleşik/Mobil Koruma ve Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek Aktiviteleriyle Türkiye’de Belirtilen Kamp Dışı Mülteciler/Sığınmacılara Ulaşma Projesi kapsamında Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği, Suriyeli olan ve olmayan 1662 ailenin ihtiyaçlarını tespit etmiştir. 58 kişi sağlık özel ihtiyaç fonundan yararlanmıştır. 48 kişi ruhsal sağlık hizmetleri almak üzere hastanelere yönlendirilmiştir. 1098 kişi çağrı merkezinden

yararlanmıştı. 652 kişiye toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eğitimi verilmiştir. 58 toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru tespit edilmiş ve desteklenmiştir (H//msyd, 2019a).

Mülteci Destek Derneği tarafından yürütülen “İstanbul’da Yaşayan Mülteciler İçin Koordineli Ve Entegre Koruma Yardımı” projesi ile de sığınmacıların toplumsal uyumlarının sağlanması için hukuki ve psiko-sosyal destek hizmetleri verilmiştir. Türkiye’deki Irak Ve Suriye Krizinden Etkilenen Sığınmacılar İçin Geliştirilmiş Destek Projesi ile de sığınmacıların toplumsal uyumlarına katkı sağlanması için çalışmalar yürütülmüştür. (H//MUDEM, 2019a).

4.1.2.4. Suriyeli Sığınmacılara Götürülen Diğer Hizmetler

Sivil toplum kuruluşları sağlık alanında diğer alanlara kıyasla daha az çalışmalar yürütmektedir. Ancak özellikle Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye ilk geldikleri dönemde sağlık sorunları ile ilgili kamu hizmetlerine ulaşma konusunda yaşadıkları zorluklardan sürecinde sağlık hizmetlerini verdiklerini görmek mümkün olmuştur. Sivil toplum kuruluşları özellikle iç savaşın başlaması ile birlikte bölgeye giderek sınırda mobil ekiplerle acil sağlık hizmetleri yürütmüşlerdir. Acil sağlık hizmetleri dışında yürütülen sağlık hizmetleri ise çoğunlukla ilk basamak sağlık hizmetleri olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının sağladıkları sağlık hizmetleri bütçeleriyle sınırlıdır. Sağlık hizmetlerinin maliyetinin fazla olması nedeni ile ilk basamak sağlık hizmetlerinin verilmesi daha fazla tercih edilmiştir. İkinci basamak sağlık hizmetleri içinse yönlendirme yapma yolu ile hizmet verilmiştir. Sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sağlık hizmetleri doğrudan sağlık hizmeti verme şeklinde olabildiği gibi sağlık eğitimi vererek koruyucu tedbirlerin alınmasını sağlamak şeklinde de gerçekleştirilmektedir. Sağlık eğitimi verme ve yönlendirme hizmetleri daha az maliyetli olduğu için sivil toplum kuruluşları tarafından daha çok tercih edilmektedir (Ok, 2018: 37-38).

Sığınmacılara verilen sağlık hizmetlerinde maliyetin önemli bir belirleyici olması, sivil toplum kuruluşlarının bütçeleri doğrultusunda bu hizmetleri ne ölçüde verceklerini belirlemektedir. İHH gibi daha yüksek bütçeye sahip sivil toplum

kuruluşları daha maliyetli sağlık hizmetleri verebilmektedir. Yüksek maliyetli sağlık hizmetlerinin ücretini karşılama yolu ile hizmet verebilmektedir. Özellikle Suriye’de hizmet verildiği için buradan ihtiyacı olan Suriyeliler ameliyat edilmek üzere Türkiye’ye getirilebilmekte ya da protez ihtiyacı olan Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçları karşılanabilmektedir.

Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdare Edilmesi Projesi; SGDD, Sağlık Bakanlığı, İl Sağlık Müdürlükleri ve Dünya Sağlık Örgütü işbirliği ile gerçekleştirilmektedir. Bu proje kapsamında Suriyeli doktor ve hemşirelerin eğitilmesi ve Suriyeli sığınmacılara verilen sağlık hizmetlerinde istihdam edilmesi hedeflenmektedir (H//sgdd, 2019a).

Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi Projesi ile proje kapsamında çalışacak sağlık eğitimcileri ve koruma sorumluları aracılığıyla, kadın ve kız çocuklarına cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularında bilgilendirme ve destek, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadın ve kız çocuklarının haklarının farkına varması ile güçlenmesine destek olma, hijyenik malzemelerin dağıtımları gibi hizmetler verilmektedir. Projenin amaçlarından biri de kadın sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimi için eğitim düzeylerini yükseltmektir (H//sgdd, 2019b).

Sağlık alanında sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumlarının işbirliği örneklerinden biri, Hayata Destek İnsani Yardım Derneği tarafından yürütülen aşı kampanyalarını destek çalışmalarıdır. Dernek, Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen aşı kampanyalarına destek olmuştur. Kampanyaya, saha çalışanları ve tercümanlarla destek verilmiştir (Hayata Destek, 2017: 16).

SGDD, 5 mobil ekibi ile Türkiye’nin 70 ilinde yaşayan 1000’den fazla aileyi evinde ziyaret ederek hassas durumlarına ilişkin tespitler yapmakta, sosyal danışmanlık vermekte, hassas durumda olan sığınmacı ve mülteciler için koruma mekanizmalarına erişimleri konusunda gerekli girişimlerde ve yönlendirmelerde bulunmaktadır (SGDD, 2017: 4).

SGDD aynı zamanda Sahil Güvenlik, Jandarma ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumları ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Özellikle Ege Denizi üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan sığınmacıların kurtarılmasına destek verilmektedir (TBMM, 2018: 103).

Suriyeli sığınmacılara yönelik diğer hizmetlerde önemli bir başlığı hukuki danışmanlık ve adli takip hizmetleri oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacıların pek çoğu dil bilmedikleri için, uluslararası hukuk, sığınmacı ve mülteci hukukuna hakim olmadıkları için hakları konusunda da tam bilgiye sahip değildirler. Bu durumda herhangi bir hakları ihlal edildiğinde, kötü muameleye maruz kaldıklarında ya da bir talep iletmek istediklerinde çoğunlukla bunu kendi başlarına gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip değildirler. Bu durumda Suriyeli sığınmacılar sivil toplum kuruluşlarına başvurarak kendileri adına başvuruda bulunulmasını ya da bir hukuki takibin başlatılmasını talep edebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları bazen kendi gönüllü ve üyeleri arasında bulunan avukatlar aracılığı ile bazen de avukat istihdam ederek Suriyeli sığınmacılara hukuki danışmanlık hizmeti verebilmektedir.

SGDD; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği işbirliği ile Hukuk Kliniği kurularak sığınmacılara ücretsiz danışmanlık hizmetleri verilmiştir. Kliniğe telefonla ya da bizzat ulaşanlara hukuki destek sağlanmıştır. Çalışmada hukuk fakültesinde eğitimlerine devam eden öğrenciler ve tercümanlar gönüllü olarak yer almıştır. Kliniğe başvuran kişiler ihtiyaçları doğrultusunda ilgili kurumlara yönlendirilmişlerdir (SGDD, 2017: 11).

Mültecilerle Dayanışma Derneği, sığınmacılar için Arapça dilinde ayrımcılık ve nefret suçu, çalışma izni, geri göndermeme ilkesi, yükseköğretim gibi konularda broşürler hazırlamıştır. Bu broşürlerle ilgili alanlarda sığınmacıların hakları konusunda bilgilendirilmeleri hedeflenmiştir (H//mülteci, 2019). Sığınmacıların haklarına ilişkin sığınmacılara yönelik eğitimler gerçekleştirilmiştir (H//mülteci, 2019). Türkiye'nin düzensiz geçişler haritası aylara göre takip edilmekte, birden

fazla kurumun verileri karşılaştırılarak en güvenilir veriler elde edilmeye çalışılmaktadır (H//mülteci, 2019).

Mülteci Hakları Merkezi, sığınmacıların hukuki konularda bilgilendirilmesi ve adli ihtiyaçların karşılanması için çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşudur. Sığınmacılara ücretsiz hukuki destek ve danışma hizmeti verilmektedir (H//mhd, 2019a). Sığınmacılar ve sığınmacılarla çalışan avukatlar için bilgi kitapçıkları, broşürler, bilgilendirici videolar yayınlamaktadır. Sığınmacıların adli yardımlara erişimleri, geri gönderme merkezlerinin durumu, refakatsiz sığınmacı çocuklar gibi alanlarda yapılan gözlemler raporlaştırılmış ve öneriler sunulmuştur (H//mhd, 2019b). Avukatlar için sığınmacıların bağlı oldukları hukuki metinler konusunda bilgilendirici toplantılar yapılmaktadır. Bazı illerde Barolarda sertifikalı eğitimler gerçekleştirilmektedir (H//mhd, 2019c).

Suriyeli sığınmacılarla çalışan personele yönelik eğitimler İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı tarafından verilmektedir. Cinsel şiddete maruz kalmış sığınmacılara hizmet götüren çalışanlara eğitim verilmiştir. Suriyeli sığınmacıların insan ticareti kurbanı olmasının önlenmesi için Sivil toplum kurumlarının işbirliği içinde çalışmalar yapmasını sağlayacak bilgilendirme toplantıları ve yayınlar yapılmaktadır (İKGV, 2018:16-17).

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, Suriyeli sığınmacılara yönelik Türkiye vatandaşlarının sahip oldukları önyargıları aşmak ve özellikle sosyal medyada kullanılan bazı argümanlara cevap vermek adına broşürler hazırlamıştır. “Neden kalıp savaşmadılar ki?” gibi başlıklar altında Suriyeli sığınmacıların seçenekleri üzerinden neden sığınmacı durumuna düştüklerini empati yöntemi ile anlatmayı hedefleyen bu broşürler Türkiye vatandaşlarına yöneliktir (Hayata Destek, 2017: 18-19).

Cansuyu Derneği, sık sık yaptığı basın açıklamaları ve toplantılarla Suriyeli sığınmacıların ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarını ve zor şartlarda Türkiye’de hayatlarını sürdürdüklerini dile getirmektedir. Özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumsal tepkinin ortaya çıktığı dönemlerde bu tepkinin

fiziki boyutlara ulaşmasının önüne geçmek adına bu gibi açıklamalarla dernek, Suriyeli sığınmacıların en başta Türkiye’de bulunma nedenlerini hatırlatma amacını taşımaktadır (H//cansuyu, 2019f).

Yetim Vakfı tarafından savaş sırasında ailesinden ayrı kalan ve ailesine ulaşmaya çalışan Suriyeli çocuk sığınmacıların ailelerine ulaşma çalışmaları yürütülmektedir. Ailelerinden ayrı olarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli çocuklara rastlayan Yetim Vakfı bu çocukların sağ ise ailelerine ulaştırılmaları için çaba göstermektedir. Çocukların beyanları üzerinden Suriye’de ve Türkiye’de ailelerin izine ulaşılmaya çalışılmaktadır (H//aa, 2019).

İHH’nın Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarında daha çok “noktasal” yardımları tercih ettiği ifade edilmiştir. Bu noktasal yardımlardan biri de Ankara’da yaşanan iş kazasında hayatını kaybeden Suriyeli sığınmacılar için düzenlenen taziye yemeğinin finansmanını sağlamak gibi anlık ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanmasıdır. Bunun dışında kalan konularda, kendilerinin yardımcı olamadığı talepleri ilgili konularda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Mazlumder tarafından sığınmacıların hukuki ve adli ihtiyaçlarına yönelik ücretsiz hizmetler verilmektedir. Sığınmacıların adli takip gerektiren bir ihtiyaçları olduğunda ya da bir kuruma yönelik şikayetleri olduğunda Mazlumder karşılık beklemeksizin bu takipleri gönüllü avukatları aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda psikolojik destek veren gönüllü profesyonelleri de mevcuttur. Mazlumder, hukuki olarak destek veren, hak ihlallerini gündeme getiren bir dernektir. Suriye içerisinde yaşanan hak ihlallerine karşı raporlar hazırlamakta ve basın açıklamaları düzenlenmektedir. Hak ihlallerinin sonlandırılması için kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Suriyeli sığınmacılarla Türk vatandaşları arasında yaşanan olayları ve sonrasında yaşanan süreçleri takip etmektedir. Süreçlere yönelik raporlama yapılmaktadır. Sığınmacılara yönelik aynı yardımlar yapılsa da bir ihtiyaç tespit edildiği takdirde ihtiyaç sahibi sığınmacılar “kardeş kuruluşlara” yönlendirilmektedir.

4.1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Karşılaştıkları Sorunlar

Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı sorunlardan biri, kamu kurumlarının Suriyeli sığınmacılar konusunda politika üretme noktasında geç kalmalarıdır. Kamu kurumlarının politika üretme konusunda geç kalmaları, Suriyeli sığınmacıların belli hizmetlerden faydalanmasında sorun yaşamalarına neden olmuştur. Bu durum da sivil toplum kuruluşlarının üstlendikleri görevlerin artmasına ve kapsamının genişlemesine neden olmuştur.

Kamu kurumlarının yavaş hareket etmeleri aynı zamanda kamu kurumlarından bilgi ve yardım alma konusunda sivil toplum kuruluşlarının sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Başlangıçta kayıtlama işlemlerinde dahi organize hareket etmeyen kamu kurumlarından bilgi almak şöyle dursun kamu kurumlarını bilgilendiren sivil toplum kuruluşları olmuştur. Örneğin Suriye içerisinde de çalışmalar yürüten İHH, bir kişinin Suriye'den ayrılarak Türkiye'ye gelişinin tüm aşamalarını takip etme imkanına sahip olmuştur. Suriye'den Türkiye'ye acil şekilde sevk edilen bir sığınmacının Suriye'deki kayıtları ya da geçmişi Suriye'deki ekipler tarafından Türkiye'deki ekiplere bildirilmiştir. Bu bilgiler kamu kurumlarına da verilerek tabiri caizse kamu kurumları bilgilendirilmiştir.

Suriyeli sığınmacılara yönelik politika eksikliği ve sığınmacıların hizmetlere erişimlerinde sorunlar yaşamaları, sivil toplum kuruluşlarının yükünü arttırmaktadır. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaç gördükleri noktalarda yürüttükleri projelerde alanlarının dışına çıkmalarına neden olmuştur. Sivil toplum kuruluşları, asıl çalışma alanları sığınmacı ve mülteciler olmasa dahi sığınmacılara yönelik çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının deneyimleri olmayan bir alanda çalışmak zorunda kalmalarına neden olmuştur. Her ne kadar aynı zamanda bu durum sivil toplum kuruluşlarının farklı alanda deneyim kazanması gibi olumlu bir sonuç doğurmuş olsa da başlangıçta kaynak ve enerjinin optimum kullanılmasını engellemiştir.

Kamu kurumlarının yalnızca belli sivil toplum kuruluşlarını desteklediği yönündeki algı da sivil toplum kuruluşlarını rahatsız eden ve kamu kurumları ile işbirliği yapmaları konusunda tereddüt etmelerine neden olmaktadır. Kamu kurumlarının belli işbirliği yaptığı sivil toplum kuruluşlarının yalnızca belli çevrelerden olduğu algısı sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumları tarafından verilen fonlardan yararlanma konusunda da isteksiz davranmalarına neden olmaktadır. Görüşülen sivil toplum kuruluşlarından bazıları kamu kurumlarından, proje karşılığı dahi olsa, destek almadıklarının altını çizerek belirtmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumları ile işbirliği yapmaktan çekinmesi, sivil toplum kuruluşlarının deneyimlerinin ve bilgilerinin kamu kurumlarına aktarılmasını engellemiştir. Bu durum aynı zamanda sığınmacılar konusunda daha fazla kişinin daha etkin olarak çalışmalarının önünde de bir engel olmuştur. Sivil toplum kuruluşları bazı durumlarda kamu kurumlarında bilgi istediklerinde zaman zaman cevap almakta zorlandıklarını da dile getirmişlerdir. Kamu kurumları özellikle şikayet halinde takip yapan sivil toplum kuruluşlarına bazı hallerde bilgi vermek konusunda isteksiz davranabilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları yalnızca kamu kurumları ile değil, birbirleri ile de işbirliği yapma konusunda yeterli seviyede değildir. Yapılan görüşmelerde hemen her sivil toplum kuruluşunun bir platforma üye olduğu ve pek çok sivil toplum kuruluşu ile işbirliği içerisinde olduğu belirlenmiştir. Ancak dikkatli incelendiğinde sivil toplum kuruluşlarının belli çevrelerden olması ya da belli görüşlere mensup olması gerekçesi ile bazı sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmaktan imtina etmektedir. Sivil toplum kuruluşları arasında kamu kurumları ile işbirliği yapan sivil toplum kuruluşlarına yönelik bir tepki de söz konusudur. Kamu kurumlarının yalnızca belli siyasi görüşlere sahip ve belirli çevrelerden sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaptığı görüşü bu kurumlara yönelik bir tepki oluşmasına da neden olmuştur.

Sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinin istenen seviyede olmayışı da tıpkı kamu kurumları ile işbirliğinde olduğu gibi kaynak ve enerji israfına neden olabilmektedir. Aynı alanda çalışmalar yürüten iki sivil toplum kuruluşu ayrı

projeler yerine aynı projede yer alabilseler birbirlerinin deneyimlerinden faydalanabilir ve ortak bir fonla daha fazla kişiye ulaşabilir. Ancak bu işbirliğinin olmayışı daha fazla sığınmacıya ulaşılmasında da engel teşkil etmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışmalar yürüttüğü başka sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Ancak aynı sivil toplum kuruluşları genellikle hep aynı sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinde bulunmayı tercih etmektedir. Oysaki sivil toplum kuruluşlarının deneyimlerini paylaşabilmesi için çok daha fazla sayıda farklı sivil toplum kuruluşu ile çalışmalar yürütmesi önemlidir. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının birbirlerine karşı önyargıları olduğundan bahsetmek mümkündür. Sivil toplum kuruluşları birbirine belli kalıplar üzerinden bakmakta ve bu kalıplar üzerinden birlikte çalışacakları sivil toplum kuruluşlarını seçmektedirler. Bu da sivil toplum kuruluşları arasında gizli bir rekabeti beraberinde getirmektedir. Bu şekilde platformlar bazında birleşen sivil toplum kuruluşları aynı sorun üzerinde çalışsalar dahi bir ortak payda da birleşemeyebilmektedirler.

Suriyeli sığınmacılarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının karşılaştıkları sorunlardan biri de özellikle sığınmacıların Türkiye'ye ilk geldiği dönemde konuşulan dilin ortak olmayışı nedeni ile iletişimin sınırlı oluşudur. Bu sorun başta özellikle bu bölgede daha önce çalışmalar gerçekleştirmemiş ve gönüllüleri arasında iki dilli kişiler bulunmayan sivil toplum kuruluşları için önemli bir sorun olmuştur. Ortadoğu'da ve başka bölgelerdeki Arapça konuşan topluluklara yönelik çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum kuruluşları ise bu durumu rahat bir şekilde çözmüştür. Özellikle Suriye içerisinde de etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşlarının gönüllüleri iletişim kurabilecek kadar sığınmacıların dillerini öğrenmişlerdir. Diğer sivil toplum kuruluşlarının gönüllüleri ise zaman geçtikçe ve sahada çalıştıkça hem sığınmacıların dillerine aşinalık kazanmışlar hem de iki dilli Suriyeli sığınmacılardan yardım almışlardır.

Suriyeli sığınmacıların dağınık olarak bulunmaları, bazı sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen çalışmalar için bir sorun olarak gösterilmiştir. Sığınmacılara ulaşma konusunda dağınık halde bulunmaları, sivil toplum kuruluşlarından bazılarını zorlamıştır. Sadece İstanbul'da örgütlenen bir sivil toplum kuruluşunun

aynı sorunları paylaşan Ankara'daki Suriyeli sığınmacılara ulaşması mümkün olmamaktadır. Oysaki örnek üzerinden devam edilecek olursa, İstanbul'da çalışmalar yürütmüş olan sivil toplum kuruluşu bu deneyimleri ile Ankara'daki Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştirememektedir. Bazı sivil toplum kuruluşları ise sığınmacıların dağınık olarak bulunmasını bir avantaj olarak görmektedir. Sığınmacıların gettolaşmaması ve sığınmacılara yönelik kışkırtıcı eylemler gerçekleştirmek isteyenlerin de sığınmacılara toplu olarak ulaşamaması, bu avantajın nedenleri olarak gösterilmiştir.

Sığınmacılara yönelik kamuoyu algısı da sivil toplum kuruluşlarının sorunlarından biridir. Sığınmacılara olan toplumsal kabulün giderek azalması sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara yönelik çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yürüttükleri için dahi tepki alabildiklerini belirten sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Sığınmacıların, toplumun istenmeyen kesimi olarak ilan edilmesi, onlara yönelik çalışmalar geliştiren sivil toplum kuruluşlarına bakış açısını da olumsuz etkilemektedir. Suriyeli sığınmacılar yerine Türk vatandaşlarına yönelik yardım kampanyaları düzenlemeleri gerektiği yönünde telkinlerle, sivil toplum kuruluşları karşılaşmaktadır. Bazı sivil toplum kuruluşları ise sığınmacılar içerisinde her grup ile çalıştıkları için eleştirildiklerini ifade etmiştir. Bazı sığınmacı grupları ile çalışmalar yapmalarının bazı Türk vatandaşı grupları rahatsız ettiğini ve eleştiri aldıklarını da belirtmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'yi etkileyen en büyük kitlesel göç akınıdır. Öyleki dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıyı barındıran ülke Türkiye'dir. Bu durum Türkiye'nin daha önce hiç yaşamadığı bir deneyimden geçmesi anlamına gelmektedir. Bu deneyim çok kısa zamanda çok büyük bir grubun sorunlarının çözülmesini içermektedir. Suriyeli sığınmacılar; hayat tarzlarını, bakış açılarını, deneyimlerini ve geleneklerini de beraber getirmişlerdir. Bu durum Türkiye'nin deneyimini daha da eşsizleştirmiştir.

Sığınmacıların misafir olduğu her fırsatta dile getirilmiştir. Bunun toplumsal tepkiyi azaltmaya yönelik bir hamle olması anlaşılır olsa da ortaya konulan politikalar da çok uzun bir süre bu geçicilik algısının izlerini taşımıştır. Bu durum hesaplanıp göze alınan ve hesaplanmayan pek çok sorunun doğmasına neden olmuştur. Suriyeli sığınmacıların bazı hizmetlere ulaşmasında bu algının sonucu olan sorunlar söz konusu olmuştur. Özellikle 2011-2014 yılları arasında, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesine kadar geçen sürede sığınmacıların bazı haklara ulaşmada sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Her ne kadar 3 yıl kısa bir zaman olarak görülse de bu süre pek çok sorunun büyümesine ve geri dönüşü olmayan zaman kayıplarına neden olmuştur. Bu dönemde özellikle sığınmacı çocukların eğitimi konusunda yaşanan sorunlar kayıp nesil oluşması endişesine neden olmuştur.

Suriyeli sığınmacılara yönelik kamu kurumlarının çalışmalar üretmede yavaş kalması sığınmacıların ihtiyaçlarının uzunca bir dönem boyunca sivil toplum kuruluşlarınca takip edilmesi ve giderilmesi sonucunu doğurmuştur. Acil durumlarda ve insanlık krizlerinde sivil toplum kuruluşlarının sorunların çözümünde büyük rol oynaması, gelişmiş ülkelerde sık rastlanan bir durumdur. Böyle durumlarda devletin yanında sivil toplum kuruluşlarının bir aktör olarak ortaya çıkması, sivil toplum kuruluşlarının varoluş amaçlarına uygundur ve beklenen bir sonuçtur. Ancak Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar deneyiminde sivil toplum kuruluşlarının dahil oluşu, kamu kurumlarının dahil olmayışının sonucunda neredeyse bir mecburiyet olarak ortaya çıkmıştır. Bu konuda görüşme yapılan bir sivil toplum kuruluşunun, "politikaları desteklemedik ama gelenlere de sırtımızı dönemedik" ifadesi pek çok şeyi anlatmaktadır. Sivil toplum

kuruluşlarının bu mecburi dahiliyetleri yürüttükleri çalışmalara da yansımaktadır. Sivil toplum kuruluşları bu alanda deneyim sahibi olmasalar da çalışmalar yürütmüşler bu durum da ilk zamanlardaki etkinliklerini belirlemiştir.

Her ne kadar sivil toplum kuruluşları deneyimsiz ya da bütçeleri sınırlı da olsa iyi niyetli olarak yürüttükleri çalışmalarla kamu kurumlarının yarattığı boşluğu doldurmuşlardır denebilir. Suriyeli sığınmacılarla birlikte sivil toplum kuruluşlarının sayılarında bir artış olduğu dahi gözlenmiştir. Bu nedenle her ne kadar kamu kurumlarının eksik bıraktığı alanda çalışmalar yürütmesi bir mecburiyet olarak ortaya çıkmışsa da, sonucu sivil toplumun görünürlüğüne artması ve gelişmesi anlamında olumlu olmuştur.

Sivil toplum kuruluşları yukarı belirtildiği üzere ekonomik, eğitim, sağlık, sosyal, psikososyal, adli pek çok hizmet vererek sığınmacıların sorunlarının çözümünde özellikle üç yıl boyunca ilk merci olmayı başarmıştır. Üç yılın sonunda kamu kurumları etkin politikaları ile alanda etkili olmaya başlasa da sığınmacılar konusunda deneyim kazanan sivil toplum kuruluşları çalışmalarına devam etmiştir. Özellikle eğitim, psikososyal destek ve toplumsal uyumun sağlanması konusunda çalışmalarına devam etmişlerdir. İnsanın olduğu yerde sorunun daima olacağı göz önünde bulundurulduğunda sığınmacıların sorunları ve ihtiyaçları da sonlu değildir. Sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılar konusunda kazandığı tecrübeler bu nedenle hala değerini korumaktadır. Yaptıkları çalışmalara da hala ihtiyaç vardır.

Sivil toplum kuruluşları, sığınmacılar içerisindeki hemen her özel gruba yönelik çalışmalar gerçekleştirerek sığınmacılar içerisindeki daha dezavantajlı grupların sorunlarının çözümleri için de çalışmalar yürütmektedirler. Bu durum kamu kurumlarının yapamayacağı kadar detaylı olarak sığınmacıların tanınması ile mümkün olabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların kendi içlerinde ayrımcılığa maruz kalan grupları sivil toplum kuruluşları sığınmacılar ile kurdukları iletişimler sonucunda tespit edebilmekte ve bu durumun önlenmesi için çalışmalar yürütebilmektedir. Bu durum ifade edildiği üzere sivil toplum kuruluşlarının

tarihsel ve teorik olarak en önemli işlevlerini yerine getirdikleri anlamına da gelmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının özellikle Geçici Barınma Merkezleri dışında sürdürdükleri çalışmalar kamu kurumlarınca da takdir edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmalar konusunda ihtiyacın devam etmesi karşılaşılan sorunların aşılmasının gerekliliğini de gündeme getirmektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının sorunları ve tespit edilen sorunlara yönelik ilk çözüm önerisi sığınmacıların hukuki durumunu belirleyen coğrafi çekincenin kaldırılmasıdır. Pratikte anlamı kalmadığı daha önce ifade edilen bu çekincenin doğurduğu sorunlar, Türkiye için gelecekte yaşanma ihtimali bulunan durumlarda önlenabilir olacaktır. Bu durum vatandaşlık tartışmaları gibi kafa karışıklıklarının da önüne geçilmesini sağlayacaktır. Özellikle bulunduğu coğrafya itibari ile gelecekte Türkiye'ye yönelik kitlesel akımların yaşanma olasılığı oldukça yüksektir. Bu hukuki boşluğun doldurulması geleceğe yönelik olumlu bir adım atılması anlamına gelecektir. Öte yandan coğrafi çekincenin kaldırılması, uluslararası alanda ülke itibarının artırılması ve insan haklarına uygun bir uygulamanın hayata geçirilmesi anlamına gelecektir.

Sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmalarda sorun yaşadığı noktalardan biri olan muhatap kamu kurumu noksanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile bir nebze çözülmüştür. Ancak Genel Müdürlüğün yaptığı uyum çalışmalarının etkisizliği bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada daha önce Murat Erdoğan tarafından ortaya konmuş olan Göç ve Uyum Bakanlığı'nın kurulması önerisi; konuya verilen önemi ortaya koyması, daha büyük bir bütçeye sahip olup daha kapsamlı çalışmalar yürütülmesi ve kamuoyu nezdindeki sığınmacılara yönelik olumsuz algının değiştirilmesi için bir gereklilik arz etmektedir. Bu kuruluş Suriyeli sığınmacılarla işbirliği içerisinde olan sivil toplum kuruluşları ile kamunun işbirliğinin artırılması anlamında da daha etkin çalışmalar yürütebilecektir.

Sığınmacıların uyumu için çalışmalar geliştirilmesi ve kalıcılıklarının kabul edilmesi için kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyet ve

çalışmalarını geliştirmesi gerekmektedir. Sığınmacılara yönelik toplumda olumsuz algı oluşması sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Sığınmacıların toplumun istenmeyen kesimi ilan edilmesi, onlara yönelik çalışmalar geliştiren sivil toplum kuruluşlarına bakış açısını da olumsuz etkilemektedir. Suriyeli sığınmacılar yerine Türk vatandaşlarına yönelik yardım kampanyaları düzenlemeleri gerektiği yönünde telkinlerle sivil toplum kuruluşları karşılaşmaktadır. Özellikle medya ve siyasi aktörler tarafından devamlı olarak bir sorun yaratıcı olarak sunulan sığınmacılara yönelik çalışmalara gönüllü ve bağışçı sayısının artırılması için de son derece önemlidir.

Kamu kurumlarının sivil toplum kuruluşları arasında, belli kriterlere göre ayırım yaptığına yönelik sivil toplum kuruluşları arasında, bir algı bulunmaktadır. Bu algı pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından dile getirilmiş ve çalışmalarında işlenmiştir. Bu algının nedenlerinin araştırılması, böyle bir yaklaşımın söz konusu olup olmadığı belirlenmesi gerekmektedir. Kamu kurumlarının bu yaklaşımı benimsemiş olmaması halinde bu durumun sivil toplum kuruluşları ile paylaşılması gerekmektedir. Kamu kurumlarının sivil toplum kuruluşlarına objektif yaklaşması ve sivil toplum kuruluşlarının olumsuz algılarının aşılması için çalışmalar yürütmesi de bir gerekliliktir. Bu şekilde sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumlarına bakış açısı düzeltilerek daha fazla sivil toplum kuruluşunun kamu kurumları ile işbirliği içerisine girmesi sağlanarak kaynakların etkin kullanımı sağlanabilir. Yapılan çalışma ile her bir sivil toplum kuruluşunun Suriyeli sığınmacıların sorunlarına farklı çalışmalarla çözüm getirmeye çalıştığını ortaya koymuştur. Bu nedenle kamu kurumlarının farklı sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisine girmesi farklı alanlarda, farklı yaklaşımlarla yapılan çalışmalara dahil olmasını sağlayacaktır.

Benzer bir şekilde sivil toplum kuruluşlarının birbiri ile işbirliği seviyesinin artırılması için çalışmalar yürütülebilir. Görüşülen ve çalışma çerçevesinde incelenen sivil toplum kuruluşlarının işbirliği yaptığı diğer sivil toplum kuruluşları incelendiğinde sivil toplum kuruluşları arasında tabiri caizse bir gruplaşmanın olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum elbette bir kuruluşun yakınlık duyduğu bir başka kuruluş ile işbirliği yapması anlamında anlaşılabilir. Ancak öte

yandan farklı sivil toplum kuruluşlarının birbirleri ile işbirliği yapması kuruluşlarının kaynak ve enerjilerini en doğru şekilde kullanmasına yardımcı olabilecektir.

Sivil toplum kuruluşları arasında önyargıya ve belki gruplaşmaya varan bu durum pek çok çalışmada inanç temelli-hak temelli sivil toplum kuruluşu ayrımı ile dile getirilmektedir. Bu ayrım aynı zaman sivil toplum kuruluşlarının her birinin muhakkak bu iki gurptan birine girdiği anlamına gelmektedir. Her ayrımın sonucunda olduğu gibi sivil toplum kuruluşları da bu grupların hangisine dahil olduğuna göre tanımlanmaktadır. Bu durum sivil toplum kuruluşları arasında baştan bir algı oluşmasına neden olmaktadır. İnanç temelli sivil toplum kuruluşu ile hak temelli sivil toplum kuruluşunun işbirliği yapması güçleşmektedir. Oysa sivil toplum kuruluşları, bir amaç etrafında bir araya gelen bireylerin oluşturduğu kuruluşlar olması nedeni ile tabiyatıyla belli bir amaç ve hedefe sahiptir. Ancak bu durum sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışma yapmaları için bir engel teşkil etmemelidir.

Sivil toplum kuruluşlarının bağımsız olması nedeni ile işbirliğinin geliştirilmesi sivil toplum kuruluşlarının inisiyatifindedir. Sivil toplum kuruluşlarının birbirlerine karşı önyargılarını aşması ve aralarındaki görünmez rekabeti bir kenara bırakması gerekmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar bulunsa da bu çalışmaların önyargıları yıkmakta yeterli olduğunu söylemek güçtür. Sivil toplum kuruluşları arasında bir haberleşme ağının bulunması bir konuda en fazla deneyime sahip kuruluşun ihtiyaç odaklı olarak kişilere ulaşmasına yardımcı olabilir. Sivil toplum kuruluşlarının birbirlerinin deneyimlerinden faydalanması da son derece önemlidir. Bu nedenle devamlı aynı sivil toplum kuruluşlarının birbirleri ile işbirliği içerisinde olması ve diğerleri ile iletişimde olmaması bilginin ve deneyimin dolaşımını sınırlandırmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının problemlerinden biri de bütçe bulma konusunda yaşadıkları sorunlardır. Bu sorunun çözülebilmesinin yegane yolu sivil toplumun öneminin tüm toplum tarafından anlaşılması, gönüllülüğün bir alışkanlık olması ve sivil toplum kuruluşlarına üyeliğin yaygınlaşması ile bir ölçüde aşılabilir. Bu şekilde bağışçuları aracılığı ile toplanan fonlar ve üyelere düzenli olarak alınan

aidatlar Sivil toplum kuruluşlarının bütçelerini genişletebilir. Öte yandan uluslararası sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde olan sivil toplum kuruluşlarına karşı önyargının ortadan kaldırılması da hem sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinin önündeki bir engelin kaldırılması için önemlidir hem de uluslararası kamuoyunun sığınmacılar konusunda yük paylaşımını sağlamak yönünden önemlidir.

Sivil toplum kuruluşları altı çizildiği üzere Suriyeli sığınmacılar konusunda elinden gelen en büyük çabayı ortaya koymuştur. Bu çaba sonucunda Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları sorunlar belli ölçüde hafifletilebilmiştir. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının kısa zamanda dar bütçeler ile yaptıkları çalışmalar takdire şayandır. Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını yürütürken yarattıkları algılar da Suriyeli sığınmacıları doğrudan etkileyebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, bazı konularda yaptıkları açıklamalar ve davranışları ile toplum nezdinde Suriyeli sığınmacıları temsil etmektedir. Bu doğru bir bakış açısı olmamakla birlikte algı bu yöndedir. Bu neden sivil toplum kuruluşları çalışmalarını yürütürken hep toplumsal uyumu korumaya gayret etmelidir.

Suriyeli sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarına bakış açılarının da tamamen olumlu yönde olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki sığınmacıların en az güvendiği kurumlardan biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu durum üzerinde durulması gereken bir konudur. Suriyeli sığınmacılar konusunda iyi niyetli hareket ederek sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması için çalışan sivil toplum kuruluşları ile sığınmacıları kandırmaya çalışan umut tacirleri birbirinden ayrılmalıdır. Bu şekilde sığınmacıların sivil toplum kuruluşlarına yönelik önyargıları da değiştirilmelidir. Sivil toplum kuruluşları da bu şekilde daha fazla sığınmacıya ulaşma imkanı bulabilir.

Suriyeli sığınmacılar ile çalışan sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacıların geleceği ile ilgili görüşleri sığınmacılarla birebir iletişim halinde oldukları için oldukça önemlidir. Suriyeli çocukların eğitimleri üzerine çalışan sivil toplum kuruluşları, Suriyeli sığınmacıların gelecekleri ile ilgili öngöründe bulunurken sığınmacı çocukların eğitimi konusunu özellikle önemsemektedirler.

Sığınmacıların geleceğinin tamamen verilecek eğitim hizmetine bağlı olduğunu düşünmektedirler. Suriyeli sığınmacı çocuklara kaliteli bir eğitim verilmesi sığınmacıların Türkiye’de kalmaya devam etmeleri durumunda kalifiye genç nüfusun topluma katılımı anlamına gelecektir. Sığınmacıların ülkelerine dönmeleri halinde de çift dilli, eğitilmiş ve ev sahibi ülke ile ilgili iyi duygulara sahip genç bir nüfus, Suriye halkı içerisinde yer alacak demektir. Bu nedenle eğitim konusu son derece önemlidir.

Suriyeli sığınmacıların eğitimlerinden ayrı düşünülemez bir konu da toplumsal uyumun bir parçası olan ayrımcılığın önlenmesidir. Suriyeli sığınmacıların günlük hayat pratikleri sırasında karşılaştıkları ayrımcılığın önlenmesi ve sığınmacılarla ilgili doğru bilgilerin kamuoyuna açıklanması son derece önemlidir. Bu hem Suriyeli sığınmacıların kalması halinde birlikte yaşamının anahtarını oluşturmada hem de sığınmacıların ülkelerine dönmeleri halinde ev sahibi ülke hakkında iyi duygularla ülkelerine dönmeleri anlamına gelecektir. Yetişkin sığınmacıların kendilerine yönelen ayrımcılığı aşma konusunda çocuklara göre bir nebze daha fazla yetenekli olduklarını söylemek mümkündür. Oysa sığınmacı çocuklar bu konuda daha fazla zorlanmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcılığın en fazla hissedildiği yerlerden biri okullardır. Suriyeli çocuk sığınmacılar, akranlarının ve öğretmenlerinin kendilerine yönelik davranışları ile okula karşı bir algı geliştirmektedir. Akranların ve öğretmenlerin sığınmacılara yönelik davranışlarının nötr ya da olumsuz olması halinde sığınmacı çocukların okula dair algısı da olumlu olmaktadır. Öte yandan sığınmacı çocuklar, kendilerine farklı olduklarının hissettirilmesi halinde, kendilerine yönelik davranışlarda bir olumsuzluk ya da ayrımcılık sezdikleri durumlarda okula yönelik olumsuz bir algı geliştirebilmektedir. Suriyeli sığınmacıların okullaşması için bu kadar fazla kaynak ve emek harcanırken, olumsuz algıların sığınmacı çocuklara yansıtılması sonucu sığınmacı çocukların eğitimlerini yarıda bırakmaları her anlamda üzücüdür.

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye için hem bir takım sorunların başlangıcı olmuş hem de beraberinde pek çok imkan getirmiştir. Suriyeli sığınmacılar konusunun çözümü için sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin artması, Türkiye’de sivil

toplum gelişimi için umut verici gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Sorun alanlarının çözümü ile Türkiye Suriye krizi sürecinden sanıldığı gibi yalnızca olumsuz sonuçlar çıkarmamış, geleceğe dair deneyimler biriktirmiştir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Yusuf (2016), *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayınları.

AFAD (2013), Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları Raporu, Ankara.

AFAD (2014a), Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında, Ankara.

AFAD (2014b), Suriye'de Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarındaki Misafirlik, Ankara.

AFAD (2016), Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında, Ankara.

AFAD (2017a), Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, Ankara.

AFAD (2017b), Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar, Ankara.

Alkan, Neslihan (2010), Sivil Toplum Kavramının Felsefi Temelleri, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Akalın, Hilal (2013), Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'de Mülteci Hukuku: Suriye Örneği, Beytepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Akkan, İbrahim (2016), Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye-Suriye İlişkileri, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Altay, Hüseyin, Abdulkarim Alhamoud ve Bekir Bora Dedeoğlu (2017), "Measurement of Syrian Refugees' Satisfaction with NGOs Services a Field Study in Turkish Southern Provinces", *Journal of Emerging Economies and Policy*, (2: 1): 63-79.

Apak, Hıdır (2016), "Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar", Genç Akademisyenler Sempozyumu I Bildiriler Kitabı, ed. Bilal Toprak vd., Mardin: Kadim Akademi: 274-282.

Arslantaş, Şenol (2013), The Political Analysis of the Syrian Crisis and the Zero-Problem Policy with Syria, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bayrak, Hakkı Caner (2018), Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Birleşmiş Milletler, Genel Kurul (1951), "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme", Cenevre: Birleşmiş Milletler.

Çaha, Ömer (2012), *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, Ankara: Orion Kitapevi.

Cengiz, Erdi (2018), Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Psikososyal Uyum Sorunları İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

Çebi, Emrin (2017), "The Role of Turkish NGOs in Social Cohesion of Syrians", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Özel Sayı 1: 87-107.

Çelik, Gülfettin (1991), "Osmanlı Devleti'nin Nüfus ve İskan Politikası", Divan İlmî Araştırmalar Dergisi, (4:6): 49-101.

Demirdağ, Zeynep Sümeyye (2018), "Suriyeli Mülteci Krizi"ni Yönetmede Türkiye'deki Ulusal Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Denli, Mesut (2018), Sivil Toplum Kavramı Bağlamında Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları: Tüsiad Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Dernekler Kanunu (2004).

Dönmez Kara, Canan Öykü (2010), Türkiye’de Sığınmacıların Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Dönmez, Ülya (2018), Suriyeli Sığınmacıların Kamusal Hizmetlere Erişim Durumları Isparta İli Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Duman, Duygu (2012), Sivil Toplum Örgütleri ve “Kozmopolit Demokrasi” Açısından İHH ve Mültecilerle Dayanışma Derneği Örnekleri. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Durmaz, Ceren (2018), Ankara Yerelinde Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Projelerde Sivil Toplumun Yerel Yönetimlerle İşbirliği, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ekici, Süleyman, Gökhan Tuncel (2015), “Göç ve İnsan”, Birey ve Toplum Dergisi, (5:1): 9-22.

Erdoğan, M. Murat (2015), *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. Murat (2018a), *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. Murat (2018b), *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. Murat (2017), "Elite Dialogue" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırma Raporu, Ankara.

Erdoğan, M. Murat ve Ayhan Kaya, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2015), Türkiye ve Göç Raporu, Ankara.

Günel Yılmaz, Seda (2018), Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin'de Suriyeli Kadınların Deneyimleri, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mardin.

Güran Yiğitbaşı, Kübra (2016), "Medya ve Mültecileri Sivil Toplum Üzerinden Okumak: Mülteci-Der Örneği", Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 25: 53-76.

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği (2013), 2013 Faaliyet Raporu, İstanbul.

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği (2017), 2017 Faaliyet Raporu, İstanbul.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017), 2016 Türkiye Göç Raporu, Ankara.

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Yönetmelik (2018).

İHH (2014), Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler Raporu, İstanbul.

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (2013), Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor, Ankara.

İneli Ciğer, Meltem (2016), "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", Göç Araştırmaları Dergisi, (2: 3):

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (2018), 1988-2018: 30 Yıl, İstanbul.

Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) (2018), Türkiye'deki Suriyeliler Raporu, Ankara.

Kaya, Ayşe (2019), Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Geçici Eğitim Merkezleri ve Müfredatları, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kaya, İbrahim, Esra Yılmaz Eren (2015), Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, SETA Raporu.

Kaya, Mahmut (2015), "Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye'de Yaşamak", The Journal of Academic Social Science Studies, Sayı: 39: 263-279.

Keleşmehmet, Hatice (2019), Suriyeli Göçmenlerin Göçmen Sağlığı Merkezlerinde Sunulan Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumu, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Kılıç, Taner (2014), "Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Durumu, Uyum Meselesi", Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu, Ed. Servet Karaca ve Uğur Doğan, Mersin: BİAMER: 7-25.

Kıraç, İsmail (2017), Yönetişim ve Yetenek Eksenli Bir Bakışla Mülteci Sorununun Çözümü: Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı Örneği. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

Kirişçi, Kemal, Sema Karaca (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları, Ed. Erdoğan, M. M. ve

Kaya, A., Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 295-314.

Macar, Elçin (2015). Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi, Ed. Erdoğan, M. M. ve Kaya, A., Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 173-190.

Mackreath, Helen, Şevin Gülfer Sağnıç (2017), Türkiye'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler Raporu, Yurttaşlık Derneği, İstanbul.

McCarthy, Aslıhan (2016), Understanding State-Civil Society Relations in Education Provision for Non-camp Syrian Children in Turkey. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (2017), Temizlik ve Kışlık Yardım Malzemeleri Dağıtım Raporu, İstanbul.

Ok, Oğuz Can (2018), Rethinking State And Civil Society Relations In Turkey: An Analysis On Migrant Health, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özcan, Abdullah Sait (2018), Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Özcan, İzzet (2008), Sivil Toplum Ve Kamusal Alan Tartışmaları Çerçevesinde Türkiye'de Devlet Ve Sivil Toplum İlişkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Özcan, Turgut (2018), "Suriyeli Mültecilerin Sağlık Sorunları ve Bir Çözüm Modeli", Göç ve Sağlık, ed. Yeter Demir Uslu, İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 95-100.

Özçelik, Necdet (2017), *Insurgency or Terrorism: Dilemmas From The Syrian Civil War 2011-2015*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özçelik, Necdet, Can Acun (2018), *Terörle Mücadelede Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekâtı*, Seta Raporu.

Özgülnar, Nuray (2018), *Göç Yolunda Bir Durak Esenler*, İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.

Rozsypalová, Anna (2018), *Civil Society's View About Turkey's Migration and Asylum Policy and Syrian Refugee Crisis*, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sever, Barış Can (2017), *The Role of Non-state Actors in Turkey for The Local Integration of Refugees: The Case of Syrians in Mersin*. Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Sezge Çınar, Sıla (2017), *İsveç ve Türkiye'deki Farklı STK'ların gözünden Suriyeli Mülteci Krizi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) (2017), *2017 yılı Broşürü*, Ankara.

Şağan, Ali (2013), *Demokrat Parti Döneminde İktidar-Sivil Toplum Kuruluşları İlişkileri (1950-1960)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Talas, Mustafa (2011), "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 29, 387-401.

Türk, Gül Dilek (2016), “Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme”, Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 25: 145-157.

Türk Tabipleri Birliği (TBB) (2014), Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu (2018), Göç ve Uyum Raporu, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).

Ulutaş, Ufuk, Kılıç Buğra Kanat ve Can Acun (2015), Sınırları Aşan Kriz Suriye, SETA Analiz, Sayı: 120, Turkuvaz Matbaacılık: İstanbul.

UNICEF Turkey (2018), Turkey 2018 Humanitarian Results, Ankara.

Usanmaz, Günsu (2009), Göç, Mülteciler ve STK’lar. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yapıcı, Suat (2019), Suriyeli Öğretmen Ve Veli Görüşlerine Göre Geçici Eğitim Merkezlerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yardımcı, Şehmus (2018), Çalışma Hayatı Uluslararası Düzensiz Göçle Karşılaştığında: Şanlıurfa İlindeki Suriyeli Göçmenlerin Durumu, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yeşiltaş, Murat, Merve Seren, Necdet Özçelik (2017), “Fırat Kalkanı Harekatı: Hareketin İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler”, SETA Raporu.

Yeşiltaş, Özüm (2006), Civil Society And Democratization In Turkey: A Critical Evaluation Of Civil Society-Democracy Relationship In The Context Of Turkey-

EU Relations, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yıldız, Özkan (2013), "Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, (16: 1): 140-169.

Yiğit, Recep (2017), Türkiye'nin Yeni Dönem Göç Politikaları Kapsamında Sivil Toplumun Yeri (Suriye Örneği), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

Yuva Derneği (2018), 2017 Faaliyet Raporu, İstanbul.

<http://cansuyu.org.tr/tr/news/1273/corum-dan-suriye-ye-kardeslik-cagrisi> (30.04.2019f).

<http://cansuyu.org.tr/tr/news/1274/suriye-li-multeciler-icin-yardim-kampanyasi> (30.04.2019d).

<http://cansuyu.org.tr/tr/news/1513/kilis-te-suriyeli-muhacirlere-yardim-goturduk> (30.04.2019b).

<http://cansuyu.org.tr/tr/news/1671/turkiye-nin-kardeslik-eli-suriyelileri-isitacak> (30.04.2019c).

<http://cansuyu.org.tr/tr/news/1679/cansuyu-suriyelileri-unutmadi> (30.04.2019a).

<http://data.b.org/syrianrefugees/country.php?id=224> (30.04.2019).

<http://hiraethdernegi.com/calismalarimiz/bag-projesi/> (01.05.2019a).

<http://hiraethdernegi.com/calismalarimiz/dus-cadiri/> (01.05.2019b).

<http://hiraethdernegi.com/calismalarimiz/ayni-yardimlar/> (01.05.2019c).

<http://iyilikder.org.tr/h=1188?ankara-da-iyilik-var> (30.04.2019b).

[http://iyilikder.org.tr/h=2362?malatya-dan-basl原因-iyilik-koprusu-350-aileye-
ulasti](http://iyilikder.org.tr/h=2362?malatya-dan-basl原因-iyilik-koprusu-350-aileye-ulasti) (30.04.2019a).

<http://msyd.org/?p=533> (30.04.2019c).

<http://msyd.org/?p=814> (30.04.2019a).

<http://msyd.org/?s=Mamak+Toplum+Merkezi+> (30.04.2019b).

<http://MUDEM.org/izmir-egitim-destek-merkezi/> (01.05.2019c).

<http://MUDEM.org/izmir-surdurulebilir-yasam-merkezi/> (01.05.2019d).

<http://MUDEM.org/kadinlar-ve-kiz-cocuklari-icin-guvenli-alanlar/> (01.05.2019b).

<http://MUDEM.org/ne-yapiyoruz/> (01.05.2019a).

<http://sgdd.org.tr/birlikte-gucluyuz/#more-4178> (28.04.2019a).

[http://sgdd.org.tr/siginmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-saglik-hizmetlerine-
erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/](http://sgdd.org.tr/siginmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-saglik-hizmetlerine-erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/) (28.04.2019b).

http://www.goc.gov.tr/icerik3/toplu-siginma--gecici-koruma_409_558_1094
(30.04.2019a).

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (20.04.2019b).

http://www.ikgv.org/pdf/ikgvbrosur_New_1.pdf (30.04.2019).

<http://www.multeci.org.tr/category/haberler/> (30.04.2019).

<http://www.multeci.org.tr/yayinlar/> (30.04.2019a).

<http://www.sivilsayfalar.org/2017/06/13/kadin-kadina-multeci-mutfagi-gonullu-cagrisi-yapiyor-dayanismaniza-htiyacimiz-var/> (30.04.2019).

<http://www.unhcr.org/tr/> (30.04.2019b).

<http://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu> (30.04.2019c).

<http://yetimvakfi.org/cocuk-yasam-merkezi/> (30.04.2019a).

<http://yetimvakfi.org/vakif/faaliyet/> (30.04.2019b).

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (01.05.2019).

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yetim-vakfi-suriyeli-cocuklari-ailelerine-kavusturuyor-/1447642> (30.04.2019).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48062241> (01.05.2019).

<https://www.igamder.org/haberler/bir-cocuk-bir-ogretmen-bir-kitap-ve-bir-kalem-dunyayi-degistirebilir/> (28.04.2019a).

<https://www.igamder.org/haberler/igamdan-riac-s-projesiyle-32-suriyeliye-kuaforluk-firsati-2/> (28.04.2019b).

<https://www.insanvakfi.org.tr/tr/suriye.html> (01.05.2019).

<https://www.iyilikhane.org.tr/faaliyetler.asp?sayfa=acil-yardimlar> (01.05.2019a).

<https://www.iyilikhane.org.tr/gundem-detay.asp?ID=31> (01.05.2019b).

<https://www.mavikalem.org/2016/12/01/suriyeli-cocuklarin-egitime-kazandirilmesi-projesi-basladi/> (30.04.2019a).

<https://www.mavikalem.org/2017/02/02/suriyeli-kiz-cocuklarinin-egitime-kazandirilmesi-ve-savunuculuk-projesi-basladi/> (30.04.2019d).

<https://www.mavikalem.org/2018/06/27/suriyeli-cocuklarin-egitimine-dair-model-olusturma-projesi-basladi/> (30.04.2019b).

<https://www.mavikalem.org/2018/11/17/cocuk-koruma-projesi-genisleyerek-ilerliyor/> (30.04.2019f).

<https://www.mavikalem.org/2018/11/17/kadinlarin-guclendirilmesi-icin-erkek-katilimi-pilot-calismasi-basladi/> (30.04.2019c).

<https://www.mavikalem.org/2018/11/17/kizlar-gucleniyor-projesi-atolyelerine-devam-ediyor/> (30.04.2019e).

<https://www.mhd.org.tr/tr/faaliyetler> (30.04.2019d).

<https://www.mhd.org.tr/tr/hukuki-destek> (30.04.2019b).

<https://www.mhd.org.tr/tr/yayinlar> (30.04.2019c).

<https://www.siviltoplum.gov.tr> (12.05.2019).

<https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari> (12.05.2019).

<https://www.unhcr.org/afr/figures-at-a-glance.html> (30.04.2019a).

https://yeced.org/essential_grid/onun-isi-okumak/ (01.05.2019a).

https://yeced.org/essential_grid/telafi-merkezi/ (01.05.2019b).

https://yeced.org/essential_grid/yaz-okulu/ (01.05.2019c).

EK 1. Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: <u>22/7/2019</u></p> <p>Tez Başlığı: Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Rolü</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>144</u> sayfalık kısmına ilişkin, <u>22/7/2019</u> tarihinde şahsım/tez danışmam tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % <u>5</u> 'tir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☐ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza <u>22.07.2019</u> </p> <p>Adı Soyadı: <u>RANA MOLBAY</u></p> <p>Öğrenci No: <u>N15224551</u></p> <p>Anabilim Dalı: <u>SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ</u></p> <p>Programı: <u>SİYASET BİLİMİ</u></p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p></p> <p>Prof. Dr. Ali Çağlar</p>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION DEPARTMENT

Date: 22.7.2019

Thesis Title: The Role of Civil Society in Turkey About Syrian Refugee Issue

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 22.7.2019 for the total of 121 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5...%.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature
22.07.2019

Name Surname: RANA MOLBAY
Student No: N15224551
Department: POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC
ADMINISTRATION
Program: POLITICAL SCIENCE

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Ali Çağlar

Ek 2. Etik Komisyon İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

13530

Sayı : 35853172/ 433-1680

16 Nisan 2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 19.03.2018 tarih ve 2752 sayılı yazınız.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden Rana MOLBAY'ın Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR danışmanlığında yürüttüğü "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Rolü" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 03 Nisan 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Öğrenci İşlerine
Yazışmaların Yapılı
15-06-2018

EK 3. MÜLAKAT SORULARI

MÜLAKAT SORULARI

NOT: Her katılımcıya, kimliklerini gizli tutmak amacıyla bir kod isim veya numara verilecektir. Mülakat edilenlerin hiçbir şekilde kişisel bilgileri alınmayacak ve araştırmada kullanılmayacaktır.

SORULAR:

1. Kendinizi - görevinizi ve kurumunuzu tanıtır mısınız?
2. Kurumunuz tarafından Suriyeli sığınmacılara verilen hizmetler nelerdir ve ne zamandan beri bu hizmetleri vermektесiniz? Bugüne kadar vermiş olduğunuz hizmetlerin parasal değeri tahminini olarak ne kadardır?
3. Kurumunuzun Suriyeli sığınmacılara götürdüğü hizmetlerin belirlenmesinde esas alınan kriterler nelerdir? Kurumunuzun kendi kararları mı yoksa sığınmacılardan alınan talepler mi belirleyici oluyor?
4. Kurumunuz tarafından Suriyeli sığınmacılar içerisinde belli bir gruba yönelik (yalnızca kadınlara, yalnızca çocuklara, yalnızca Sünnilere gibi) mi yoksa kriter gözetmeksizin mi hizmet verilmektedir?
5. Kurumunuz tarafından Suriyeli sığınmacılara hangi illerde hizmetler verilmektedir?
6. Kurumunuz, Suriyeli sığınmacılara nasıl ulaşmaktadır? Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve tedarik edilmesinde, kamu kurumlarından yardım almakta mıdır?
7. İlgili hizmetleri götürürken işbirliği içinde olduğunuz bir kamu kurumu var mıdır? Varsa, hangileri ve ne tür işbirliği yapıyorsunuz?

8. İlgili hizmetleri götürürken işbirliği içinde olduğunuz başka bir sivil toplum kuruluşu var mıdır? Varsa, hangileri ve ne tür işbirliği yapıyorsunuz?

9. Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştirirken kurumunuzun karşılaştığı sorunlar nelerdir? Bu sorunlarla ne şekilde başa çıkıyorsunuz?

10. Suriyeli sığınmacıların geleceğini nasıl görüyorsunuz? Onlara götürülecek daha etkili ve kaliteli hizmetler konusunda önerileriniz nelerdir?

11. Kurumunuz tarafından Suriyeli sığınmacılara verilen hizmetlerin finansmanını (yurtiçi – yurtdışı) nasıl, kimlerden ve hangi kaynaklardan sağlıyorsunuz?

12. Sormadığım, ama size göre önemli olan ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak söylemek istediğiniz ilave başka herhangi bir konu var mı?